

Росіянин
Геннадій БУРНАШОВ:

«НАМ ТРЕБА РОЗВИВАТИСЬ НА ОСНОВІ УКРАЇНСЬКОГО ПАТРІОТИЗМУ...»

Про письменника з Івано-Франківська Геннадія Бурнашова (1939–2012 рр.) я почув кілька років тому. Звернув увагу на те, з якою повагою прикарпатці говорили про цього росіянина, народженого в Казахстані, і завжди підкреслювали його український патріотизм. На жаль, наша зустріч постійно відкладалася, адже на той момент львівський корпункт «Кримської світлиці» треба було перетворити на дійвий осередок, який об'єднав би всіх львів'ян, зацікавлених кримською проблематикою. Тобто вистачало роботи і у самому Львові, а Прикарпаття залишалося «на потім». Надто довго збирався, а коли завітав до гостинної роди-

Геннадій Бурнашов серед краєзнавців Прикарпаття

Г. Бурнашов у юності

ни Бурнашових, то застав господаря дуже хворим... Після складної операції Геннадій Васильович почувся ослабленим і говорив мало. Проте був дуже радий нашому з Олександром Смоляком, письменником родом з Чернігівщини, візиту. Добре вже те, що ми встигли сфотографуватися з цією неординарною людиною. До того ж після зустрічі я повіз до Львова цілу папку з матеріалами. Переважно це були ксерокопії статей, написаних Бур-

нашовим у різний час та надрукованих у різних виданнях. Навіть назви перелічених книг і статей багато про що скажуть прискіпливому досліднику. Вони свідчать про чітку проукраїнську позицію та про високу громадську активність письменника російського походження. Ось далеко не повний перелік:

«Затавровані «ворогами народу», 1992. (Збірка про борців за незалежність України М. Горьбового, Г. Голинського, С. Уг-

рина та інших).

«Полководець УПА», 1993. (Документальна повість. Автор на основі невідомих на той час документів доводить, що УПА була воюючою стороною у Другій світовій війні).

«Постріли в Білгородці», 1993. (Книга, присвячена розсекреченню операції чекістів із захоплення Головнокомандуючого УПА, генерал-хорунжого Тараса Чупринки — Романа Шухевича.) (Продовження на 7-й стор.)

УРОК
УКРАЇНСЬКОЇ

ТУРИСТИЧНІ
МАРШРУТИ
В КРИМУ
НЕ МАРКУЮТЬ
ДЕРЖАВНОЮ
МОВОЮ...

стор. 3

ДО 200-РІЧЧЯ
КОБЗАРЯ

ТАРАСІВ
ДІД ІВАН —
«ПІВПАРУБОК
СЕРЕД КОЛІВ»

стор. 8

КРИМ —
НАШ ДІМ!

ДУМА
І ПІСНЯ
ЄДНАЮТЬ
НАРОДИ

стор. 10

4 1820157 1940020 15

НА ВАРТІ ЗДОРОВ'Я

Примха долі, але військова установа, яка має усталену понад 200-річну історію, а її стіни пам'ятають всесвітньо відомих світил медицини, не надто добре «розкручена» у засобах масової інформації. Можливо, тому, що справжнє добро ніколи не рекламує себе...

Історія Сімферопольського військового госпіталю тісно пов'язана з історією міста Сімферополя і всього Кримського півострова, адже установа, про яку піде мова нижче, належить до числа найстаріших військово-лікувальних закладів нашого краю. Першу згадку про Сімферопольський військовий госпіталь ми знаходимо в архівних документах від 23 червня 1805 року. В історичній довідці того часу згадується про вже існуючий на той момент у «казенній будівлі» м. Сімферополя військовий госпіталь, де лікувалися «хворі губернської штатної роти, нижні чини і рядові».

У ті часи цивільної лікарні у Сімферополі не було. Населення міста на початку XIX сторіччя було нечисленним, державних коштів для будівництва окремої будівлі міської лікарні не вистачало. Тому першу лікарню міста Сімферополя розмістили на базі військового госпіталю і утримували за казенний рахунок. Медична допомога надавалася завжди всім людям, які звертались по допомогу

в госпіталь, незалежно від національності, віросповідання, під час воєнних дій або у мирний час, як військовослужбовцям, так і цивільному населенню.

У роки Кримської війни (1853–1856 рр.) в стінах Сімферопольського військового госпіталю працювали всесвітньо відомі лікарі: основоположник військово-польової хірургії М. Пирогов і основоположник російської терапевтичної школи С. Боткін.

У ті часи залізничного сполучення, яке б зв'язувало Крим з материком, не існувало, і евакуація поранених та хворих вглиб країни була значно ускладнена, тож цей потік спрямовувався до Сімферополя, в госпіталь. У грудні 1854 року в госпіталі скупилося до 13 тисяч поранених і хворих, не вистачало медичного персоналу, медикаментів, спалахнула епідемія тифу і холери. Тоді М. Пирогов вперше в історії військової медицини ввів медичне сортування, що представляє одну з основних засад сучасної системи етапного лікування з евакуацією за призначенням. Медичне сортування поранених і хворих і зараз використовується в медицині всіх країн світу і вважається одним

з видатних досягнень медичної науки. М. Пирогов вперше широко застосував наркоз при хірургічних операціях і гіпсові пов'язки при пораненні кінцівок. Завдяки цим відкриттям у часи Кримської війни вперше було повернуто в стрій понад 70% поранених воїнів, збережено чимало життів.

У 1877–1878 роках у госпіталі перебували на лікуванні ветерани визвольного походу на Балкани. Пізніше, за історичними даними, в госпіталі лікувалося чимало учасників Російсько-японської війни, Першої світової війни, учасників Громадянської війни з обох сторін. Госпіталь завжди перебував на перехресті воєн.

У 1929 р., коли в Криму виникла надзвичайна ситуація — землетрус і повінь, Сімферопольський військовий госпіталь був розгорнутий у парковій зоні, і там, у наметах, під відкритим небом надавалася перша медична допомога потерпілим. 1934 року у Сімферопольському військово-медичному госпіталі був організований перший у Червоній армії пункт забирання і переливання крові. У 30-ті роки XX століття госпіталь відіграв чималу роль у підготовці медичних кадрів для всієї армії.

У перший період Великої Вітчизняної війни Сімферопольський військовий госпіталь

виконував функції головного сортувального госпіталю в Криму. У ті роки Кримський півострів був відрізаний від материка, постійно піддавався нальотам ворожої авіації, не вистачало медикаментів, перев'язувального матеріалу, їжі, води. В цих умовах медичний колектив госпіталю самовіддано і напружено лікував, оперував, виходжував хворих і поранених аж до вступу німецько-фашистських загарбників на територію Криму. До моменту евакуації госпіталь прийняв і розсортував близько 16-ти тисяч поранених і хворих.

Пізніше Сімферопольський військовий госпіталь разом з пораненими був евакуйований спочатку в Севастополь, а потім на Північний Кавказ. Навіть під час евакуації госпіталь не припиняв надавати хірургічну, терапевтичну, санітарно-гігієнічну допомогу військовим і цивільним особам. Зусиллями лікарів, фельдшерів, медичних сестер і санітарок у діючу армію повернулись тисячі поранених, хворих. Медики, незважаючи на смертельну небезпеку, виносили з поля бою бійців, цілодобово стояли біля операційних столів.

У 1944 році після визволення Криму від німецько-фашистських загарбників госпіталь повернувся до Сімферополя. Була страшна розруха: будівлі зруйновані, медичне обладнання розбите та знищене. Колектив госпіталю провів чималу роботу з відновлення приміщень та оснащення лікувальної бази. (Закінчення на 6-й стор.)

КРИМСЬКА СВИТЛИЦЯ

ЗАСНОВНИКИ:
Міністерство культури і туризму України, Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка, трудовий колектив підприємства «Об'єднана редакція газети «Кримська світлиця»

За вагомий внесок у справу українського національного відродження, розбудову та зміцнення Української держави редакція газети "Кримська світлиця" нагороджена медаллю Всеукраїнського товариства "Просвіта" "Будівничий України"

Головний редактор
Віктор КАЧУЛА

Газета зареєстрована Міністерством юстиції України
Регстраційне свідоцтво КВ № 12042-913ПР від 30.11.2006 р.
Індекс: 90269

Редакція не завжди поділяє думки авторів публікацій, відповідальність за достовірність фактів несуть автори.
Рукописи не рецензуються і не повертаються. Листування з читачами - на сторінках газети.
Матеріали для друку приймаються в електронному вигляді. Редакція залишає за собою право скорочувати публікації і редагувати мову.

ТЕЛЕФОНИ:
головного редактора - (067) 650-14-22 (050) 957-84-40

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ:
95006, м. Сімферополь, вул. Гагаріна, 5, 2-й пов., к. 13 - 14
e-mail: kr_svit@meta.ua
http://svitlytsia.crimea.ua
Друкарня: ТОВ «ВПК «Експрес-Поліграф» вул. Фрунзе, 47-б м. Київ, 04080
Тираж — 2000

ВИДАВЕЦЬ -
ДП «Національне газетно-журнальне видавництво»
Генеральний директор Олесь БІЛАШ
03040, м. Київ, вул. Васильківська, 1, тел./факс (044) 498-23-65
Р/р 37128003000584 в УДКСУ у м. Києві МФО 820019
код ЄДРПОУ 16482679
E-mail: vidavnictvo@gmail.com

ПРЕЗИДЕНТ УКРАЇНИ ВІКТОР ЯНУКОВИЧ ПОМИЛУВАВ ЮРІЯ ЛУЦЕНКА

Президент України Віктор Янукович підписав Указ про помилування шести засуджених, у тому числі колишнього міністра внутрішніх справ України Юрія Луценка та колишнього міністра охорони навколишнього природного середовища України Георгія Філіпчука.
Відповідні пропозиції Глави держави внесла Комісія при Президентові України з питань помилування, повідомили УНІАН у прес-службі Глави держави.
Прес-служба нагадує, що з ініціативи Президента в Україні відбувається реформування кримінального та кримінально-процесуального законодавства, спрямоване на гуманізацію правових норм та зменшення кількості осіб, що утримуються під вартою.

Раніше з проханням про помилування Ю. Луценка до Президента України звернулася Уповноважений Верховної Ради з прав людини Валерія Лутковська.
Також щодо помилування колишнього міністра внутрішніх справ до Глави держави звернулася Наглядова місія Європейського парламенту у складі Пета Кокса та Александра Квасневського.
Зазначається, що це звернення Наглядової місії Європейського парламенту до Президента підтримала дружина Ю. Луценка Ірина Луценко. «Широ вдячна президенту Коксу та президенту Квасневському та підтримую їх у гуманітарній місії відносно мого чоловіка», — зазначила вона.

Звільнення экс-міністра внутрішніх справ Юрія Луценка є свідченням того, що Україна серйозно думає над асоціацією з ЄС. Про це в неділю заявив співголова Моніторингової місії Європарламенту в Україні, экс-президент Польщі (1999-2005 рр.) Александр Квасневський, інформує РАР.
«Я задоволений, оскільки це є успіх нашої місії, яку ми терпляче здійснюємо з Петом Коксом з травня минулого року. Ми здійснили більше десяти візитів в Україну, вели переговори з Президентом, Прем'єр-міністром, опозицією. Думаю, що це помилування було однією з найважливіших тем наших переговорів і є свідченням того, що Україна серйозно думає про асоціацію з ЄС і дійсно восени хоче підписати у Вільнюсі Угоду про асоціацію», — заявив Александр Квасневський. Екс-президент РП наголосив, що розцінює звільнення Луценка як усунення однієї з перешкод у переговорах України з ЄС.

13 КВІТНЯ — 69 РІЧНИЦЯ ВИЗВОЛЕННЯ СІМФЕРОПОЛЯ ВІД НІМЕЦЬКО-ФАШИСТСЬКИХ ЗАГАРБНИКІВ

«ДІВЧИНА З КАМЕРИ № 25»

Напередодні 69-х роковин визволення Сімферополя від німецько-фашистських загарбників бібліотека-філія № 4 ім. М. М. Коцюбинського м. Сімферополя спільно з гімназією № 9 провела «годину патріотизму» — «Дівчина з камери № 25», присвячену подвигу Зої Рухадзе. У програмі заходу: зустріч з очевидцем тих страшних подій, головою бібліотечного клубу «Ветеран» А. Ф. Скопіною, відеоряд з однойменного фільму, слайдова презентація «13 квітня — день визволення Сімферополя», виставка «Слідами народного подвигу».

Заходу передувала велика пошукова робота, проведена учнями 7-А класу (викладач О. Б. Серебрякова) спільно із співробітниками бібліотеки, під час якої були зібрані матеріали про життя і героїчний подвиг Зої Рухадзе — колишньої учениці гімназії № 9 м. Сімферополя. «Зібрана інформація займе гідне місце в музеї нашої гімназії», — запевнила юних шукачів присутня на заході директор цього навчального закладу Тетяна Коваль.
Юні розвідники на війні не проходили особливої школи, школою для них було саме

життя, ті суворі роки, які позбавили їх дитячих радощів і зробили не по літах дорослими. По-дорослому вони працювали в підпіллі, збираючи цінні відомості про окупантів і передаючи їх партизанам.
10 березня 1944 р. після вибуху німецького збройного складу Зою Рухадзе скопило гестапо. Катували її жорстоко, вимагаючи видати прізвища партизанів, їхні плани. Не отримавши жодної відповіді, розвідницю кинули в машину і відвезли на околицю міста — в Дубки. Зоя Рухадзе була ще жива, коли її кинули в глибокий колодезь, де вона загинула в нестерпних муках.
На честь юної партизанки Зої Рухадзе в Сімферополі названа вулиця. А її ім'я увічнено на пам'ятній дошці на фасаді сімферопольської гімназії № 9 серед багатьох інших імен учнів і вчителів, які пішли на фронт, воювали в тилу і загинули в роки Великої Вітчизняної війни.
На завершення заходу учні відтворили карту визволення Сімферополя від німецько-фашистських окупантів і вшанували пам'ять загиблих хвилиною мовчання.
Ірина РЕЙДЕР, завідувач бібліотеки-філії № 4 ім. М. М. Коцюбинського м. Сімферополь

Екс-міністр внутрішніх справ Юрій Луценко заявив, що не планує бути четвертим опозиціонером. Про це він сказав в ефірі «5 каналу», передає кореспондент УКРІНФОРМУ.
На переконання Ю. Луценка, єдність трьох парламентських опозиційних сил склалася, і він робитиме все, щоб їм допомогти. За його словами, перед тим, як опозиція визначиться з єдиним кандидатом у президенти, вона має визначитися з єдиним планом нової країни.
«Я особисто вважаю, що цю роботу мають зробити позапарламентські інтелектуали. Будучи оптимістом і людиною не заангажованою в жодному із трьох парламентських таборів, я хочу взяти на себе таку претензію скоординувати діяльність тих, хто говорить про Третю Українську Республіку, про план нової країни», — сказав Ю. Луценко.

АНОНС!

19 квітня 2013 року о 18 год. 30 хв. за сприяння Держкомітету телебачення і радіомовлення України, Міністерства культури АРК, ДО «Всеукраїнський інформаційно-культурний центр», РО «Кримська філармонія», Науково-творчого товариства композитора Василя Безкоровайного у Білій залі Кримської філармонії (вул. Пушкіна, 3) **ВІДБУДЕТЬСЯ СОЛЬНИЙ КОНЦЕРТ «ПЕРЛИНИ УКРАЇНСЬКОЇ МУЗИКИ»** — заслуженої артистки України, кавалера ордена княгині Ольги, лауреата Премії АРК, солістки Кримської філармонії Наталі Безкоровайної.

У концерті прозвучить вокальна, хорова та інструментальна музика українських композиторів у виконанні провідних артистів АРК.
Квитки в касі філармонії.
Довідки за тел.: 60-05-36, 098-601-55-15

У неділю, 14 квітня, на ДТРК «Крим» в авторській програмі Олександра Польшенка «Рідна хата» дивіться телерозповідь про концерт-презентацію в Гарнізонному будинку офіцерів книги та аудіодиска «Небо — вище там, де ми!» Віктора та Юлії Качул. Початок о 18 год. 10 хв. (Програма буде повторюватися у середу, 17 квітня, о 10 год.)

КРИМСЬКІ СОНЦЕ ТА ГАЗ

ДАЮТЬ ЗМОГУ ЗНИЗИТИ ЕНЕРГЕТИЧНУ ЗАЛЕЖНІСТЬ ПІВОСТРОВА ВІД МАТЕРИКА

Добовий видобуток газу на шельфі Чорного і Азовського морів продовжує зростати. До кінця року він планується на рівні понад 5 мільйонів кубометрів.
Самопідймальні плавучі бурові установки «Сиваш» і «Таврида» завершили роботу на морській стаціонарній платформі МСП-17 Штормового газоконденсатного родовища.
Буріння додаткових експлуатаційних свердловин проводилося в рамках дооблаштування промислу і дало

можливість закріпити видобуток на шельфі Чорного та Азовського морів на рівні більше 4 мільйонів кубометрів на добу.
Оскільки технічні можливості СПБУ «Сиваш» і «Таврида» через застаріле обладнання, довгий термін експлуатації (35 і 18 років) обмежені, значне збільшення видобутку буде досягнуто за рахунок високотехнологічних СПБУ «Петро Годованець» і «Незалежність». Їх використання в продовженні облаштування нових Оде-

ського і Безіменного родовищ дозволить вийти на новий рівень виробничих показників.
Нагадаємо, що в 2013 році «Чорноморнафтогаз» планує збільшити видобуток природного газу на 40 відсотків — з 1 млрд. 174 млн. кубометрів до 1 млрд. 649 млн. кубометрів. У січні-лютому 2013 року компанія видобула 227 млн. кубометрів природного газу. Порівняно з результатами аналогічного періоду 2012 року зростання склало 31,7 відсотка або більше 54 млн. кубометрів.

Державне акціонерне товариство «Чорноморнафтогаз» — єдине підприємство в Україні, яке самостійно проводить розвідку, освоєння і розробку родовищ нафти і газу в українському секторі Чорного та Азовського морів, підготовку вуглеводневої сировини, її транспортування і зберігання.
«Чорноморнафтогаз» здійснює безперебійне постачання природного газу споживачам Криму. Є одним з найбільших бюджетотворюючих підприємств Криму та України.

Експлуатує 10 родовищ: 4 родовища — на шельфі Чорного моря (газоконденсатні — Штормове і Голіцинське та Одеське), три — на шельфі Азовського моря (газові — Східно-Казантипське, Стрілкове і Північно-Булганакське) і три — в суходільній частині Криму (газові — Задорненське і Джанкойське, нафтове — Семенівське).
Має власний флот самопідймальних плавучих бурових установок з 4 СПБУ («Сиваш» — 1979 року введення в експлуатацію, «Таврида» — 1995 року введення в експлуатацію та «Незалежність» і «Петро Годованець» — 2012 року введення в експлуатацію).
У 2012 році Державне акціонерне товариство «Чорноморнафтогаз» збільшило видобуток природного газу порівняно з 2011 роком на 11,2 відсотка або на 118 мільйонів кубометрів. Всього за 12 місяців було видобуто 1 млрд. 174 млн. кубометрів.
Прес-служба Державного акціонерного товариства «Чорноморнафтогаз»

перший заступник голови Республіканського комітету АРК з палива, енергетики та інноваційної політики Вадим Жданов, передає кореспондент УКРІНФОРМУ.
«У 2012 році приріст виробітку електроенергії в Криму власними генеруючими потужностями становив майже 30%. Це дало змогу знизити залежність півострова від постачання електроенергії з материкової частини України», — повідомив Вадим Жданов.
За підсумками минулого року, сказав він, частка електроенергії власного виробітку у загальному обсязі споживання становила 19,5%. У попередні роки цей показник становив від 10 до 15%, підкреслив Жданов.
За його словами, зростання частки альтернативних джерел енергії в Криму відбувається, насамперед, завдяки інвестиційним проектам з будівництва сонячних електростанцій.
Сумарна потужність введених на півострові сонячних парків на даний час становить 230 мВт, а річний виробіток — 303 млн. кВт/год. електроенергії.
Загалом за рахунок використання енергії сонця і вітру генерація електроенергії в Криму досягла 350 млн. кВт/год., що у п'ять разів перевищує відповідні показники 2011 року.

ТУРИСТИЧНІ МАРШРУТИ В КРИМУ НЕ МАРКУЮТЬ ДЕРЖАВНОЮ МОВОЮ...

У Сімферополі презентували спільний українсько-чеський проект із маркування туристичних маршрутів у горах. Кілька років він діє у Карпатах, а позаторік чеський досвід маркування поширили і на Кримські гори. З цієї нагоди Міністерство курортів і туризму автономії, а також Посольство Чехії в Україні підписали меморандум про співпрацю у сфері туризму. Кримчани чеському досвіду і грошам раді, втім, із зауваженнями.

Пішохідний туризм у Криму популярний ще з радянських часів, але останні два десятиліття коштів на маркування туристичних маршрутів у Кримських горах виділяється недостатньо. Саме тому, за словами заступника міністра курортів і туризму Криму Ігоря Котляра, пропозицію чеського посольства поділитися своїм майже віковим досвідом розвитку зеленого туризму, підкріплену фінансовими можливо-

стями, — кримські урядовці із вдячністю прийняли.

На практиці головним партнером чехів стала Кримська контрольно-рятувальна служба. Її керівник Володимир Мельников каже, що маркування допомагає не лише кращій орієнтації туристів на місцевості, але й підвищенню їхньої безпеки.

Чеський експерт із зеленого туризму Іво Докоупіл розповів, що маркування ведуть за європейським стандартом й передбачає воно встановлення вказівників і табличок, створення стелів і мап. Усі промарковані маршрути переносять на мапи, які друкують для Криму.

Таблички і вказівники для туристів містять дані про назву об'єктів, маршрут, відстані, орієнтовний час руху, висоту над рівнем моря, телефони рятувальних служб і GPS-координати місця. Написи зроблені російською та англійською мовами. Саме ця обставина викликала критичні запитання з боку журналістів — чому відсутня українська мова?

Посол Чеської Республіки в Україні Іван Почух запевнив, що тут немає політичного підтексту.

«Нам порахували наші експерти, що тут більшість людей говорять російською і більшість туристів приїжджають із Росії», — за-

значив посол Іван Почух.

Таким «експертом» виявився голова контрольно-рятувальної служби Володимир Мельников, який заявив, що особисто наполіг на російській мові. На зауваження, що майже три чверті туристів, які приїжджають до Криму, — громадяни України, чиновник має свою відповідь.

«Більша частина людей, навіть якщо вони з України, все одно віддають перевагу російській мові. Це такі наші практичні спостереження. Крім того, основна кількість інформації, яка проходить по Криму, є російськомовною. Вона всім зрозуміла і це нікого не обмежує», — вважає чиновник.

«Якби ми, повірте, дискутували, якою мовою робити маркування, то ми ось так і досі б сиділи без таких вказівників і не мали б допомоги з боку Чеської Республіки», — заявив заступник міністра Ігор Котляр.

Він також стверджує, що нині в Україні немає затвердженого стандарту щодо такого маркування туристичних маршрутів, зокрема, і мови надписів. Водночас, за даними чеських партнерів, в українських Карпатах, де цей проект реалізують уже 6-ий рік, маркування проводять українською мовою з транслітерацією латиницею.

Іво Докоупіл каже, що в європейській практиці є й багатомовні вказівники, тож

в Криму їх можна було робити 4 мовами — українською, кримськотатарською, російською та англійською. Але для цього потрібні додаткові кошти. Цього ж року чеський уряд на маркування туристичних стежок у Криму і Карпатах виділив 11 тисяч євро проти 20 тисяч торік.

У Криму ця програма Чеського посольства стартувала у 2011 році, коли за пілотний регіон був обраний Бахчисарайський район. Зараз там уже промарковані близько 250 кілометрів гірсько-туристичних маршрутів. А загалом по Криму — понад 360 із запланованих майже тисяч кілометрів. За словами Володимира Мельникова, до кінця літа за допомогою чеських партнерів маркування повністю завершать.

Володимир ПРИТУЛА

ЧЕСЬКОГО ПОСЛА ЗАКЛИКАЮТЬ НЕ РОБИТИ Внеску В РУСИФІКАЦІЮ УКРАЇНИ

Публіцист і письменник Микола Рябчук закликає Чехію не робити внеску в русифікацію України. Про це йдеться в

лісті Рябчука, який він надіслав чеському послу в Україні Іванові Почуху. Таким чином письменник відреагував на повідомлення Радіо «Свобода» про спільний українсько-чеський проект маркування туристичних маршрутів у горах Криму, в рамках якого написали на табличках і вказівниках для туристів зроблені російською й англійською мовами.

«Я розумію, що українізація України, тобто подолання колоніальної спадщини, мала би бути справою українського уряду, а не чеського, але я переконаний також, що чеські колеги не повинні робити внеску в подальшу русифікацію нашої країни. Повірте, ми маємо достатньо впливового сусіда, який робить це набагато послідовніше й ефективніше. Ми маємо також чимало людей у власному уряді та місцевих адміністраціях, які йому енергійно в цьому допомагають», — заявив Рябчук.

«Україна — справді реально двомовна країна, але коли з двох мов Ви віддаєте перевагу саме російській й ігнорує-

те українську, Ви тим самим робите вибір на користь «білої», домінуючої частини населення і виявляєте неповагу до «чорної», історично пригнобленої. Ви фактично потураєте російським супрематистам у Криму, а разом і їхнім патронам у Києві та Москві», — йдеться в листі.

«Мені шкода, що Ви не бачите тут «політичного підтексту», хоча як чех Ви могли б легко собі уявити подібну ситуацію в міжвоєнній Чехословаччині, — коли б там якийсь закордонний спонсор скористався в Судетах лише німецькою мовою і зігнорував чеську, бо так, мовляв, зручніше — і для туристів, і для місцевого населення», — наголошує публіцист.

За словами Рябчука, він не сподівався від чехів «такої короткої історичної пам'яті і такого браку чутливості до чужих, досить делікатних проблем».

Письменник висловлює сподівання, що кримський інцидент був «лише прикорм непорозумінням», а не виявом принципової політики уряду Чехії.

(Радіо «Свобода»)

В. Мельников

ПОВАЖАТИ ПО-РОСІЙСЬКОМУ

Висловлювання відомого російського тележурналіста Володимира Познера про українців викликало огиду. Щось схоже я, мабуть, відчув би, виявивши в помпезній подарунковій коробці торт, покритий плямами плісняви.

Із хамством «стратегічних старших братів» ми не те, щоб змирилися (бо обвикнувшись із чужим хамством, відвикаєш від відчуження власної гідності), а просто навчилися ставитися до такого, як до неминучого зла. Як до вибоїв на дорогах, які ритуально дратують, але не псуєть настрою на весь день.

Нас майже не зачіпають ескапади Жириновського, його ексцентричні витівки викликають швидше співчуття до нелегкої праці немолодого геополітичного клоуна. Реагувати на Кадирова? Себе не поважати. Так, інколи коробить від Путіна, але було б неправдою сказати, що його двозначні жарти або образливі заяви нас дивують. Двоголового орла завжди бентежив тризубець. У своєму неприйнятті українського як такого найбільшовистський самодержець винятково передбачуваний.

Інша річ — ті, кого узагальнено й, мабуть, не зовсім точно величають російськими демократами. Познер із них. Його професійна діяльність здобула цілком заслужену повагу багатьох колег, зокрема й вітчизняних. Формальним підтвердженням визнання стала вручена йому днями українська премія «Людина року» в номінації «За видатний внесок у міжнародну журналістику й самовіддане служіння ідеалам професії».

У день нагородження лауреат дав інтерв'ю газеті «Сьогодні», в якому на запитання «Хто для вас українець?» сказав так: «Я дуже погано знаю Україну, я не жив серед українців. Я тільки знаю — хай це й не викличе великої любові до мене, — що в сталінських таборах було багато українців. Серед наглядців. Чи свідчить це про щось? Не знаю. Співаєте ви багато й чудово, істе смачно. Але я не зовсім розумію вашу ситуацію з мовою: ось сьогодні мене в готелі, де я живу, офіціантка російською запитала: «Вам меню англійською чи українською?»

Російською в нас немає». Що це було?»

Справді, що це було? Невігластво? Ксенофобія? Незнищенне російське барство, яке виявилось заразним навіть для носія французького й американського паспортів? Горезвісний комплекс «старшого брата»?

«Братня» (а точніше — братовбивча) пиха, на жаль, затишно квартирує в головах наших сусідів, незалежно від інтелектуального, вікового чи соціального цензу. На щастя, не всіх. Але, на жаль, занадто багатьох.

Мій товариш розповідає, як на одному із заморських курортів випадковий знайомий, милий московський хлопець, поставив йому запитання, яке починалося словами: «А правда, що у вас у Холандії...». Він вимовив останнє слово беземоційно, буденно, не маючи наміру образити. Тим самим образив посилюючи. Легко уявити, як він відреагував би на зустрічне запитання: «А як у вас у Кацапії?» Але мій знайомий із ввічливістю цього запитання не поставив. Цікаво, керівництвом газети «Сьогодні», яка розтиражувала безпардонні одкровення Познера, теж рухало відчуття вродженої делікатності? Чи слід тоді дивуватися, що вони нам хамлять?

Андрій Макаревич недавно заявив: «Щось не спостерігаю я ніякої особливої антиукраїнської пропаганди. Ось антиросійську в них — спостерігав...».

Можливо, Макаревич не дивиться російського ТБ і не читає російських газет. Не дивиться російських серіалів і не читає російських детективів, у яких переважна більшість негативних персонажів мають українські прізвища або говорять з «українським» акцентом? Зате захоплено читає українські газети й дивиться українське ТБ, регулярно наштовхуючись на моторошні зразки русофобії?

Читаючи відгуки співвітчизників на хамство Познера, виявив, що в багатьох до обурення домішувалося відчуття сорому. Їм було соромно за Познера. Непрогнозоване хамство, непоясненна ксенофобія,

якою сходять ті, кого заведено вважати російськими моральними авторитетами, нормальних людей в Україні ранять.

Людина, що претендує на звання морального авторитета, покликана дотримуватися гігієни духу й словесної дієти. Познер у собі плекав морального авторитета. Але чи є він таким? Я б посперечався.

Сам Познер суперечок не любить. Свого часу він чимало здивував російську спільноту, заявивши, що «одна з найбільших трагедій для Росії — прийняття православія...». А потім здивував ще більше, образившись на реакцію громадськості: «Я взагалі не розумію, з приводу чого шум-гам... Виявляється, що це болісна тема для нашої країни, для якихось людей... Ось і подивимося, яка в нас у цьому сенсі чудова країна: чи почується гоніння на людину тільки за те, що вона висловила свою думку?»

ТИМ ЧАСОМ... За перші три місяці 2013 року на 5% поменшала кількість росіян, які позитивно ставляться до України. Про це свідчать результати соціологічного опитування, проведеного «Левада-Центром».

«Відповідаючи на запитання: «Як ви загалом ставитеся зараз до України», у березні відповіли «дуже добре» — 8% (в січні — 10%), «в основному добре» — 61% (в січні — 64%), — повідомляє сайт російської соціологічної служби. Водночас, «в основному погано» ставляться до України в березні 19% респондентів (у січні — 16%), «дуже погано» — 3% (в січні — 2%). Утруднилися з відповіддю 9% опитаних як у березні, так і в січні 2013 року.

Згідно з даними дослідження, росіяни теж почали гірше ставитися до США, Євросоюзу і навіть Білорусі. Опитування проведено 22-25 березня 2013 року за репрезентативної всеросійською вибіркою міського і сільського населення серед 1601 людини віком від 18 років і старше у 130 населених пунктах 45 регіонів країни. Статистична погрешність даних цих досліджень не перевищує 3,4%.

Рекламна агенція «Внимание» із Сімферополя на головній сторінці свого сайту розмістила зображення з українофобськими написами «Убей в себе українця!», «Хватит мьчать на мове!».

При цьому над фотографією з антиукраїнськими закликами наголошується, що агенція має «бездоганну ділову репутацію» і «прагне до розширення».

Настільки неадекватна агенція розміщується за адресою: <http://www.vnimanie.net.ua/>. Щоправда, після появи цих фото в соцмережах свідлими з українофобськими написами зникли...

«БУДУТЬ ВІРНО МОРЯКИ СЛУЖИТЬ НЕЗАЛЕЖНІЙ МОЛОДІЙ КРАЇНІ!»

Ці слова Леоніда Курязенка з маршу Військово-Морських Сил України останнім часом не чути в теле- і радіопросторі Севастополя. На урочистих заходах ще лунають кілька перших акордів композитора Валерія Громцева — поки проходить рота почесної варти. Це таке ж недержавницьке ставлення до патріотичного виховання, як і виконання військовим оркестром ВМС України гімну Росії, який прозвучав під час покладання квітів до Меморіалу героїчної оборони Севастополя 1941-1942 рр. офіційними особами 5 квітня 2013 р. у День ВМС ЗС України.

Але ж 5 квітня 1992 року Президент України Леонід Кравчук підписав Указ № 209, у якому було таке обґрунтування необхідності формування Військово-Морських Сил України на базі сил Чорноморського флоту, дислокованих на території України:

«На виконання Закону України «Про Збройні Сили України» та Постанови Верховної Ради України від 24 серпня 1991 року «Про військові формування в Україні», а також у зв'язку з втручанням керівництва Російської Федерації і Головного Командування Об'єднаними Збройними Силами Держав Співдружності у внутрішні справи України і загостренням внаслідок цього соціально-політичної обстановки у військах, розташованих на території України і не включених до складу Збройних Сил України, відсутністю належного управління...»

Варто також нагадати, що цьому Указу хронологічно передувала поїздка 3-4 квітня до Севастополя віце-президента Російської Федерації Олександра Рущького та виглошені ним агресивні заяви і територіальні претензії як стосовно флоту, так і подальшої долі Криму, які Президія Верховної Ради України

розцінила як спробу прямого втручання у внутрішні справи незалежної держави.

Всі пам'ятають і розподіл Чорноморського флоту «по-братськи», коли Україні дістались далеко не кращі кораблі, а Росії — краща берегова інфраструктура.

Звичайно, багато що змінилося з тих часів, але про ці історичні факти треба пам'ятати як громадянам, так і військовикам України.

Учасники заходу відзначили відсутність на всіх урочистостях голови Севастопольської міської державної адміністрації Володимира Яцуби. Як потім громадськість довідалася від сервільних журналістів, які його супроводжували, він оглядав сміття обабіч залізниці у спеціальному дизель-вагоні, який рухався від Бахчисарая до Севастополя. Очевидно, що такий вчинок не мав на меті підтримку українських військових і понизив рівень державного заходу.

Для порівняння: 31 березня 2013

року за участі Володимира Яцуби відбулась урочиста зустріч бойових кораблів та суден забезпечення Чорноморського флоту Російської Федерації, які брали участь у навчанні в рамках «раптової» перевірки бойової готовності та боєздатності військ. Рівень представництва був найвищим і з традиційними зустрічі військових моряків смаженими поросятами.

А зранку 5 квітня на кораблях і у військових частинах ВМС ЗС України за участі особового складу та ветеранів відбувся урочистий ритуал підйому прапорів.

Квіти у ці дні цивільними та військовими були покладені до пам'ятного знака «10 років ВМС України», до пам'ятників Тарасу Шевченку на території штабу ВМС ЗС України та гетьману Петру Сагайдачному, на могилі патріота України віце-адмірала Володимира Пилипенка, був спущений на воду вінок на місці страти офіцерів, які вперше підняли на кораблях ЧФ прапори ВМС України в 1918 році.

14 машин ветеранської автоколонни взяли участь у автопробігу по місту з флотськими прапорами. У клубі штабу ВМС відбулись урочисті збори та святковий концерт.

Отець Микола Квич провів молебні за Військово-Морські Сили України та за мир в Україні у каплиці Української греко-католицької церкви, а також на борту катера — за упокій душ жертв більшовицького терору.

Відбулось відвідування Військово-морського музею України, де представники Співки офіцерів України та ради ветеранських організацій провели «круглий стіл» під гаслом: «Будівництво ВМС України і їхня роль у зміцненні української державності в Криму».

Після цього пройшло візніе засідання виконавчого комітету ВГО Співки офіцерів України під головуванням капітана 1 рангу Євгена Лупакова: «Стан та перспективи активізації діяльності обласних організацій СОУ. Обмін досвідом роботи керівних органів обласних організацій».

Микола ВЛАДИМІРСЬКИЙ
На фото: ліворуч — офіційні особи під час виконання військовим оркестром ВМС України гімну Росії на фоні Будинку Москви в Севастополі з представником московської церкви; біля пам'ятника гетьману Петру Сагайдачному

ВІДСТОЮЮЧИ ПРАВО НА БЕЗПРАВ'Я...

Колись мені здавалося, що адвокати мають бути надзвичайно добрими і гуманними людьми, бо їм доводиться захищати навіть тих, хто на це зовсім не заслуговує, і від чиїх злочинів іноді стає моторошно.

Але, як показує досвід спілкування з компетентними особами, керуються професійні захисники здебільшого зовсім не гуманними почуттями і, можливо, навіть навпаки, особливо якщо це сприятиме власному матеріальному благополуччю.

І хоча розповідь про дії останнього із адвокатів Вагіпа Керімова його батька Мазарі Аскер-огли під час прес-конференції «Порушення прав людини в судовому судочинстві АРК» була другорядною, чомусь саме вона особливо врізалася в пам'ять. Цей «гуманний» адвокат, одержавши 15 тис. доларів як гонорар та на процес судочинства з умовою, що залишки суми будуть повернуті, «повертає» їх і досі, хоча Вагіп уже два роки відбуває покарання!

Та чи справедливо він його відбуває? Історія заплутана. За словами батька, син сидів за кермом автомобіля, і його товариш, що був добре напідпитку, сіпнув за ручку гальма, в результаті чого сталася аварія — автомобіль пішов юзом, а потім загорівся і загинуло два пасажери. Чим вмотивована ця витівка, про яку свідчать четверо людей — всі пасажери, що вижили, окрім того, хто це вчинив, і за ким, як було чути, стоять великі гроші і великі люди?

З якою швидкістю рухався автомобіль і яка мінута вини кожної людини, причетної до автокатастрофи? Цим мало займатися слідство і займалося, але Аскер-огли вбачає в провадженні цієї справи багато порушень. Хоча б те, що перший допит його сина та

потерпілих відбувся більш як через 2 місяці після трагедії і в справі з'явився запис, що Вагіп був п'яний, попри те, що проведена гарячими слідами експертиза алкоголю в його крові не виявила. Та адвокати усім цим не дуже переймалися. Перший з них забажав ще більше — 18 тис. доларів. Це за те, щоб дозволили травмованому під час ДТП Вагіпові (на двох мільярах) дочікуватися суду вдома. Батько від цього хапуги відмовився, але це не вплинуло на хід подій, і адвоката, який фактично не захищав обвинуваченого, а співпрацював із прокуратурою і заповнював документи так, нібито Вагіп визнав свою провину, не було усунуто.

Схоже, сума у 18 тис. доларів для алуштинського суду є знаковою. Саме з її допомогою виручив свого зятя, взявши на себе його вину, і чоловік, який у такий спосіб став причетним до алуштинського ДТП, що сталося у 2007 році, і в якому загинула 50-річна жінка. Громадянка Конарьова йшла по пішохідному переходу із внучкою на руках, а її донька вже перейшла дорогу і чекала на них з іншого боку вулиці, як жінку збиває автомобіль, дитина, що на руках, відлітає вбік і рятуються, а її бабуся гине. Зі свідків (а волею долі одним із них став Вагіп Керімов) вимагають покази, що не відповідають дійсності. Вагіп відмовляється обманювати, зокрема, свідчити, що на час трагедії вже було поночі, оскільки тільки-но заходило сонце. У справі з'являються незрозумілі записи, типу такого, що ДТП сталося «при непрерывном движении туда и обратно» потерпілої. З якої б це радості вона із сім'єю, у тому числі, малюючи дитину на руках невпинно моталася туди-сюди по дорозі? В результаті справа була направлена на розслідування, а водій і

зараз на свободі, хоча минуло вже 7 років.

Проте у місцях ув'язнення — Вагіп, якому саме це і пообіцяли за вперте небажання давати неправдиві покази. Бо волею долі він теж став учасником дорожньо-транспортної пригоди і, що вже дивуватися, його справою займався той самий слідчий, що і справою, пов'язану із загибеллю жінки.

Всією цією інформацією поділилися з присутніми батько Вагіпа та правозахисник із Харкова Валерій Миколайович Литвиненко, причетний до обох судових справ. Він зауважує, що як за хімічним складом краплі морської води можна зробити висновок про все море, так кілька випадків неправосудного судочинства дають підстави говорити про всю нашу судову систему. І додає:

— Ми — в першій десятці за кількістю політ'язнів у світі, а за рівнем корупції перемістилися зі 134-го місця на 152. Зараз відбуває покарання 150 тис. осіб і 40 тис. перебувають у слідчих ізоляторах, де людині для сну відводиться близько 50 см вільного місця. І тут чекають свого вироку разом із здорові люди, і хворі на СНІД та туберкульоз. Мені як юристу із 40-річним стажем добре відомо, що значну частину обвинувачених притягають до відповідальності або із порушенням закону, або ж попри відсутність їхньої вини. І вплинути на цей процес практично неможливо — причетні до судочинства люди вперто відстоюють своє право на безправ'я. Нині безпеку чагує на кожну людину: її можуть затримати, побити, принизити. Думаю, що різноманітні політичні баталії у верхах мають на меті лише одне: аби відволікати увагу суспільства від того, як у нас порушуються права людини, та від корупції. Бо сьогодні можна прожити карну справу за гроші практично проти будь-кого і так само виправдати будь-якого злочинця.

Правозахисник подав чимало скарг у різні інстанції, отримуючи тільки відписки. Остання його скарга зі словами «про встановлення і припинення діяльності ворогів народу України» адресована Президентові.

У прес-конференції взяла також участь Ірина Анатоліївна Захарова, керівник Алуштинського відділення Міжнародного конгресу захисту прав і свобод людини «Світ», яка коротенько розповіла про досвід боротьби із беззаконням своєї організації. Про все це можна довідатися також із газети «Свобода слова», яка видається «під егідою місцевого

представництва міжнародної громадської організації «Міжнародний конгрес захисту прав і свобод людини «Світ» в АРК».

Детальніше про діяльність цієї організації, яка проводить свої акції не лише в Криму, але й в столиці нашої держави, ми розповімо незабаром, після повернення Ірини Захарової із чергової ділової поїздки до Києва, де відбувається безстрокове пікетування за графіком органів судової та державної влади.

У виступах організаторів прес-конференції час від часу лунали повідомлення про готовність ображеного люду до крайніх заходів, до того, аби взятися за зброю.

Ще б пак! Адже навіть люди, яких Бог милував від подібних ситуацій, чи не щодня чують в засобах масової інформації про «перевертнів у погонах», про вибіркове правосуддя та неправедно засуджених. На цьому ж будуються і художні фільми, що не сприяє зростанню престижу ні наших правоохоронних органів, ні держави як такої. І сьогодні далеко не у кожного повернеться язик вимовити: «Моя міліція мене береже», хоча в її лавах як були, так і залишаються чесні самовіддані люди.

Лише за цей рік за кермом було затримано в Криму 2191 п'яного водія, це вже не кажучи про тих, хто був під впливом наркотичних речовин. Ось в передачі «3 місяці пригоди» показують водія-росіянина, гостя Криму, який взагалі перебуває у напіввідомому стані. Але ж відбирати права у іноземця міліція не має права. Він відбудеться штрафом, який для людини з добрими статками не більше, ніж укус комара. А житель Волинської області розповідає про земляка, який травмував дванадцятьох людей, та ні це, ні ще кілька ДТП у п'яному вигляді не посприяли ізоляції його від суспільства — на місці пригоди з'явився слідчий з таким же прізвиськом, як і у обвинуваченого, котрий складу злочину не встановлював.

Думаю, у кожного телеглядача є свої приклади — те, що більше запам'яталося, не кажучи вже про такі резонансні події, як убивство Оксана Макар, де стороною обвинувачення виступили повні майдани обуреного люду після того, як гвалтівників і вбивць випустили на волю.

Лише страх невідворотної і справедливої кари у разі скоєння злочину може припинити що вакханалію в державі, і лише переконання, що безвинна людина не потрапить за ґрати, дозволить громадянам почуватися вільними людьми.

Тамара СОЛОВЕЙ

19 листопада 2012 р. набув чинності прийнятий 13 квітня того ж року, в Страсну п'ятницю, новий Кримінальний процесуальний кодекс України (далі — КПК, Закон). Отже, 26 лютого виповнилося 100 днів, як цей Закон діє та визначає новий порядок у такій важливій для суспільства сфері, як досудове кримінальне провадження та судочинство. На відміну від політиків, для яких сто днів є певним рубежем їхньої потенційної спроможності, безпосередньо для Закону — такий строк не є знаком. Адже фактично перші два місяці (шістдесят днів) його чинності були досудовим провадженням у кримінальних справах і направленням їх до суду для розгляду. Разом з тим, саме ці сто днів є показовими в частині того, чи є новий КПК, а точніше — нові правила кримінального провадження, більш сучасними, демократичними і, головне, — наскільки ефективно КПК забезпечує розв'язання завдань кримінального провадження (ст. 2 КПК), де найбільш важливими є захист особи, охорона прав і свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, тобто ЛЮДЕЙ.

Перший негативний прояв нового Закону інакше як скандальним не назвати. Дія нового КПК почалася, як сказав би класик, з мертвих душ, а саме: з моргів перестали видавати трупи для захоронення, вимагаючи у родичів відповідного письмового дозволу на це прокурора. Знущання над людьми, у яких особисте горе, бачила по телебаченню та співчувала вся країна. А тому звернемося до змісту норм нового Закону. Дійсно, в ч. 3 ст. 238 КПК «Огляд трупа» визначено, що після огляду труп підлягає обов'язковому направлення (тут і далі виділено мною — **Р. С.**) для проведення судово-медичної експертизи для встановлення причин смерті. Більше того, у ч. 4 цієї ж статті 238 визначено, що труп підлягає видачі лише з письмового дозволу прокурора і тільки після проведення судово-медичної експертизи (тобто розтину — **Р. С.**) та встановлення причин смерті. Новий Закон припускає певний, невизначений строк та залежність людей, у яких горе, як від судових медиків, так і від прокурора. Що означає і до чого призводить така залежність і дозвольна система у нашій країні — загальновідомо. Але ж причини смерті бувають різні, як і вік людей, які йдуть з життя. А як бути тим людям, у яких за релігійними канонами та національною традицією поховання має відбуватися в день смерті небіжчика? На жаль, жодних уточнень, винятків чи застережень новий КПК не містить. Хоча усім добре відомо: Україна — багатонаціональна і різноконфесійна. Схоже, що тільки той, хто готував і приймав Закон, якраз цього і не знає. Гасити пожежу, тобто роз'яснювати статтю 238 КПК усій країні змушена була Генпрокуратура, прес-служба якої 27 листопада і надала свій коментар. І, як часто у нас це буває, новий Закон «виправили» новою Інструкцією, зміст котрої запозичили з тої, що діяла ще до 19 листопада 2012 р., яку підписали Генеральний прокурор, міністр внутрішніх справ, міністр охорони здоров'я. Правда, дозвіл на видачу у випадках проведення розтину надали тільки керівнику процесуального провадження — прокурору (раніше таке право мав і слідчий — **Р. С.**) та гарантували, що це буде відбуватися максимально швидко, від однієї до трьох діб. І все ж, не годиться Закон правити наказом чи інструкцією.

Є певні складнощі з початком, а точніше — не початком, досудового розслідування. Стадія порушення кримінальної справи з її перевіркою та можливістю

відмови у порушенні справи як така тепер відсутня. Новий Закон (ч. 1 ст. 214 КПК) визначає, що слідчий, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов'язаний внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі — Реєстр) та розпочати розслідування. І далі: досудове розслідування розпочинається з моменту внесення відомостей до Єдиного реєстру, Положення про який затверджується Генеральною прокуратурою за погодженням з МВС, СБУ, органом, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства (ч. 2 ст. 214 КПК). Вказане Поло-

адвокатів-захисників у кримінальному провадженні, адже тепер тільки вони за новим Законом мають монополію право захищати підозрюваного та обвинуваченого, що аж ніяк не узгоджується з конституційною нормою (ч. 2 ст. 59) про те, що «кожен є вільним у виборі захисника своїх прав».

Певну загрозу конституційним правам і свободам людини містить і така новела нового Закону, як негласні слідчі (розшукові) дії (глава 21 КПК), які, по суті, є оперативні-розшуковими, тобто таємними діями, що їх визначено у Кримінальному процесуальному кодексі, але процедуру їх проведення регламентовано відомчими таємними наказами. Проблема є, а тому тема потребує окремого всебічного вивчення та дослідження. Лише знавчимо, навіть формальна відповідальність прокурора та слідчого

казом показання з чужих слів, незалежно від можливості допитати особу, яка надала первинні пояснення, у виняткових випадках, якщо такі показання є допустимим доказом згідно з іншими правилами допустимості доказів. Все, як кажуть, приїхали. Наведена норма перекреслює всі інші норми цього ж Закону (ст. ст. 85–89 КПК) щодо належності та допустимості/недопустимості доказів у кримінальному провадженні. «Має право визнати» — означає не що інше, як можливість вибіркового застосування норми Закону за своїм розумінням і тлумаченням. Такого вільного поводження з формуванням доказів та їх використанням у кримінальних справах не допускав навіть КПК УРСР/України від 28 грудня 1960 року. Більше того, радянський КПК 1960 р. у ч. 3 ст. 68 прямо визначав: «Не можуть бути доказами дані, по-

ЖИРу, якби до того не було достовірних «свідчень-звинувачень», а саме — більше п'яти мільйонів доносів, які й стали приводом і підставою до початку розслідування кримінально-політичних справ. А це ще одна темна, маловідома, недосліджена і неперегорнута сторінка нашої історії, про яку так сьогодні не хочуть згадувати або ж не знають юристи від влади.

За Конституцією України (ст. 63) особа не несе відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів. А новим КПК (п. 3 ч. 2 ст. 88) докази на підтвердження винуватості підозрюваного, обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, якщо їх подає сам підозрюваний, обвинувачений, можуть бути визнані допустимими. А угода з прокурором про визнання підозрюваного чи обвинуваченого винуватості передбачає відповідне пом'якшення покарання чи навіть звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. ст. 469, 470, 472, 473 КПК). До того ж з'явлення із зізнанням, щире каяття або активне сприяння розкриттю злочину є обставинами, які пом'якшують покарання (ст. 66 Кримінального кодексу України). Тобто самообвинувачення — приймається.

Новий КПК — це результат виконання одного із взятих на себе Україною зобов'язань перед Європейським Союзом щодо гуманізації кримінального судочинства. Значимо, одного з найскладніших завдань, добровільно взятих нарядом з відмовою від смертної кари. А тому не переконливою була заява народного депутата 24 лютого 2013 р. на Першому каналі TV про те, що новий КПК — «досконалий, передовий, відповідає європейським стандартам», а от «люди наші не здатні це зрозуміти». На жаль, дію деяких наших законів, у силу особливостей вітчизняної лексології, людям скоріше доводиться відчувати на собі, а вже потім їх зрозуміти. У будь-якому разі, не можуть вважатися правовими як вибіркоче, особливе кримінальне провадження щодо окремих категорій осіб (ст. ст. 480–482 КПК), так і вибіркоче правосуддя, вибіркоче помилування чи будь-яка інша форма вибіркового звільнення від кримінальної відповідальності.

Звичайно, наведені оціночні судження є суб'єктивними. Разом з тим, для утвердження України як правової держави важлива не тільки Буква Закону, а й Дух Закону. Деякі наші закони за часом прийняття та обкладкою (Буква) — нібито й нові, а от їхній зміст (Дух) — десь з ХХ чи навіть ХІХ століття. Наприклад, попри дію принципу презумпції невинуватості державне обвинувачення, зокрема його окремі представники, дозволяють собі визначати та заявляти про винуватість особи ще до того, як завершився судовий розгляд і чого апіорі не може бути в правовій державі. Інакше є всі підстави стверджувати про вибіркоче правосуддя, залежність і керованість незалежного суду.

Закони, як відомо, мають прийматися та існувати не заради самих законів і не «під певну владу чи під певних людей», а насамперед для забезпечення ПРАВОПОРЯДКУ в суспільстві. Юридикція, тобто дія Законів має бути рівною для всіх і захищати Закони мають однаковою мірою усіх ЛЮДЕЙ. Адже, як вважав видатний французький юрист і мислитель Шарль Монтеск'є, «несправедливість щодо однієї особи є загрозою для всіх». Стійність і цінність верховенства права полягає у тому, що кожен має рівне право послугуватися Законом на свій захист, як і відповідати за вчинений злочин згідно з Законом.

Роман САВОНЮК,
доцент,
кандидат юридичних наук,
заслужений юрист АР Крим
м. Сімферополь

СТО ДНІВ ПІСЛЯ ЗАКОНУ

жання про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань, затверджене наказом Генерального прокурора № 69 від 17 серпня 2012 р., визначає: загальні положення, реєстраторів і користувачів Реєстру, а також порядок, строки внесення відомостей до Реєстру та надання відомостей. Положення визначає порядок формування та ведення Реєстру, облік кримінальних правопорушень і навіть містить тлумачення і визначення деяких правових дефініцій, наприклад, що вважати «попередженням кримінального правопорушення», що таке «громадські місця» та що належить до «міжрегіональних, транснаціональних, корумпованих зв'язків організованих груп та злочинних організацій, сформованих на етнічній основі» тощо. Крім того, Реєстр регламентує облік кримінальних проваджень, окремі особливості внесення відомостей до Реєстру щодо руху кримінальних проваджень; облік наслідків їх досудового розслідування, результатів відшкодування матеріальних збитків та вилучення предметів злочинної діяльності; облік осіб, які вчинили кримінальне правопорушення та які підозрюються у їх вчиненні; облік кримінальних правопорушень минулих років. Передбачає Реєстр і редагування відомостей, доступ до них і захист, а також звітність, контроль, відповідальність. Реєстр не є таємним або таким, що має обмежений режим доступу. Разом з тим, це внутрішній документ, певною мірою відомчий нормативно-правовий акт процедурного характеру, який містить важливі, на нашу думку, положення, що мають непересічне значення для кримінального провадження — розкриття (чи нерозкриття) злочинів, розслідування (чи нерозслідування) справи, які зачіпають інтереси багатьох учасників і сторін кримінального провадження. Але ж наказ — це не Закон і чи можуть положення Реєстру стати предметом доказування та оскарження? Дуже скоро відповідь на це запитання ми, скоріше за все, почуємо від

судді не гарантують законність проведення кожного з тих багатьох негласних слідчих (розшукових) дій, що їх передбачає новий Закон і міжвідомчий наказ. Законність проведення цих дій, фіксація перебігу та результатів, а також збереження і використання отриманої інформації будуть залежати не тільки від фаховості, а й від порядності тисяч оперативників, які будуть їх безпосередньо проводити. А порядність, як відомо, не є правовою категорією. Вона (порядність — **Р. С.**), як і совість, — або є, або ж її немає. І третью тут не дано.

За новим Законом слідчий зобов'язаний виконувати доручення та вказівки прокурора (ч. 4 ст. 40 КПК), який згідно з новим Законом (ч. 2 ст. 36 КПК) є процесуальним керівником досудового розслідування. Невиконання доручень і вказівок прокурора тягне за собою передбачену законом відповідальність. До речі, в таке ж становище щодо обов'язковості виконання доручень і вказівок прокурора та відповідальності за їх невиконання поставлено й керівника органу досудового розслідування (ч. 3 ст. 39 КПК). Що це означає на практиці добре розуміють фахівці кримінально-процесуального права та відчувають слідчі. А тому спробуємо дати відповідь на запитання: «Ким же тепер є слідчий у тому ж таки досудовому розслідуванні?». Чи може йти мова про процесуальну самостійність, а тим більше — процесуальну незалежність слідчого? Коли я про це запитав знайомого слідчого, то отримав таку відповідь: «А оформлювачу вони (процесуальна самостійність і процесуальна незалежність — **Р. С.**) — не потрібні». Чи не повертаюся ми в часи, коли прокурор, за висловом сталінського прокурора Вишинського, був «хазяїном справи» і коли «іменем народу» вершилися сумнозвісні «обличительные» процеси?

І це одна новела нового Закону. Чи не найбільш суперечлива і не зовсім логічна з точки зору доказового права та забезпечення такого важливого принципу, як презумпція невинуватості у кримінальному провадженні. Йдеться про використання показань однієї особи, яка особисто нічого не бачила, не чула, але нібито знає про правопорушення з чужих слів (показання третіх осіб), а її показання ґрунтуються лише на поясненні іншої особи (ст. 97 КПК). Здавалося, що ж тут такого? Як це було й раніше, у таких випадках є обов'язковим допит для підтвердження цих похідних, побічних, непрямих доказів саме тією особою, на яку посилається свідок «по слуху». Але новий Закон (ч. 2 ст. 97 КПК) визначає, що суд має право визнати допустимим до-

відомлені свідком, джерело яких невідоме. Якщо показання свідка базуються на повідомленнях інших осіб, то ці особи повинні бути також допитані. Відчуваєте відмінність? Правильно. Це, як кажуть в Одесі, — дві великі різниці. Але ж існує конституційна норма (ч. 3 ст. 22), де визначено: «При прийнятті нових або внесених змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав». У цьому ж випадку має місце звуження права людини не бути обвинуваченою у вчиненні кримінального правопорушення.

Сумніви щодо можливої «практики застосування» цієї норми були з самого початку (див. «Кримську світлицю» за 30 листопада 2012 р.: «Закон, який має змінити Україну»). Застосування зазначеної норми (тобто ч. 2 ст. 97 КПК) не зумисло себе довго чекати. Вже у січні-лютому 2013 р. у справі 16-річної давнини про вбивство гр. Ш. за обвинуваченням Т. у співучасті в заволодінні цього вбивства в суді були допитані саме такі «свідки по слуху» М. і З., які дали обвинувальні показання з посиланням на інших осіб, яких давно немає в живих. Справа не в тому, що це «свідки», як вони самі визнали, з кримінальним минулим і що вони мали б свого часу нести кримінальну відповідальність за недонесення про достовірно відоме підготування або вчинення злочину за ст. 187 Кримінального кодексу України (в ред. 1960 року) чи ст. 396 чинного Кримінального кодексу України (приховування тяжкого злочину). Справа навіть не в особі, стосовно якої зараз можуть бути використані такі обвинувальні «докази». Справа в тому, що саме в такий спосіб, на підставі «показань з чужих слів», «здобутих» у ході негласних слідчих (розшукових) дій, може бути висунуто обвинувачення проти будь-кого. Наприклад, проти вас чи ваших близьких. А «доброзичливець», який погодиться «співпрацювати» і дати такі «свідчення», — знайдеться, особливо коли ціна питання буде сформульована так: «показання в обмін на свободу». Адже новий Закон містить ще й таку новелу — «укладення угоди між прокурором та підозрюваним (обвинуваченим) про визнання винуватості» (ст. ст. 468–470, 472, 473 КПК), де важливою частиною угоди є обов'язок підозрюваного (обвинуваченого) співпрацювати з викриттям правопорушення, вчиненого іншою особою за відповідне пом'якшення покарання чи навіть звільнення його від відбування з випробуванням. І тоді не запитуйте, за ким дзвонить дзвін!

Але ж все це вже було в нашій історії. Можливо, і не було б свого часу «ворогів народу», ГУЛАГУ, КАРЛАГУ, СЛОНУ та АЛ-

НА ВАРТІ ЗДОРОВ'Я

(Закінчення.
Поч. на 1-й стор.)

У післявоєнний період робота Сімферопольського військового госпіталю ознаменована діяльністю в його стінах видатного вченого, професора медицини, основоположника сучасного вчення про гнійні інфекції Валентина Феліксівича Войно-Ясенецького — Святителя Луки. Протягом 1946-1947 років Валентин Феліксівич активно і плідно працював у госпіталі. Він проводив найскладніші операції, лікував і консультував усіх важкохворих, читав лекції лікарям. Професором Войно-Ясенецьким були науково розроблені хірургічні методи лікування гнійних захворювань і поранень, викладені в наукових працях. Швидко впровадження нових методів лікування у військову медицину дало можливість врятувати тисячі життів, повернути в стрій захисників Вітчизни. За цей внесок професор Войно-Ясенецький був нагороджений медаллю «За доблесну працю у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.», а в лютому 1946 року став лауреатом Сталінської премії I ступеня за наукову розробку нових хірургічних методів лікування гнійних захворювань і поранень. Ім'я Святителя Луки відомо нині всьому світу. Рака з мошами преподобного Святителя Луки зараз знаходиться в храмі Свято-Троїцького монастиря міста Сімферополя.

ним принципом військово-службовцям на території Автономної Республіки Крим, пенсіонерам Міністерства оборони України та членам їхніх сімей, цивільному населенню. У госпіталі працюють понад 200 співробітників, з них — 3 кандидати медичних наук, 5 заслужених лікарів Автономної Республіки Крим, 39 лікарів вищої та 14 лікарів першої кваліфікаційної категорії, 32 медсестри вищої і 21 першої кваліфікаційної категорії. Рівень довіри до фахівців такий, що по допомогу до військових лікарів звертаються не тільки військово-службовці гарнізону, а й мешканці Сімферополя. Цьому сприяють не лише високий авторитет лікарів, їхнє чуйне ставлення до пацієнтів, а також ошатна вартість лікування, яка набагато нижча, ніж у комерційних медичних центрах.

На фондах Сімферопольського військового госпіталю працює єдине туберкульозне відділення на півдні України в системі військово-медичних закладів. На тілі

сучасного загострення ситуації із захворюванням на туберкульоз — це надійна основа в боротьбі з цією недугою.

Щорічно в госпіталі проходять лікування близько трьох тисяч хворих; в поліклініці отримують амбулаторну допомогу понад 40 тисяч пацієнтів. Госпіталь оснащений сучасною діагностичною та лікувальною апаратурою, що дозволяє надавати допомогу і проводити лікування на сучасному рівні. 100 ліжок медичної установи працюють із стовідсотковим навантаженням. А у пікові періоди осінньо-весняного загострення хвороб — з навантаженням до 160%.

Однією з причин високого статусу та рівня військово-медичної організації стало те, що госпіталь у всі часи шастило на керівників. Полковники медичної служби Віталій Стемалішюк, Ігор Данильчук, підполковник медичної служби Євген Пивовар. Кожен з них свого часу доклав чимало зусиль для згуртування колективу в контексті тих завдань, які покла-

дені на військовий організм.

Військовослужбовці та співробітники госпіталю мають досвід участі в міжнародних миротворчих місіях: в Анголі, Югославії, Ефіопії, Афганістані, Іраку і мають статус учасників бойових дій. Серед них полковник медичної служби запасу Григорій Стефутін. Про таких кажуть — «хірург від Бога», понад 40 років присвятив він військовій медицині. Служив на Далекому Сході, протягом трьох років виконував інтернаціональний обов'язок в Анголі, нагороджений бойовими нагородами.

Добре знана династія військових офтальмологів Івана та Михайла Єгорових сумарно має у своєму активі понад 50 років медичної служби. Не пасуть задніх і представники молодшого покоління військових медиків. Нинішній начальник хірургічного відділення майор медичної служби Юрій Хоменко в госпіталі служить від ординатора. Він є яскравим представником молодого когорти військових лікарів.

Сімферопольський військовий госпіталь понад 85 років тісно співпрацює з Кримським медичним університетом ім. С. Георгієвського. У 1922 році на базі госпіталю була розгорнута кафедра госпітальної терапії. З цього часу на базі лікувальних відділень Сімферопольського військового госпіталю проходять навчання та виробничу практику студенти Кримського медичного університету. Працюють, проводять семінари, конференції, читають лекції для лікарів і студентів, консультують хворих професорсько-викладацький склад Кримського медичного університету імені С. І. Георгієвського. Тісна співпраця пов'язує госпіталь з багать-

ма кафедрами медичного університету: хірургії, госпітальної терапії, медицини катастроф, нетрадиційної медицини. Спільно з багатьма кафедрами медичного університету проводяться наукова робота, видаються монографії, збірники наукових праць, регулярно проводяться лікарські конференції з актуальних питань сучасної медицини.

У 2004 році на будівлі госпіталю встановлена меморіальна дошка для увічнення пам'яті видатних лікарів, які працювали у цих стінах: Боткіна, Пирогова, Цветкова, Арендта. Через три роки на будівлі госпіталю встановлено меморіальну дошку Святителю Луці — кримськом професору медицини Валентину Феліксівичу Войно-Ясенецькому. У госпіталі розгорнуто експозицію, присвячену історії госпіталю, видатним діячам медицини, які працювали в медичному закладі.

У 2009 році за значний внесок у зміцнення здоров'я військовослужбовців, пенсіонерів Міністерства оборони України, ветеранів та інвалідів війни госпіталь Указом Президента України присвоєно почесне звання Святителя Луки (професора В. Ф. Войно-Ясенецького). Наступного року на території госпіталю на кошти ветеранів 32 армійського корпусу встановлено погруддя Святителя Луці. Торік у головному корпусі госпіталю відкрито храм-каплицю Святителя Луки.

Цими днями триває плановий ремонт установи. Півтора мільйона гривень, вкладених у ремонт будівель госпіталю з бюджету Міністерства оборони України, поступово трансформуються в оновлені дах і фасади.

Серед проблем, які стоять на порядку денному, — оновлення рентген-апаратури. Понад 50 років не міналися внутрішні комунікації. Вста-

новлене багато років тому медичне обладнання морально застаріло, потребує оновлення. Потрібен медичний установа і сучасний реанімаційний автомобіль.

Значну допомогу надають госпіталю шефи і спонсори. Так, за сприяння кримських «афанців» у храмі-каплиці Святого Луки незабаром буде встановлено іконостас. Добрі стосунки з головою Білогірської районної державної адміністрації Олегом Русецьким, звідки шефи часто привозять подарунки — побутову техніку, продуктивні набори ветеранам.

Завдяки сприянню керівництва уряду автономії торік з бюджету оборонного відомства були виділені чималі кошти на реконструкцію даху та фасаду будівлі, тому центральний корпус госпіталю — пам'ятка архітектури й містобудування місцевого значення — стає справжньою окрасою однієї з центральних вулиць Сімферополя. Разом із зручними умовами праці все це дає колективу впевненість у завтрашньому дні.

Повна штатна укомплектованість госпіталю, висока кваліфікація медичного персоналу дозволяє виконувати покладені на Сімферопольський військовий госпіталь завдання. А враховуючи той факт, що територіальне розміщення Сімферопольського госпіталю у самісінькому серці кримської автономії найбільш зручне, то є надія, що в часи оптимізації Збройних Сил України, в тому числі військово-медичних структур, буде збережено Сімферопольський госпіталь — установу з яскравою, багатою на події та постаті історією, і потужною сучасною лікувальною базою.

Владислав СЕЛЕЗНЬОВ, підполковник
На фото: начальник Сімферопольського військового госпіталю підполковник медичної служби Євген Пивовар

ДЕ «ДРУГЕ СЕРЦЕ» У ЧОЛОВІКА?

Коли йдеться про здоров'я в цілому та його профілактику, предметом обговорення, як правило, стають серцево-судинні захворювання. І не випадково, бо вони є причиною трагічних наслідків для кожного третього українця. Та про все це дуже багато сказано і написано, тому до Міжнародного дня здоров'я, що відзначається 7 квітня, я обрала співрозмовником лікаря, який працює в іншій медичній галузі. На мій вибір вплинув також рекламний плакат, який, вирішуючи свої власні медичні проблеми, змушена була два дні поспіль розглядати у коридорі.

— То де ж воно знаходиться, це «друге серце чоловіка», за яке тримається рукою людина на плакаті? Це печінка, чи що? — запитую в уролога 7-ї міськклікарні м. Сімферополя Євгена Юрійовича Муратова трохи з іронією, розуміючи, що печінку лікують-таки не урологи і що цей статус для неї не надто личить. Не надто личить він і протасті (вона ж — передміхурова залоза), і лікареві доводиться «захистити» це її «високе звання». Аж тут виробляється чоловічий статевий гормон тостестерон. Має вона й інші надзвичайно важливі функції. І один із найголовніших воргів протасті — це аденома.

Зі слів лікаря, після 50 років на захворювання протасті страждає половина чоловіків, після 60 — 60%, ну а після ста напрошується висновок, що вони не оминають вже нікого. Чи є від цієї напасти ефективні препарати? У боротьбі з аденомою найефективніший в запущених випадках — це скальпель, і найтравматичніший — теж. Якщо порушені функції інших органів сечостатевої сфери, така операція проводиться у два прийоми. Та чоловіки, які стежать за своїм здоров'ям, рідко опиняються в подібній ситуації. Хоча де вони, ті чоловіки, які приходять на профілактичні огляди? А на початкових стадіях розвитку аденоми хвороби можна зарадити з допомогою певних лікувальних речовин, таких, як тамсулозин, що покращує випорожнення сечового міхура, та фінастерид або ж дутастерид (призупиняють зростання цієї доброякісної пухлини і навіть зменшують її). Серед рослин лікувальні властивості мають шавлія, лононос, африканська слива, гарбузове насіння, шкарлупа цибулі, препарати із пальми сабаль. Тут Євген Юрійович ділиться вже не лише суто медичним досвідом, але

й тим, якого набув у спілкуванні з пацієнтами, розуміючи, що якщо гарбузове насіння комуся і не допоможе, але й не нашкодить.

Причина появи цієї хвороби медициною невідома, і зовсім не означає, що хронічний простатит (запалення) матиме таке сумне продовження. Втім, не доводиться надіятися і на те, що пухлина зникне сама по собі. Доводиться тішитися лише тим, що з'явилися менш травматичні шляхи видалення аденоми. Наприклад, трансуретральна резекція (оперативне втручання через сечовипускальний канал) або ж вапоризація (видалення її з допомогою лазера). Дуже важливою у цих випадках є кваліфікація лікаря, який діє, спостерігаючи за результатами маніпуляцій лише на моніторі. А якщо вузли пухлинної тканини не будуть видалені повністю, вона розростатиметься і надасть.

Хірургія не чужа і для самого Євгена Муратова. Але це складні операції, які не потребують госпіталізації і проводяться амбулаторно в операційній. Наприклад, циркумцизія (аналогічна мусульманському обрізанню, але спричинена хворобою), видалення кіст та поліпів, лікування водянок на зовнішніх сечостатевих органах тощо.

Та аби не отой плакат, я б розпочала розмову з лікарем-урологом зовсім з іншого: надто вже цікаво, звідки беруться оті камінці і пісок, наявність яких у людей дорослого віку вже давно нікого не дивує?

Євген Юрійович розповідає: — Наявність солі та піску в нирках — це результат порушень сольового обміну в організмі. У разі появи фосфатних камінців треба різко обмежити споживання молочних продуктів. Уратні солі пов'язані зі споживанням білкових продуктів, таких, як м'ясо, бобові. Вони шкідливі для хворого. Особливо небезпечна соя, бо, що б там не говорили, вона чи не вся сьогодні генетично модифікована. Оксалатні камінці (шавлева кислота) — це сигнал про те, що вам краще не вживати зелені. Встановити характер новоутворень можна з допомогою аналізу сечі. Але як би ви не морили себе дієтами, все одно нікуди не подінетеся від води. А її пити просто не можна. В окупі гинуть тільки бактерії, а на хімічному складі кин'ятинна не дуже позначається. Серед домашніх очищувачів води має сенс користуватися лише п'ятиступінча-

тими. Навіть купляючи очищену воду, ми не маємо жодних гарантій, що вона є насправді такою. А під маркою надійної фірми може реалізуватися все, що завгодно. Взагалі ж нашим хворим ми рекомендуємо обмежувати гостре, солоне, пряне та алкоголь.

— Як же боротися з камінцями в нирках, якщо вони вже утворилися і дають певні рецидиви?

— Оперативним шляхом. Але зовсім не обов'язково за участі скальпеля. Можливе проведення дистанційної літотрипсії. Це подрібнення камінців на відстані, якщо в результаті томографії з'ясується, що їхня кількість і склад дають для цього підстави. Камінці виводяться із організму за кілька днів, але не більше ніж за місяць. Втім, таких апаратів у Криму лише два, і жодного — в Сімферополі. Більш поширене втручання — це контактна літотрипсія (подрібнення камінців відбувається з допомогою введеного в сечовий канал електроду).

— Євген Юрійовичу, я знаю чимало прихильників уринотерапії. Чи дійсно, вживаючи сечу, людина позбувається майже усіх хвороб? Який тут діє механізм, адже йдеться про відходи, непотріб, що виводиться із організму?

— Можу сказати лише, що лікувальні властивості урини науково не підтверджені. Щоправда, є деякі, пов'язані з цим методиками, але, згідно з ними, сеча використовується у незначній пропорції, розведена водою. Втім, ефективність і цього розчину не доведена.

— А що б Ви могли порекомендувати нам усім, щоб не довелось ні вдаватися до подібних експериментів, ні взагалі відвідувати лікаря-уролога?

— Звичайно ж, вести здоровий спосіб життя: не пити, не курити. І не уникайте профоглядів, бо будь-яку довідку можна купити, а здоров'я потім не купиш. Рекомендую також обмежити до мінімуму стресові ситуації, оскільки в результаті спазму судин починаються деструктивні процеси. Страждає і передміхурова залоза. Уважно слід ставитися й до свого харчування, адже 90% продуктів, що ми споживаємо, з їхніми барвниками, гормонами, стабілізаторами, шкідливі для нашого організму. Але бідним не по кишені перебирати харчами, а багаті зосереджені на задоволеннях та накопиченні капіталу.

У розмові з Євгеном Муратовим ми торкнулися і питання запровадження страхової

медицини, яка, на мою думку, для медиків мала б асоціюватися з їхнім фінансовим благополуччям. Та помилилася. Лікар зізнався, що більшість його колег не в захваті від можливих нововведень. Чи не тому, що 90% так званих реформ ідуть насправді не на користь людям? Бо, закриваючи сільські лікарні і поліпшуючи устаткування тих, що знаходяться за сотні і тисячі кілометрів, реформатори тим самим позбавляють термінової медичної допомоги селян, які цього потребують тут і зараз. Не порозумішали і дільничні терапевти, які лише водили своїх пацієнтів із кабінету в кабінет, одержавши назву сімейного лікаря і право одноосібно вирішувати долю хворого. Все це чомусь зрозуміло широкому загалу і не зрозуміло тим, хто все вирішує, і нібито живе на іншій планеті.

Тридцятип'ятирічний Євген Муратов — один із тих, хто поєднує наслідування традицій і краще, що може запропонувати лікареві сучасність. І взагалі, він — людина, розвинена духовно — грає на гітарі, полює і розуміє класичну музику, захоплюється різьбленням по дереву. Його не влаштовує «попса» у будь-якій сфері нашого життя — дещо примітивне, що чинить психологічний вплив і сприяє формуванню відповідного стилю життя.

Такий стиль — не для лікаря, серйозного, відповідального, «попса» у широкому розумінні слова навряд чи сприяє і доброму здоров'ю українців, на варті якого Євген Юрійович стоїть вже десять років.

Тамара СОЛОВЕЙ

«НАМ ТРЕБА РОЗВИВАТИСЬ НА ОСНОВІ УКРАЇНСЬКОГО ПАТРІОТИЗМУ...»

(Закінчення.)

Поч. на 1-й стор.)

«Повернення з пекла», 1994. (Нарис, у якому автор збірки досліджує причини і наслідки поразки гуцульського антипольського повстання в 1920 році).

«Лицар із роду опришків», 1995. (Нарис. Розповідь про наукову і громадську діяльність академіка АН вищої школи України, доктора історичних наук, професора Володимира Грабовецького).

«Генерал-хорунжий Юрій Тютюнник: чекістська «Справа № 39», 1996. (Повість на основі архівних документів. Автор розповідає про життя і діяльність командуючого українськими повстанцями Ю. Тютюнника та його похід на Київ у 1921 році).

«Головний терорист Країни Рад», 1996. (Книга зриває маску з чекістського генерала Павла Судоплатова, «магістра» радянського тероризму).

«На сторожі інтересів України», 1997. (Висвітлення нових граней діяльності СБУ в Івано-Франківській області: розшуки підвизників пам'ятника Степана Бандери в Старому Угринові, допомога жертвам сталінських репресій і т. д.).

Назви інших творів: «Іду на Ви!», «В своїй хаті своя правда», «Закарбований у вічності», «Дем'янів лаз», «Червоний терор в Україні», «Борітеся-поборете!», «Тернії здолає мужній» — також односторонньо свідчать: росіянин, народжений у Казахстані, жив і дихав лише Україною та понад усе переймався болями її народу.

ХОЧА Б ОДИН ВАЛЬС У ЖИТТІ...

...Нелегкою була доля Геннадія Бурнашова. Можна тільки дивуватися — як у такому кволому тілі все життя зберігався сильний дух? До того ж це був дух українця! Може, саме труднощі дитячої пори загартували хлопця? Не дозволили йому вирости чванкуватим нащадком «визвольтелів», навпаки — радикально зближували з корінним населенням... Післявоєнні роки були для галичан, справді, надзвичайно важкими. Але важкими вони були і для Геннадія: батько вдруге одружився, і виховувала його вже мачуха. Лише в 1954 році він поїхав у Казахстан, аби зустрітися з жінкою, яка його народила... Справжнім «Вавилоном» здався йому тоді цей край:

«Мамина сестра жила з якимось старим казахом. Дітей мала від першого чоловіка. Мама жила з рецидивістом. То був українець — Тягло Григорій Семенович. Вони мали хату на два входи. З другого боку тримали на квартирі чеченців. У Караганді я відчув ностальгію. То страшна хвороба! Це туга за Батьківщиною. Туга за Станіславом, з яким так зріднився за 8 років. У Караганді було багато українців. Деколи я чув там українську пісню. І тоді в моїй душі все поверталось...»

Потім було повернення до Івано-Франківська. Щасливої молодості юнак не мав. Вже наприкінці свого життя Геннадій Васильович згадував:

«До поневірянь воєнного лихоліття додалися ще й мої фізичні страждання, адже у дворічному віці я переніс страшну хворобу — поліомієліт, від якої у мене на все життя залишилася паралізованою права нога. Пізніше, вже у дорослому віці, додався коксартроз тазостегнових суглобів; глаукома забрала у мене

одне око, вже болить і друге...

Я не можу стояти на паралізованій нозі навіть кілька секунд. Пам'ятаю, в дитинстві, коли діти гралася у рухливі ігри, я зі сльозами на очах дивився на це нездійсненне для мене дійство. Мені весь час хотілося зіграти у футбол або станцювати лише один вальс у житті, щоб пізнати й насолодитися красою рухів...»

«ДУМАЮ, ЩО Й ТОДІ Я Б МОРОЗА НЕ ЗРАДИВ...»

Щоб не забирати багато місця, запропоную читачам ті спогади письменника, які свідчать про витоки його українського патріотизму:

«У 1951 році в числі кращих гуртківців Палацу піонерів мене преміювали поїздкою до Києва. Екскурсії в Софіївський собор, Печерську Лавру, музей Тараса Шевченка справили тоді незабутнє враження...»

«Коли я став повнолітнім, то почав думати про одруження. Мріяв про те, щоб моєю обранцею стала українка...»

«І тепер я найбільше завдячую в усьому моїй коханій дружині Емілії. Я бачив її ставлення до того чи іншого питання, але Міля ніколи не нав'язувала мені своєї думки, давала можливість пересвідчитися самому. Вона завжди мене підтримувала і підтримує. Це — моя опора, моє друге «Я».

«...Валентин Мороз прибув до нас із Луцька. Він щиро спілкувався зі студентами, декому давав таємні доручення. Однокурсник Михайло Скотар потім мені розповідав, що він за дорученням Мороза їздив у якийсь тернопільський ВНЗ, щось передавав там якомусь хлопцеві та дівчині. Зі мною Валентин Мороз ділових стосунків не мав. Можливо, його відлякувало моє російське прізвище. До того ж я був кандидатом у члени партії. Але думаю, що й тоді я б Мороза не зрадив...»

«Дуже допоміг мені Петро Арсенич. Я знав його зі студентських часів. Він тоді працював у краєзнавчому музеї і викладав у нас археологію. Пізніше підірвав в екскурсбюро. Ми з ним часто спілкувалися. Я не відучився сприймати істину, прислухатися до іншої думки. Це зауважив Арсенич. Він настільки мені довіряв, що навіть в радянські часи давав мені читати підпільну літературу...»

«Мій батько був твердим комуністом. Його брат Володимир думав інакше. Дядя Володя пішов могутністю у свого діда. Він воював усю війну на передовій, не раз бував у рукопашному бою, ніколи не ховався від кулі, але жодна його не зачепила... Мав чоловік щастя! Дядя Володя приїжджав до Івано-Франківська провідати свого старшого брата. Йому дуже подобалася українська мова. Він говорив, що вона — як пісня! Якось він за столом сказав, що політбюро ЦК КПРС — це банда. І профспілка — також банда. Його підтримала моя мачуха. Батько з їхнім твердженням не погоджувався. Мені важко було писати й за незалежної України, знаючи, що батько буде проти того, що я пишу. Раз уже подумав, що батько стає іншим.

Він двічі прочитав мою книжку про Романа Шухевича (вона написана на документальній основі, я використав у ній матеріали КДБ); прочитавши, сказав мені:

— Ты знаешь, эта книжка нужная. Я теперь многое понял...

Це був такий успіх! І все ж, друзі-комуністи не дали моєму батькові дійти до істини. Підтримували його на дусі і комуністи у Верховній Раді, які чимраз більше піднімали свій голос... Батько тримав удома бюстик Леніна і перед смертю попросив не мене, а мого сина, щоб він поклав йому Леніна у труну. Онук виконав його волю...»

«У 2005 році ми, випускники Івано-Франківського педінституту, зустрілися через 40 років після його закінчення. Тоді друзі запитали: коли в мені зародився український патріотизм? Це запитання застало мене знеачка, і я не зміг їм відповісти. Відповідь прийшла пізніше. Любов до України, яка стала моєю Батьківщиною, почала в мені зароджуватися з травня 1946 року, коли я десятилітнім уперше ступив на українську землю.

Все почалося із знайомства з моїми новими друзями — братами Головалями, Грицкевичами, Машталавами, Якимишиними, сестрами Пастернак, братами і сестрами Онищуками, з Євгеном Бобовським, Віталієм Яременком, Любомиром Кравцем, з наших забав, з нашого гомінкого

футболу, із спільних походів на швидкоплинну Бистрицю. Вперше від моїх юних друзів я почув колядку. Вперше скуштував від них Різдвяної куті. Вони не читали мені лекцій з українського патріотизму, не катехизували мене, але, самі того не знаючи, відкрили для добра моє дитяче серце. А добра на цій, зрошеній потом і кров'ю землі, завжди було в достатку...»

«Тільки-но з'явилися у вільній Україні мої книжки, як відразу ж почали допікати комуністи й шовіністи. Писали листи, телефонували, погрожували. Я не можу передати на папері все, що почув від них... Лайка — це коли нема аргументів, від душевної пустоти. Не звертаю на них уваги. Їхня лайка — підтвердження того, що я на вірній дорозі. В СБУ мені сказали, що допоможуть знайти анонімників. Але я відмовився...»

«ТОВАРИШУ» ТАБАЧНИК, НЕ ПСУЙТЕ НАШЕ ПОВІТРЯ!»

Як вам таке гасло? Воно свідчить про те, що не були позбавлені українці своєї «важкої артилерії»... Потужна далекобійна гармата займала вигідну позицію

саме в Івано-Франківську. Захищала важливу ділянку фронту. Ось тільки командиром розрахунку був росіянин — Геннадій Бурнашов. Прикро, що тепер ми втратили цього мужнього і професійного вояка. Сама наявність подібного заклику з вуст росіянина повинна неабияк окрилювати українськомовних громадян. А головне, зовсім не налаштовує їх проти етнічних росіян, які проживають в Україні. Скоріше, навпаки — гасло спонукає і одних, і других визначитися зі своєю позицією. А тепер наведу весь текст звернення:

«Товаришу» Табачник! Я за національністю — росіянин. У Станіславі (Івано-Франківську) закінчив російськомовну школу, в педінституті — російське відділення історико-філологічного факультету. І це в бандерівському краї, який я люблю і яким пишаюся! Я засвідчую: ніхто з українців не образив жодного росіянина за те, що той не знає української мови (чи не хоче вивчити). Де ж надумане штучне гоніння росіян? Не треба баламутити Україну. Ідіть геть! Не псуйте наше повітря!»

А тепер спробуймо закарбувати у своїй пам'яті інші думки Геннадія Бурнашова:

«Вважаю, що історію треба сприймати об'єктивно і цивілізовано, з ретроспективою у минуле і перспективою на майбутнє, діяти чесно, справедливо, допомагати людям зіставляти, аналізувати, вводити у суспільство злагоди і творення, а не конфронтації і насильства.

Дехто з росіян хизується, нібито російська культура багатша за українську, але саме українці-росіяни завжди несли в Московію свою високу культуру і постійно допомагали російським царям вкорінуватися, як вони самі говорили, в європейській «системі політичності»

«...Лихослів'я загрозово омолоджується. На превеликий жаль, все частіше чути гулагівський жаргон з вуст самих українців. Як іржа, він в'ївся в українську мову після так званого «золотого вересня», жорстоко, безжалісно руйнуючи її милозвучність і привабливість...»

«Українська мова, вважаю, є найкрасивішою в світі! Вона — як океан, і я, росіянин, постійно залюбки її вивчаю і насолоджуюся нею. Українське слово — не лише зброя, а й найвища цінність, яку необхідно боронити. Ось чому мені болить стан української мови в незалежній українській державі...»

Я ПОРІВНЮЮ ВАС ДО КУЛЬТУРНИХ АНГЛІЙЦІВ...

Через усю творчість Геннадія Бурнашова червоною ниткою проходить думка про те, що становлення і розвиток нашої держави повинні відбуватися лише на основі українського патріотизму. Цього не могли не оцінити найактивніші представники української діаспори.

Скажімо, публіцист з Австралії

Юрій Борець написав іванофранківцю такого листа: «Шановний і дорогий Друже Бурнашов! Дуже дякую за листа, брошуру «Іду на Ви!» і за книгу «Лицарі честі і чину». Ваші твори дуже цінні і цікаві народові, який довго не мав доступу до своєї правдивої історії. Про Вас я довго думав, бо про подібних до Вас я раніше не читав і таких не зустрічав. Я порівнюю вас до культурних англійців, які живуть в Канаді, Америці чи Австралії, люблять ці країни і є добрими патріотами. Однорчасно вони шанують свою прабатьківщину — Англію...»

Вдова письменника Емілія Бурнашова також повідомила нам деякі цікаві деталі:

— Геннадій був дуже добрим від народження... Це і впливало насамперед на його позицію, на ставлення до України і українців. Тому я цілком свідомо вийшла заміж за цю не надто сильну фізично людину, фактично за інваліда, бо помітила в ньому доброту... І оцінила її! Часом мене питають, чи це не я виховала такий патріотизм у Геннадія? Відповідаю, що якщо він сам не потягнувся до українства, то я б не змогла з нього випіти українського патріота. Це ж не я вплинула на те, що він мав чотири вишиті сорочки і постійно ходив у якійсь із вишиванок... Ви обов'язково повинні це підкреслити! Нехай кримчани зрозуміють, що подібні люди можуть бути в будь-якому регіоні. Їх треба знаходити і підтримувати. І ще одне: знаєте, раніше я думала, що Крим безнадійно зросійщений! Що там не лишилося вже нічого українського... Але коли я побачила, що в АРК виходить така чудова газета, як «Кримська світлиця», то моя віра в українство воскресла. Виходить, що українська культура в автономії справді буяє, або ж «Світличка» подає, описує українське життя у дуже сконцентрованому вигляді... Тому складається таке неопогане враження! Так чи інакше помітно, що в Криму досить багато людей, які пишуться тим, що вони — українці... І мені приємно, що «світличанам» є діло до всього, що відбувається в Україні. Зокрема, й на Прикарпатті. Ваша увага до творчості Геннадія Васильовича викликає велику вдячність нашої родини. Пригадую, як під час похорону Петро Арсенич наголосив, що Бурнашов був дуже порядною і патріотичною людиною. І що якби всі українці були такими патріотичними, як Геннадій, то ми б давно мали по-справжньому незалежну Україну. А ще я ніколи не забуду, як під час похорону Геннадія Васильовича хтось поклав на могилу траурний вінок із стрічкою. На тій стрічці був дуже короткий напис: «Патріоту України. Вояку УПА». У мене тоді знову сльози на очі навернулись... Все життя віддав мій чоловік українській справі і таки став «своїм» для учасників українського повстанського руху! Хіба це не найвище визнання правильності його життєвого шляху?

Сergій ЛАЩЕНКО

ТАРАСІВ ДІД ІВАН — «ПІВПАРУБОК СЕРЕД КОЛІВ»

Про Тарасового рідного діда Івана, селянина Кирилівки, кріпака пана Василя Енгельгардта достовірної інформації немає, окремі матеріали зберіглись лише у споминах та «оповідній книзі» села. В основному його життя оповите легендами, домислами, здогадками. Скажімо, в одних публікаціях стверджується, що народився Іван Андрійович 1742 року, в інших — 1751-го та 1756-го, а ще є й інші дані. Немає однаковості і в році смерті: є публікації, де написано, що він пішов у далекі світи «десь між 1841 і 1856 роками, доживши мало не до ста років». Інші матеріали заперечують, мовляв, — «у сповідному розпису 1841 Іванові Грушівському-Шевцю було 98 років, видима річ, на око, бо навсправжки було тоді йому близько 85. У сповідному розпису за 1856 вже його не позначено». Імовірно, будемо дотримуватися інформації про роки народження і смерті Івана Андрійовича Шевченка (по-вуличному Грушівського, Швеця), яка подана в другому томі Шевченківського словника (с. 358) — народився 1761 року, а залишив цей світ у 1849, у 88 років.

То ж що нам відомо насправді про родовід діда Івана, про його життя-буття? У оповідних книгах села Кирилівки з першої половини XIX століття дідове ймення позначено так: «Іван Грушівський Швець», — певне, щоб одрізнити від другого Івана, теж шевця — Івана (Гнатовича) Загрянничного Швеця, що помер у Кирилівці 1810 року. За «ревизською сказкою» 1795 року (найранніші архівні відомості) Іван Шевченко мав 39 років, тобто — народився 1756 року; «ревизская сказка» зазначає, що він «упражнявся в хлебопашестве», тому треба думати, що шевство в Івана Андрійовича було, мабуть, за підпомічне ремесло, особливо, коли підросли сини (наймолодший, Павло, народився 1796 року). Мати Іванова — Єфросинія Іванівна Шевчиха була в 1795 році вже вдовою. За «ревизською сказкою» 1795 року їй було 50 років і жила при двох молодших синах, Кіндратові та Олексі, що вже були жонаті, мали кожен одного сина і, живучи в одному дворі, теж «упражнялись в хлебопашестве».

За згадками родичів Тараса Шевченка, прадідом діда Івана був Андрій Безрідний — виходець з козацького Низу, який з невідомих причин прийшов до Кирилівки (нині — село Шевченкове Звенигородського району на Черкащині) із Запорозької Січі. Пристав, як кажуть в цих краях, до Єфросинії Іванівни Шевчихи, батько якої шив чоботи. За тодішнім звичаєм він взяв прізвище дружини. Так у Кирилівці з'явилася сім'я Шевченків. Жила вона у мирі й злагоді. Народили та виховали трьох синів: Олексу, Кіндрата та Івана. Іван був найменшим у родині і йому залишилося батьківське обійстя. Це саме той дід Іван, який мав чи не найбільший вплив на юну душу Тараса.

Іван Андрійович Шевченко був

одружений тричі. Перша дружина Горпина Сергіївна народила йому семеро дітей: Григорія (батька Тараса), Омелька, Олену, Саву, Явдоху, Павла та ще одну Явдоху. Від другої дружини, яку звали Марфою, народилася ще одна дочка — Домаха. У третьої Іванової дружини Марії дітей не було. Це були рідні тітки та дядьки Тараса за батьком. Принагідно зазначимо, що в його хаті у 1802–1810 роках та після 1816-го мешкали Тарасові батьки.

Цікаве дослідження його родоводу зробив черкащанин Феодан Білецький: «В шанованому виданні — «Шевченківському словнику» читаємо: «Батьки його — Г. І. Шевченко та К. Я. Шевченко — були кріпаками поміщика В. В. Енгельгардта». І далі: «Значний вплив на Тараса мав його дід І. А. Шевченко — свідок, а може, й учасник гайдамацького руху». Йдеться про власне Тарасового діда — Івана Андрійовича Шевченка-Грушівського. Під час Коліївщини, події котрої, «як колись бувало, як Залізняк, Гонта ляхів покарав», так докладно переповідав дід Іван онукові, йому було якихось сім років.

Сумніваючись у достовірності таких даних, правнук сестри поета Катерини Дмитро Фотійович Красицький взявся встановити точну дату народження І. А. Шевченка. Спочатку пошуки були безрезультатними. Та раптом до рук Красицького потрапила тоненька ниточка — хтось із Тарасової рідні висловив припущення, що Іван Андрійович був січовиком. Ще не будучи цілком певним цього, Красицький вдав до нових пошуків, які привели його до так званих «сповідних відомостей». І недержавно. В них значилося, що Іван Андрійович народився 1742 року. А потім відбулася зустріч Красицького з академіком Д. І. Яворницьким, який, посилаючись на відповідні документи, розповів, що запорожцями були й прапрадіди Тараса Григоровича Іван та прадід Андрій. Перший із них розпрощався з козацькою вольницею та січовим братством по тому, як померла його дружина, полишивши на нього дочку Єфросинію. Мусячи заробляти чимсь на хліб, недавній січовик взявся за чоботарство, на чому вже певною мірою знався. Звідси, цілком імовірно, й пішло його прізвище — Швець. А прадід Андрій, за дослідженням Дмитра Яворницького, був навіть не простим козаком, а кошовим писарем. Оскільки ж Андрій був сиroteю, на Запоріжжі його прозвали Безрідним. Саме його і можна вважати родоначальником династії кирилівських Шевченків. Саме Шевченків.

А сталося так. Не відомо, з яких причин покинув Січ писар Коша Запорозького. Можливо, прибував до Кирилівки по тому, як «височайшим» маніфестом цари-

ця Катерина наказала зруйнувати Січ, не забувши наголосити, що «вживані слова «запорозький козак» розглядатиметься нами як образа нашої імператорської величності». Та хай там як, саме тут, у Кирилівці, припала йому до серця Єфросинія — та сама дочка козака Івана Швеця, котрий заради неї розпрощався свого часу з матінкою Січю. Не маючи ані господарства, ані власної оселі, пішов Андрій Безрідний у прийми. А приймак, як велів звичай, мав узяти прізвище дружини — і став він Шевченком. Іван, син Єфросинії та Андрія, — дід Тараса мав прізвище Шевченко-Грушівський. Дехто з дослідників, передусім з української діаспори, в пошуках «західнянського» кореня в родоводі поета схилявся до думки, що дід Іван походив із села Грушів на Львівщині. Проте, як уже доведено, Грушівським його звали тому, що після смерті другої дружини свій третій шлюб узяв із Марією Грушівською, від якої не мав дітей.

А щодо «західнянського» кореня, то був і такий. Хоч правильніше буде назвати його прикарпатським (Білецький Ф. Син кріпака чи онук козака? // Сільські вісті. — 2012. — 10 березня).

Отже, Тарас дуже любив ходити до діда «на вечірні гульки». У Івана

яро й робило останні для цього зусилля — взялося за вила. «Коліївщина» не обминула й рідного Тарасового села — саме південна Київщина (повіти Канівський, Черкаський, Звенигородський, Уманський) була ареною жорстокої боротьби, а центром її на якийсь час стали околиці сіл: Кирилівки, Лисянки, Вільшани та Млієва. Про ті події Шевченко згодом напише:

*Зайнялася Смілянщина,
Хмара червоніє,
А найперша Медведівка
Небо нагріває.
Горить Сміла, Смілянщина
Кров'ю підпливає,
Горить Корсунь, горить Канів,
Чигирин, Черкаси...*

(«Гайдамаки»).

За дитячого Тарасового віку у селі та в родині ще повно точилося споминів і переказів з тієї боротьби; Шевченко ще бачив учасників Гайдамачини, починаючи з рідного діда Івана, односельців, і від них дізнався багато епізодів, які поклав в основу своєї «Гайдамаків», пишучи про це в передмові: «Про те, що діялось на Україні 1768 року, розкажу так, як чув од старих людей» (Шевченко Т. ПЗТ. — Т. 1. — К., 1927. — С. 452).

Треба зауважити, що, окрім Вільшаної, недалеко від Кирилівки знаходилося містечко Лисянка, де в 1768 році діяли гайдамацькі загони, гуртувалися в похід на Умань. У лісах переховувалися ватаги Романченка, Богуна, Джурджи та інших селянських бунтівників, не давала спуску панам ватага Носа. До речі, в Лисянці до ватажка повстання Максима Залізняка приєднався загін Семена Неживого, в якому було багато селян із Кирилівки.

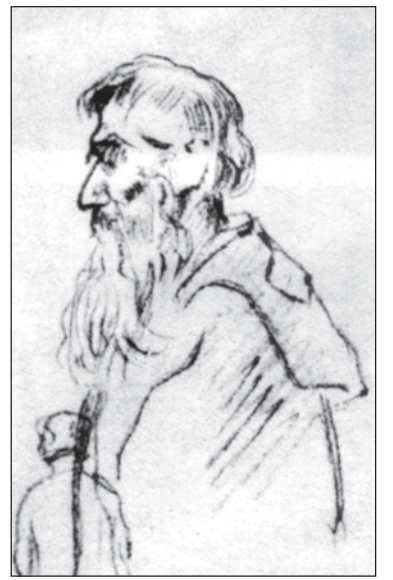
Отже, можемо здогадуватися, що Шевченків дід не був чужий запорозькому духові, не стояв осторонь від волелюбних козацьких змагань. І козацьке бачення світу, козацьку любов до волі й козацьке мовне багатство він передав Тарасові. Ті розповіді про ліх та буремні часи назавжди запам'яталися Тарасові й стали за одно з джерел для змалювання цього повстання в поемі «Гайдамаки». Про це Шевченко сам зазначив у примітках до «Гайдамаків» («Дід розказував...»), чи в епілозі, в його знаменитому ліричному спомині: *Згадаю те лихо, ті степи безкраї,
І батька, і діда старого згадаю...
Дідусь ще гуляє,
а батько вже вмер.*

*Бувало в неділю,
закривши Мінею,
По чарці з сусідом випивши тієї,
Батько діда просить,
щоб той розказав
Про Коліївщину,
як колись бувало,
Як Залізняк, Гонта
ляхів покарав.*

*Столітні очі, як зорі сіяли,
А слово за словом сміялось,
лилось:
Як ляхи конали, як Сміла
горіла...
Сусіди од страху, од жалю
німіли,
І мені, малому, не раз довелось
За титаря плакати.*

*І ніхто не бачив,
Що мала дитина у куточку плаче.
Спасибі, дідусю, що ти заховав
В голові столітній
ту славу козачу:
Я її онукам тепер розказав!*

Цей уривок яскраво показує, ким був дід Шевченка дід Іван. Своїми цікавими, запальними оповіданнями старий, може, перший торкнув творчу струну в онуковій душі, викликав перші сльоз-

Дід Іван. Т. Шевченко. Начерк

зи не тільки людяного спочуття до страдників, а й естетичної втіхи від образів і подій, що оживали в майстерному оповіданні: «Так дід колись розказував, — нехай здоров буде!». Багато дали поетові дідові оповідання, і цілком зрозумілий той теплий тон, яким перейнято згадки про діда в Шевченкових листах. Зокрема, до брата Микити Тарас пише із Санкт-Петербурга: «Микито, рідний брате!.. Поклонися усім родинам од мене, а надто дідові, коли живий і здоровий. Скажи, нехай не вмира швидко, побачимось». Чи, скажімо, в листі від 2 березня 1840 року: «Поцілуй старого діда Івана за мене...».

Є припущення, що Тарас Шевченко змалював портрет діда Івана в профіль з довгою бородою до альбому № 143 за 1839–1843 роки, що знаходиться у Чернігівському музеї. Портрет цей спершу вважали за поетового батька, Григорія Івановича, — так навіть і було позначено на рисунку невідомою рукою, ніби «зі слів самого Т. Шевченка». Але низка переконливих аргументів (Ол. Новицького, О. Боцяна) засвідчує про те, що це швидше портрет Тарасового діда — Івана Андрійовича Шевченка. Батько поетів помер не в такому віці, коли селянин починали запускати бороду, до того ж нарешті знайдено портрет (знаходився у Національному музеї Львова), який з більшим музеем можна вважати за образ поетового батька, Григорія Івановича Шевченка, про це «Кримська світлиця» вже писала («Се мій батько». — № 13 за 30.03.2012 р.).

...До глибокої старості зберіг Іван Андрійович ясний розум і пам'ять. Саме дід Іван «заховав у голові столітній ту славу козачу», яку передав малому Тарасові, розбудивши в майбутнього поета ще в дитячому віці зернятко власної гідності й непокірливості, що проросло пристрасним волелюбством.

Помер Іван Андрійович Шевченко і похований у Кирилівці, могила не збереглася...

Віктор ЖАДЬКО,
вчений, письменник

Список використаних джерел:

Шевченко Т.Г. ПЗТ у 12-ти томах. — К., 2003. — Т. 6. — С. 11, 12 (текст); — С. 300–301 (примітки); Шевченківський словник. — Т. 2. — К., 1977. — С. 358; Красицький Д., Красицька Л. Гілки Шевченкового роду // Літ. Україна. — 1987. — 24 вересня; Шевченко Т. ПЗТ: у 12-ти т. — Т. 1. — К., 2001. — С. 672; Дзюба І. Тарас Шевченко. Життя і творчість. — К., 2008. — С. 148; Універсальна енциклопедія «Черкащина». Упорядник Віктор Жадько. — К., 2010. — С. 981–982.

Тарасик слухає розповіді діда Івана про Коліївщину. Поштова картка

Шевченка на свята в хаті завжди збиралося, як у клубі, повно селян, особливо молоді та дітлахів. Дід Іван грамотний, повагом читав «Життя святих» і про те, як руїнувала цариця Катерина Запорозьку Січ, як гайдамаки «наводили порядок на захопленій панамі українській землі».

Уже після Гайдамачини Іван Андрійович Шевченко, який, за власним зізнанням, ще «півпарубком був серед коліїв», розповідав своєму внукові про Коліївщину на правому березі Дніпра. Відтоді, мабуть, Шевченків, які не встигли втекти, власники сіл записали кріпацькими душами князя Потьомкіна — Григорія Нечеса, а потім уже і його наступників — панів Енгельгардтів.

Отже, дід Іван був свідком кривавих подій Коліївщини: йому було тоді років з 12. Сусіди слухали, німіючи од жаху. Тут же був і малий Тарас. Слухав і не виходив до вечора. А вночі йому ввижалося, що горять панські будинки. На ранок з рушницею з соняшника та шаблею з лозини рубав він у бур'яні «панам» голови з плечей.

Слід зазначити, що XVIII століття — час, коли покріпачене селянство на Правобережній Україні пробувало скинути кріпацьке

Хата діда Івана. Малюнок Т. Г. Шевченка

МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ВІНОК ШЕВЧЕНКОВІ

У березні наступного року Великому Кобзареві виповниться двісті років від дня народження. Указом Президента України 2014 рік оголошено РОКОМ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА. Указ активізував роботу всіх ланок Шевченкознавства. У центрі і на місцях ведеться різнопланова підготовча робота, щоб гідно відзначити цю знаменну дату.

Творча спадщина нашого Національного Пророка — невичерпне джерело. Кожне нове покоління, з урахуванням потреб епохи і її завдань, шукає і знаходить у творах поета нові риси і особливості.

Одне з завдань нашого спільного краєзнавчого пошуку — віднайти, де б ми не жили, сліди спадщини поета в діяльності людей певного міста і села. У цьому плані не є винятком і Маріуполь та його мешканці. Давно вже відчутна потреба у тому, щоб дослідити і систематизувати низку фактів, у лаконічній формі викласти їх у вигляді довідника.

Ще чверть віку тому автор цього допису розпочав краєзнавчу роботу над збором Шевченківських матеріалів для складання Шевченкового довідника на маріупольському матеріалі. У 2000 році до 160-річчя першого видання «Кобзаря» побачила світ невеличка книжечка «Маріупольський вінок Шевченкові». Вийшла вона дуже малим накладом і давно вже стала бібліографічною рідкістю. Певна річ, що того разу чимало фактів залишилося поза межами довідника.

Ось чому в поточному році автор повернувся до свого задуму, він наполегливо працює над другим виданням довідника. Це і буде його конкретний краєзнавчий внесок у Шевченкознавство на місцевому рівні. Для того, щоб проілюструвати читачам структуру і зміст наступного видання, представимо кілька його сторінок.

* * *

ХАРТАХАЙ Феоктист Аврамович (1836-1880 рр.) — визначний освітній діяч. Народився в с. Чердакли (тепер с. Кременівка Володарського району). Навчався спочатку в Харківському, потім у Київському, а з 1860 року — у Петербурзькому університеті. Брав участь у студентських заворушеннях. Належав до демократичного табору української інтелігенції. Був близько знайомий з Т. Г. Шевченком. Разом з іншими студентами 28 лютого (ст. ст.) 1861 року ніс на Смоленське кладовище труну з тілом поета. На кладовищі з прощальними словами виступили російський поет Микола Курочкін і студент Феоктист Хартахай, який з болем у душі сказав українською мовою:

— Сумно і страшно вимовить: «Тарас Григорович помер!» Україно, мати ти наша, де твоя утіха, де витеа і що тепер робить?.. Матінко наша, Україно, степи наші, могили, Дніпро широкий, небо наше сине! Хто нам пісню заспіває і про нас згадає! Хто нас так широким любимо і за нас душу положить! Тарас Григорович у труні споряджений на той світ! Затих, замовк наш соловейко навкі! Україно, Україно! Де твій син вірний? Мово українська! Де твій батько, що так тебе шанував, що через нього і тебе ще більше поважати стали?.. Спи ж, тату, поки правда з кривою силою

міряти будуть, поки правда запанує на світі!»

Промова Хартахая того ж року була опублікована в українському громадсько-політичному і літературно-мистецькому журналі «Основа», що видавався в Петербурзі. Пізніше Хартахай стояв біля витоків середньої освіти в Маріуполі. У 1875 році він на свої кошти відкрив у місті прогімназію. Завдяки його діяльності 15 жовтня 1876 року в Маріуполі були відкриті чоловіча і жіноча гімназії. Їх засновником і першим директором був Феоктист Хартахай.

Лит.: Шевченківський словник // т. 2, Київ, 1976, с. 318-319.

* * *

Книгарня «Кобзар» була відкрита місцевою «Просвітою» у Маріуполі в червні 1918 року (у будинку на перехресті вулиць Миколаївська і Земська). Це була перша книгарня у нашому місті, де можна було придбати українські видання, в тому числі і твори Шевченка. З цього приводу місцева двомовна газета «Наше життя» 16 червня 1918 року сповіщала:

«На днях відбулося загальне зібрання членів кооперативу української книгарні «Кобзар».

У зв'язку з відродженням державної мови, котра з початку навчального року буде введена по всіх школах, як початкових, так і середніх, кооператив повинен постачати всі шкільні підручники для учнів

міста і сіл маріупольського повіту».

Лит.: П. Мазур. «Просвіта» в Маріуполі: перша половина XX століття. // Маріуполь, «Азов'я». — 2006, с. 17-18.

* * *

«Известия Мариупольского ревкома и парткома» — перша газета радянських часів, що видавалася в Маріуполі з січня 1920 року.

11 березня 1920 року до роковин Т. Г. Шевченка у № 27 газети був оприлюднений наступний матеріал: «Тарас Шевченко. «Великий поет ти в неволе погіб, но имя твоє не погбло...»

У публікації, зокрема, говорилося:

«Сегодня, в годину победы труда.. мы, трудящиеся, празднуем годовщину великого пролетарского поэта, друга и защитника трудящихся, весь свой век, всю свою жизнь отдавшего на благо горячо любимой родины, на благо порабощенных братьев труда: годовщину Тараса Григорьевича Шевченко. Великий певец труда, великий поэт народа — был сын трудового народа, был выходец из гуши пролетарской...»

Прошли годы, долгие годы народных страданий, но час тот желанной свободы пришел. Настал момент, когда измученные братья великого поэта подняли высоко знамя свободы и труда, свободы родной и любимой Украины» (С. Пактчер).

Лит.: Известия Мариупольского ревкома и парткома // 11 березня 1920 р.

* * *

Маленький «Кобзар» (Маріуполь, 1920 р.). У 1920 році серед працівників міської друкарні було багато українців, вони запропонували видати до дня народження Т. Г. Шевченка хоч невеликим накладом «Кобзар». Для цього видання складальником друкарні Борису Наумовичу Орлову довелося з'їздити за папером аж у Харків, тодішню столицю України. 9 березня 1920 року весь тираж був готовий. Це було перше видання «Кобзаря» на Приазов'ї. Один з примірників «Маленького Кобзаря» зберігається у місцевому краєзнавчому музеї.

Лит.: М. Руденко. Як у 20-му році маріупольці вшанували Шевченка. // «Приазовський робітник», 22 березня 2000 р.

Павло МАЗУР, почесний краєзнавець Донеччини

«ХІБА ХМАРОНЬКА ЗАПЛАЧЕ ДОЩЕМ ПО МЕНІ...»

Цьогоріч Київ удев'ятнадцяте вшанував пам'ять великого сина України Степана Руданського (1834-1873 рр.). До 179-ої річниці від дня його народження в Національній науковій медичній бібліотеці України було влаштовано чудову книжково-ілюстративну виставку, а в Національній спілці письменників України, що на вул. Банковій, 2, відбувся літературно-мистецький вечір. Ошатна зала була прикрашена плакатами з зображеннями нашого земляка та фотостендами, які привіз нащадок Степана Руданського Олексій Боржковський зі своїм онуком Олександром.

Відкрив та вів вечір сатирик і гуморист Грицько Гайовий. Серед учасників заходу — поети, письменники, науковці, журналісти. Як завжди, завітали заслужений діяч мистецтв України Василь Довжик, поет Петро Осадчук, поціновувач рідного слова Валерій Павленко, який з теплотою й невідомою ширістю розповів про життєвий шлях нашого земляка.

Нашадок поета Олексій Боржковський у своєму виступі звернувся до присутніх з низкою пропозицій щодо гідного пошанування пам'яті нашого земляка з нагоди його 180-річчя у 2014 році, а саме: відкриття в Ялті у будинку, де мешкав Степан Руданський, музею; поновлення меморіальної дошки на цьому будинку; створення пам'ятника Степанові Руданському. Свого часу міський лікар Ялти подарував місту частину власної землі для фонтана та водогону, не вичерпавши її. Знайдеться шматочок землі для встановлення пам'ятника поету й лікарю-подвижнику?

100 років тому, в 1913 році, могила Степана Руданського в Ялті віддав педагог, видавець, діяч «Просвіти» Євген Вировий, постать, безсумнівно, визначна. Нуждений надгробок та більш ніж скромний пам'ятник, неогорожена могила вразили його: «Довго простояв я коло могили, потім вклонився по-божню великому страднику й одійшов од неї з сумом і соромом: одну могилу маємо в Криму, стільки нас вештається тут, в цьому краї шороку, і за 40 год (С. Руданський помер у 1873 р. — О. Ю.) не спромоглись навіть огорожі поставити...»

І що ж? На календарі рік 2013-й. Огорожі навколо могили немає — масивні чапунні ланцюги, що правили за огорожу, зникли. Бронзовий барельєф давно вкрадено і замінено гіпсовим, що значно погіршується першому.

«На могилі не заплаче Ніхто в чужині, — Хіба хмаронька заплаче Дощем по мені».

Цей напис на могилі Степана Руданського — як гіркий докір нам! Знаменно те, що цього року в селі Дружелюбівці вулицю Петровського перейменовано на Степана Руданського, а в селі Руданському на Шаргородщині встановлено меморіальну дошку нашому землякові. Широ вдячні всім, хто причетний до цих великих справ!

Ольга ЮРЧИШИНА, краєзнавець, головний бібліотекар наукової бібліотеки Вінницького національного медуніверситету ім. М. І. Пирогова с. Іванів Калинівського р-ну, Вінниччина

«ХОЧ РАЗ НА РІК...»

ПРОПОЗИЦІЇ І ДОПОВНЕННЯ ДО ПЛАНУ ВШАНУВАННЯ 200-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ Т. Г. ШЕВЧЕНКА

Нещодавно у «Кримській світлиці» було опубліковане звернення Кримської філії НТШ, сімферопольської «Просвіти», ГО «Український дім» та ін. про необхідність створення в Криму громадського організаційного комітету з відзначення 200-річчя Т. Г. Шевченка. Також читачам пропонується подати свої побажання та пропозиції стосовно організації святкування цього всенародного ювілею, що я й виконую.

1. У бюджет Криму на 2014 рік внести окремою статтею кошторис на святкування 200-річчя Тараса Григоровича Шевченка.

2. Провести науково-літературні конференції не тільки у ВНЗ, середніх навчальних закладах та загальноосвітніх закладах, а й у військових частинах, які дислокуються в Криму, ВМС України, на кораблях і в/ч МВС, МНС і т. д. Відповідальними призначити командирів і заступників з виховної роботи, командуючих. Такий захід сприятиме патріотичному, духовному і культурному збагаченню захисників України.

3. Підготувати і надрукувати на сторінках провідних кримських газет серію статей про життя Т. Г. Шевченка і проконтролювати, щоб ніде не паплюжили нашого Кобзаря, бо в Криму багато таких, як Бузина, та інших «шанувальників» України і Т. Г. Шевченка.

4. Розробити разом з урядом АРК план заходів 9 березня 2014 року, затвердити відповідальних, розписати шохвилинно порядком проведення заходів у м. Сімферополі біля пам'ятника Т. Г. Шевченку. Запросити всі етнічні громади Криму на мітинг, на святковий зібрання, долучити до цих заходів військові підрозділи, МВС, МНС з метою підвищення патріотичного і культурного виховання молодих людей.

5. За місяць до дати зробити широку рекламу заходів, присвячених вшануванню Т. Г. Шевченка в м. Сімферополі та всіх містах Криму, щоб люди знали і прийшли святкувати цю подію (коли, де, у який час, яка програма свята тощо).

6. Не забувати про село. Всі ці заходи провести в селах

і селища міського типу (відповідають голови сільрад). Всі заходи повинні сприяти патріотичному, мовному, духовному і культурному збагаченню кримчан і консолідувати людей різних національностей, які проживають у Криму і Україні, на відходження національної української ідеї. А прикладом буде Т. Г. Шевченко.

7. Залучити до заходів кращі художні і фольклорні колективи Криму з відповідною для свята тематикою.

8. Усі заходи проводити державною українською мовою в знак поваги до Т. Г. Шевченка (бо на регіональні не вистачить грошей) і України.

9. Меморіальні дошки, назви вулиць, програми заходів, виступи доповідачів повинні бути державною українською мовою. Це засвідчить повагу до українського народу і держави, до Шевченка. Раз на рік у Криму це можна і треба зробити. Підібрати таких людей, які володіють державною мовою, довести що вимогу до кримського та українського урядів.

2013 рік повинен стати роком підготовки до святкування і вшанування пам'яті Великого Кобзаря (лекції, семінари, концерти і т. д.), а коли «ідея оволодіє масами», то й 2014 рік буде роком вшанування 200-річчя Т. Г. Шевченка. Таким чином, захід триватиме два роки — до 1 січня 2015 року.

Ці заходи повинні суттєво вплинути на світогляд кримчан, піднести український патріотичний дух у Криму й Україні і показати всім, що Україна — це держава з глибоким національно-культурним корінням, і ми повинні гордитися цим і все це показувати всьому світу. А це і Шевченко, і Леся Українка, Франко, Гулак-Артемовський, Крушельницька, Козловський, Солов'яненко, Гнатюк, Пагон, Корольов, Кибальчич, Лук'янець, Вернадський, Симиренко, Глушко і багато-багато інших людей зі світовим ім'ям... 10. Затверджений план заходів надрукувати в газеті ВР АРК «Крымские известия» і «Кримській світлиці».

Віктор ГАВРИЛЮК

м. Сімферополь

* * *

Шановні читачі! Надсилайте також і ваші пропозиції стосовно організації Шевченкового ювілею на адресу редакції «КС» (поштово або електронно).

Конт. тел.: 050-573-76-46

ДУМА І ПІСНЯ ЄДНАЮТЬ НАРОДИ

У бенефіс на честь творчого і наукового тандему подружжя Гуменюків перетворилася презентація в Кримському інженерно-педагогічному університеті фольклористичних книг Ольги Миколаївни, доцента кафедри української філології, кандидата філологічних наук, та поетичних перекладів Віктора Івановича, професора кафедр української філології, кримськотатарської і турецької літератур, доктора філологічних наук.

— Віктор та Ольга Гуменюки переклали українською мовою кримськотатарські пісні, — сказав у вступному слові ректор Февзі Якубов, — і через них показали, як тісно переплетені корені наших народів, що віками жили поряд. А ніщо так не зближує людей та культури, як музика.

І вона зазвучала у виконанні оркестру народних інструментів закладу так, як ми йдемо один до одного в житті, — з любов'ю до рідної землі та коханням. Ольга Гуменюк, музикант за фахом, розповіла, як працюючи на кафедрі музичного виховання, почула одного разу наприкінці 90-х років у виконанні колеги кримськотатарською мовою пісню, мелодія якої нагадала їй українську «Ой ходила дівчина бережком».

Сказала їм про це.

— Ні, це кримськотатарська народна пісня з іншим текстом, — заперечили вони.

Однак ця відповідь їй не задовольнила. Тим більше, що подібних до українських мелодій їй зустрічалося у кримськотатарському фольклорі багато і потім. Зміст їхніх пісенних текстів допомагав зрозуміти своїми перекладами чоловік —

Віктор Гуменюк. Вона почала заглиблюватися в кримськотатарський музичний фольклор, намагаючись з'ясувати, яких пісень у ньому більше — героїчних, побутових чи про взаємне або нещасливе кохання? У процесі цих досліджень матеріалів про кримськотатарську любовну лірику зібралось стільки, що вона оформила та успішно захистила дисертацію на цю тему, а для широкого читачького загалу її наукові розробки та висновки почали друкуватися частинами у форматі пісенних збірників: «Взяла у бран мене троянда: Поетичний світ фольклорного пісенного жанру — макаму» (2008), «Три гвоздики: Журливі мотиви в кримськотатарській народній пісні кохання» (2012), «В небі лине ключ журавлів: Художнє осягнення драматизму любовних стосунків у кримськотатарській народній пісні» (2013).

— Назви книжок — це перші рядки моїх улюблених пісень із цих добірок, — пояснює О. Гуменюк.

А дослідний матеріал першої з них взявся доповнювати авторку своїм коментарем виконавець творів пісенного жанру — макаму Февзі Алієв, заслужений працівник культури України.

— Я зацікавився цими кримськотатарськими піснями після того, як у 70-ті роки в Ташкенті, працюючи в республіканському телерадіомовленні, почув узбецьку макаму, — розповів він. — Результати своїх досліджень виклав у статті, яка була опублікована у збірнику «Співаючі хвилі». Однак виконувати макаму публічно тоді нам заборонили мусульманські діячі. Жанр здригнувся до виконання кримськими циганами, і народ його забув.

Нині ці пісні, створені в XVII-XVIII століттях, Ф. Алієв не лише відновлює як фольклорист, а й розвиває як композитор. Бо, за словами відомого кримськотатарського письменника Нузета Умерова, якщо не продовжувати створювати казки, легенди, це озеро може висохнути. У всіх народних піснях були автори, тільки їхні імена в періоди суцільної неграмотності людей загубилися в анналах історії.

Піввіку виконує кримськотатарські епічні твори про національних героїв заслужений артист України Рустем Меметов.

— І впадає в очі те, — говорить він, — що з такою ж інтонацією, мелодійним рисунком і розміром є українські пісні, але не балади, як у кримських татар, а лірико-любовні.

І для підтвердження сказаного заспівав українською мовою «Чорні брови, карі очі». Присутні в залі кримськотатарські письменники допитувалися в Гуменюка-перекладача:

— Вам робили підрядковий переклад чи ви знаєте кримськотатарську мову?

— Я переклав сам із першоджерел, — відповів він. — Але користувався при цьому словником, телефонував своїм друзям для консультації, на кафедрі кримськотатарської літератури обговорював з викладачами тлумачення деяких старовинних слів.

І вийшло так, за спільною оцінкою виступаючих учених і викладачів, що нині самотність кримських татар завдяки його перекладам представлена на найвищому академічному рівні.

— Віктор Гуменюк переклав понад 150 пісень, — сказав редактор кримськотатарських текстів усіх трьох книг, поет і прозаїк Аблязіз Велієв. — Це дуже цінна робота, яка дала можливість вперше дослідити розвиток пісенної культури кримських татар. Ольга Миколаївна втерла ніс кримськотатарським ученим, але в майбутньому, сподіваємося, і наші науковці підуть вглиб національних витоків.

В українській літературі одним із перших переклад художніх творів кримських татар українською мовою здійснив Іван Франко. Багато років цей міст між двома культурами тримали в своїх руках учений-мовознавець Таврійського національного університету ім. В. Вернадського Олександр Губар і київський поет Микола Мірошніченко. Нині велику перекладацьку роботу здійснюють кримські письменники Данило Кононенко і Валерій Басиров. А подружжя Гуменюків, долучившись до неї, ще більше розширило простір орфоепічної конс-

танти, алітерації, мелодії кримськотатарської мови в світі.

Якщо в 1957 році, за спогадами поета Різи Фазила, на перших записках кримськотатарського музичного фольклору для радіо прискіпливо ставилися до кожного слова, то нинішня презентація збірників Ольги Гуменюк стала справжнім святом пісні. Народні мелодії виконували професійні співаки, викладачі кафедри музичного виховання та студенти. І присутні мали можливість почути зразки кримськотатарської пісенної творчості в оригіналі та оцінити особливості їхньої поезики в перекладах професора Гуменюка. Вони вносять новий вагомий струмінь у точки дотику культур двох народів — українського та кримськотатарського, проникають у найпотаємніші куточки душі, а з наукової точки зору корисні викладачам і студентам, дослідникам фольклору, усім, хто цікавиться животворними джерелами мудрості та інших духовних надбань людей.

Валентина НАСТІНА

КРИМСЬКА ВЕСНА У ГОСТЯХ В АЗЕРБАЙДЖАНЦІВ

У Кримському інженерно-педагогічному університеті відкрився перший Всеукраїнський музичний фестиваль «Кримська весна. В гостях у азербайджанців». Ідея фестивалю ґрунтується на тому, що більшість етнічних груп, які населяють Крим, відзначають прихід весни власним національним святом. У східнослов'янських народів це Масниця, у тюркських — Наврез (Новруз), у молдован — Марцішор, у болгар — Баба Марта, у вірмен — Терендз і т. ін. Всі ці свята і традиції є елементами культурного різноманіття Криму, його потенційним багатством, що прикрашає і збагачує життя півострова.

Виникає запитання: як зробити так, щоб одночасно можна було більш детально ознайомитися зі святковими традиціями одного з етносів Криму в рамках багатонаціональної культурної аури півострова? Відповіддю може стати фестиваль «Кримська

весна. В гостях у азербайджанців», який щороку змінюватиме своїх «господарів». Цього року ми зможемо побувати в гостях у азербайджанців Криму, ближче ознайомитися з їхньою країною, національними традиціями, музичною культурою,

деякими кулінарними рецептами. І водночас відвідати багатонаціональний музичний фестиваль, який представитимуть інші кримські національно-культурні громади.

Організаторами фестивалю цього року виступили: організація «Жінки за розвиток», Конгрес азербайджанців Криму «Ватан», державна організація «Всеукраїнський інформаційно-культурний центр» і РВНЗ «Кримський інженерно-педагогічний університет».

Відкрив фестиваль проректор КІПУ С. Мамбетов та

голова Конгресу азербайджанців Криму «Ватан» Абасов Гафіс Гасан-огли, які привітали усіх зі святом весни, а голова організації «Жінки за розвиток» Аріфа Мухтарова зазначила, що вона дуже щаслива побачити стільки усміхнених обличчя в залі, адже Навруз — це свято оновлення, що відбувається і в природі, і в душі.

Серед учасників музичного фестивалю — дівчата з Російського культурного центру Наталя Скоробогатко та Анастасія Оробченко, дипломант міжнародних конкурсів і фестивалів Ольга Градовська,

заслужена артистка АРК Левіза Чалбашева, виконавиці азербайджанських пісень Осман Філієв, Мурад Гатамогли, Гембер Салаєв, заслужена артистка України Ельміра Налбандова, солістка Кримської філармонії, викладач КІПУ Людмила Васильєва, наймолодша учасниця фестивалю Мілолікі Варивола, фольклорний ансамбль «Радониця», кримськотатарський ансамбль «Фіданлар», показовий хореографічний ансамбль «Задоринка», кримчацька група «Рувшан» (Радість), вокальний ансамбль загальноосвітньої школи № 43 «Світанок», азербайджанський ансамбль «Азери», ансамбль студентів Сеульського культурного центру, національно-фольклорний колектив «Патрида», вокальний ансамбль болгарської музики, джазовий ансамбль «Мелос» та багато інших.

Наприкінці фестивалю аксакал азербайджанців Криму Гідаят Мусаєв та генеральний директор Всеукраїнського інформаційно-культурного центру Владислав Єрмаков ще раз привітали усіх зі святом весни і висловили побажання, щоб велика кримська родина народів зустрічалася ще багато разів.

Прес-служба ДО «Всеукраїнський інформаційно-культурний центр»

УКРАЇНА — АЗЕРБАЙДЖАН: ДІАЛОГ КУЛЬТУР

Відбулася зустріч міністра культури України Леоніда Новохатського з Надзвичайним і Повноважним Послом Азербайджанської Республіки в Україні Ейнуллою Мадатлі. Леонід Новохатський привітав азербайджанську сторону зі святом Новруз та зауважив, що урочисте святкування відбулось на високому рівні.

Посол зазначив, що співробітництво з Міністерством культури України є одним із найважливіших напрямків діяльності Посольства Азербайджанської Республіки в Україні, зважаючи на плідну та активну співпрацю в галузі культури. Також в ході зустрічі сторони обговорили перспективи та шляхи подальшого розвитку.

Ейнулла Мадатлі поінформував українську сторону про культурні заходи, які проходять за підтримки Посольства Азербайджанської Республіки в Україні.

Насамкінець Леонід Новохатський пообіцяв докласти всіх зусиль для належної підготовки та проведення на високому рівні Днів азербайджанської музики в Україні та Днів культури України в Азербайджанській Республіці (10-14 червня 2013 р.).

(Продовження.
Поч. у № 14)

У

Усі стежки бігли через парк до моря, до палацу-музею. Підступи до нього у вихідні дні блокувалися: на західному в'їзді — якоюсь торговкою точкою і кіоском «Союздруку», на парадному подвір'ї — книготоргом, на південному, з боку Левинної тераси, — продавцями сувенірів і всюдисущими фотографами. Вільним залишався тільки в'їзд зі сходу, але вже в мій останній приїзд також був зайнятий. Там маячили постать художника з картинами, виставленими вздовж опорної стіни дороги, та імпазанта фігура вусатого бандуриста в шароварах і вишиванці, з монетою-сережкою у вусі. Коли екскурсанти-німці до них наблизилися, доволі сильний голос під рокотання бандури заспівав відому українську народну пісню, художник заметушився біля своїх картин... Зашелестіли кінокамери, заклацали фотоапарати. У картуз біля ніг бандуриста зронилося кілька марок. Один із екскурсантів підійшов до художника і, не торгуючись, купив собі на згадку акварельку.

— Скільки він вам запласть? — запитав я, відставши від екскурсії.

— Дуже добре запласть! — очі художника засяяли від щастя. А в пам'яті — знову кадр: на польській станції ті ж самі туристи з Німеччини викидають з вікон вагонів цукерки, різний дорожній дріб'язок. Дітвора на все кидається, мов голодні вовчата на кістку. Так би мовити, безплатний подарунок переможцям від переможених. Уся ця інтермедія ретельно фотографується. Можливо, на згадку, а можливо, й для преси.

— Хто це? — перепитали на парадному подвір'ї про вусатого бандуриста. — Та це ж наш Остап, працівник місцевого судноплавства! У вільний час підзаробляє музикою і співом!

Постійно нив національний нерв, мучило принизливе відчуття другосортності. Було соромно і прикро за наш ширий національний характер, який заради цукерки й марки може пожертвувати патріотичною ідеєю. Перенасиченому Заходу ми продавали не тільки руки.

— Ви бачили, що мої земляки наляпали на скелі? — мружився від короткозорості і весело сміявся мій новий знайомий. — ПРОПЬЕМ ВСЕ, НО РОДНОЇ ДОН-БАСС НЕ ОПОЗОРИМ! Краще і не придумаєш! Оце так патріотизм!

Це була також правда, жорстока і невблаганна, від якої хотілося тікати світ за очі. І я втікав, блукав, як сновида, по кладовищах Ялти, Алупки і Сімеїза, нахилився до старих могил караїмів у Чуфут-Кале поблизу Бахчисарая, наче питався поради в чужих мертвих, бо свої живі повернулися спиною, вдаючи, що не помічають.

VI

Усі стежки бігли через парк до моря, на алею запашних алепських сосен, де постійно намагався усамітнитися. Лев моря залузував старі й нові рани, випробовував силу волі, загартував характер.

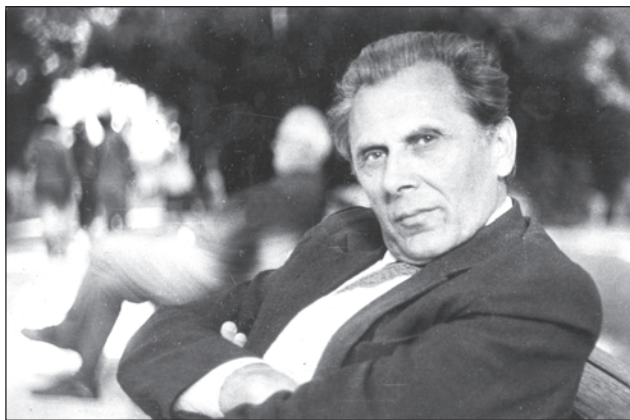
Уже в перший приїзд вирішив провести над собою жорсткий експеримент. Прибувши до санаторію, відразу ж побіг купатися. А було дуже вітряно, і простудився. Як не дивно, але не допомогли ні електрофорез, ні інгаляції, а... море. Після цього не припиняв купатися ні в дощ, ні в

сніг, ні в туман. Зрозуміло, такі процедури були дуже ризиковані, але чудові для загартування.

Стримував тільки шторм. Пригадується ураган бора в 1981 році. Велетенський жовто-рудий вал ішов поверх причалу. Ліжка з нашого спальняго павільйону біля підніжжя Діви — мов корова язиком злизала. Тільки де-не-де вони, покручені й понівечені, стирчали із нагромадженої під шиферну покрівлю гальки. Інші плавали в морі. Вхід на пляж було огорожено канатом. Перішив проливний дощ. Того дня рух автобусів було припинено: трасу перегородили повалені кипариси.

Проте жартувати з морем

Віктор
ЛАЗАРУК

небезпечно не тільки в шторм. Високе могутнє колоесо прибою завжди підступає: якщо його верх викидає на берег, то низ із такою ж силою тягне в безодню.

Не могу не розказати з цього приводу про один випадок, який трапився зі мною в Ялті, на пляжі біля шхуни «Hispaniola». Стояв чудовий осінній ранок. Збігши з гори Дарсан, швидко роззягнувшись і поплив у море, прагнувши якнайшвидше подолати незручну ділянку акваторії з підводним камінням... Уже повертався до берега, як несподівано наздогнала й накрила велетенська хвиля. Не встиг від неї оговтатися, як така ж друга крутонула у своєму колесі і кинула на слизьке підводне каміння, поросле бурими водоростями. Якби була така ще третя, на берег не вивабився б... Але стало напрочуд тихо і спокійно. Задихаючись і розглядаючи розбиті до крові коліна, довго не міг зрозуміти причини, адже не запрямитив у морі тоді ні катера, ні швидкохідної «Ракети», які могли б такі хвилі утворити і пригнати до берега. Як пізніше пояснив одесит-моряк, подібні хвилі в абсолютно тихому морі бувають, і творяться вони донними тектонічними процесами. Отже, по мені промчала колісниця морського царя!

Мій Крим обов'язково пов'язаний зі спортом, це — стрімкий біг на світанку: Пальмовою алеєю, мимо водоспаду «Котяче око», через парк до моря. Біг за будь-яких умов, коли Ай-Петрі в снігу, і температура повітря навіть мінус 5! Біг, починаючи від бабиного літа і кінчаючи Різдвяними святами! Біг, біг, біг і відчайдушне постійне купання в морі! Біг і волейбол! Біг і більярд! Біг і запеклі шахові баталії, про що свідчить комплект шахів, подарований адміністрацією санаторію імені Баранова за зайняте перше місце в шаховому турнірі!

Мій Крим — це постійна

духовна напруга, щоденна праця в бібліотеках: санаторній, міській і воронцовській. Зрозуміло, це — нові книги, газети, журнали, нові зустрічі й розлуки, освячені сльозами народження, рожеві, з крапельками роси на пелюстках троянди, зрізані вдвоє дівовими руками і поставлені на моєму столику в їдальні. Мій Крим — обов'язково осінній, пастельно-акварельний, світлий, і, як правило, мажорний... Усі життєві реалії тут, у Криму, мали особливий відтінок, бо були підпорядковані єдиному й величому ритму моря. Здавалося, що за його законами жив навіть наш санаторій: як припливи і відпливи, щодня

МІЙ КРИМ

що в кабінеті на дивані немає постелі, тому з'явився знову — із подушкою під пахвою. Проекту цей епізод на життя сучасної інтелігенції і мимоволі констатує, наскільки часи змінилися.

К. Ф. Спасенко довгий час працював у видавництві, редагував і рецензував рукописи, тому досконало знав життя й побут багатьох письменників не лише Донецького краю. Зрозуміло, не обійшлося тут і без запитання про Леоніда Талалаєва, адже рана, заподіяна його розгромною рецензією на мій рукопис у видавництві «Молодь», ще свіжо ятрилася.

— Один із перших опромінених поетів, лікувався у кремлівській лікарні, — заговорив безбарвним голосом Костянтин Федорович. — Чи не на таких самих правах, як пільговик, закінчив Московський літературний інститут імені Горького?

Ми йшли берегом. Сонце сипало іскрами. Зварюючи синій купол неба з ареною моря золотою панеллю, по лінії горизонту залишало срібний шов із ледь помітної синьою окаліною. На серці трохи відлягало, розвіяні хмари повертали бадьорій настрій. У їхньому мерехтливому світлі трохи інакше бачилася мені трагічна постать опроміненого поета і вся наша багатостраждальна культура, контужена «найпередовішим» світоглядом — пролетарським інтернаціоналізмом. Імперія зла, країна абсурду і парадоксів, як називали СРСР за кордоном, спричинила руйнацію радянського суспільства як такого, перетворила його в конгломерат космополітів-атеїстів, де править диктатура однієї партії. Я дуже давно жив із дивним почуттям, що перебуваю не в санаторії, а в будинку для божевільних, де такі загальнолюдські поняття, як віра, любов і надія, давно зникли з нашого ужитку. Імперський миш'як, якщо не умертвив повністю, то в усякому разі приморочив національний болючий нерв. Ми стали жити в країні, де учень не любить своєї школи, купець — торгівлі, робітник — виробництва, письменник — літератури, уряд — держави і т. д. Зате дуже любимо себе і ще як-так можемо терпіти підлабузників.

— На що спроможна наша бідолашна культура, яка стоїть на позиції «Соцдонбасса»? — співбесідник короткозоро мружився крізь рогові окуляри, назву газети — органу Донецького обкому КП України — вимовляв із особливим пієтетом, смакуючи висвистами приголомшення.

— На що здатна відчужена від рідної землі і вихована в дусі «Соцдонбасса» наша страждальна література? Без сумніву, вона може творити тільки на зразок: «В кустах пела какає-то птіца». То вистав, на Поліссі, ще не забули, в яких кушах і яка птиця співає.

Ми трималися берега. Точилася жвава дискусія про поему «Вугор у росі», над якою продовжував працювати, незважаючи на упереджене ставлення до неї критиків і поетів. Цікавість, з якою тема обговорювалася, засвідчувала, що не від лукавого вона, а від життя, не фантазмагорія і не висмоктана з пальця, а взята із нашої трагічної дійсності. Тема двох

світів (прісного і солоного), тема вітчизни і чужини, еміграції і неперененців викликала у співбесідника бурхливу реакцію, він вдавався до літературних ремінісценцій та аналогій, засвідчуючи ерудицію та інтелектуалізм.

Ми милувалися морем. Приймували до пристані, до Рибальської бухти. Хвилі навалювалися на скелі і глухо стогнали. Над головою квилала чайка. Ми полоскали «Вугра» в шумі прибою, і, треба сказати, на фоні морського пейзажу «річковий-європейський» чіткіше окреслювався ідейно і концептуально, звільнявся від формалістичного слизу, перекопував у актуальності й злободенності теми. Це було сміливе і небезпечне, як на ті часи, мислення. Досі жалкую, що не записав тоді подробиці тієї розмови і що вона, здається, була єдиною, бо незабаром я від'їхав додому.

Трохи пізніше я надіслав Спасенку К. Ф. свого забраного Леоніда Талалаєва «Озерного дзвона» і одержав відповідь: «Дуже часто з приємністю, навіть з радістю, згадую наші довгі прогулянки, ширі розмови. Скажу відверто — мені завжди було хороше з Вами, бо ж людина Ви, безсумнівно, талановита, обдарована чистотою душі, совісті й благородства... Живу один. Нерідко самотність душить за горло, не дає дихати, та що поробиш — старий я вже став і якось змінювати стан життя тепер пізно. Пишу статті, рецензую для видавництва й газет — тим живу. На більше не вистачає сил, болять очі, давить стенокардія, особливо погано з очима. Сліпну. Жодної зірочки на небі вже не бачу. В Криму, в тому самому санаторії, буваю щороку. 8 травня знову їду в «Горне сонце». Буду радий отримати від Вас листа. Було б чудово знову зустрітися та пошукати разом у морі того ключа, якого Ви колись згубили. Але — марно! Давно ми втратили можливість знаходити оті самі ключі»**.

VII

6 листопада (напередодні Жовтневих свят) 1982 року в Ялті, в приміщенні книжкового магазину, несподівано зустрівся з київським поетом Захаром Гончаруком — редактором мого поетичного дебюту в журналі «Вітчизна» (1969, № 7). Він тут же біля прилавка подарував свою нову книжку «Злагода» з автографом. Людина чуйна і шира, Захар Гончарук завжди користувався повагою в колі товаришів. Пригадуються розмови в Києві, в бурхливих апартаментах нашої спіл-

ки, на Рівненському Поліссі під час виступів по лінії Бюро пропаганди художньої літератури, зокрема, його пристрасне слово перед працівниками райкому партії про тяжку працю письменника, про його вразливу, раниму душу. Тоді ж у Ялті поет відпочивав у Будинку творчості й, зрозуміло, запросив до себе в гості. Я з радістю прийняв запрошення.

Ялтинський будинок творчості, де довелося побувати лише один раз, в пам'яті не зберігся. Була, здається, обідня перерва. Коли ж ми зачинилися в маленькій кімнатці і розговорилися про проблеми сучасного літературного процесу, почувся глухий стукіт у стіну, начебто живе доповнення до музичного розділу «Злагоди», і нервово стрекотіння друкарської машинки. Ми зрозуміли, що за стіною відбувається творчий процес, і зняковіло притихли. Та вже пізніше, після прочитання тієї чудової книжки, іноді ловив себе на думці, що сприймаю навколишній світ у тональності здиблених строф київського поета, наче слухаю могутній духовий оркестр, наче присутній у залі на концерті Святослава Ріхтера.

Мої зустрічі в Криму — епізодичні, випадкові; знайомства — обмежені. І все ж, хоч і прагнула душа більше самотності, іноді змушений був іти на контакти, переважно тоді, коли йшлося про творчість. Осінню 1983 року я віддав редакцію газети «Советский Крым» і на столі відповідального секретаря залишив жмут віршів із циклу «В оправі кипарисів», аж ніяк не дбаючи про публікацію в російськомовному часописі. Конче було потрібно дізнатися, яке враження справлять на читача тексти, тим більше читача місцевого, обізнаного з історією та природою краю. Відповідальний секретар Георгій Русаков, який, на превелике здивування, заговорив чистою українською мовою, не тільки прокоментував добірку, але декілька віршів тут же переклав російською мовою для газети. Оскільки шик йому сподобався, то він провів залишити його увесь із наміром опублікувати частинами, на що я чомусь не погодився. Наскільки пригаду, відповідальний секретар щодо віршів зробив два критичні зауваження. По-перше, він пропонував зняти наявний татарський антураж, щоб не дратувати зайвий раз цензора (я до цієї поради прислухався і в деяких місцях зняв тюркські слова), по-друге, на його думку, барвінок у Криму цвіте все-таки навесні, а не в січні (з чим я категорично не погодився, бо сам був свідком протилежного).

Ми розговорилися. Дізнавшись, що я родом із Волині, Георгій Русаков перейшов на тему про Лесю Українку, розповів, як у 1971 році брав інтерв'ю в Юрія Косача, який відпочивав тоді в Ялті; як він, заокеанський гість, не переставав дивуватися, чому така висока шана його тітці, а до нього, племінника, повсюдно культивується пересторога, недовіра і навіть підозра...

(Закінчення
в наступному номері)

* Йдеться про машинопис поетичної книжки «Озерний дзвін», який автор запропонував видавництву «Молодь» ще на початку 70-х років.

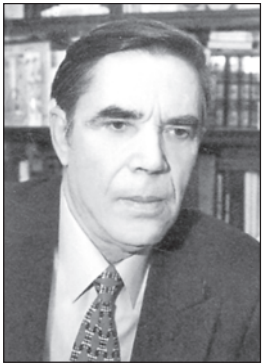
** Під час купання я справді зазубив ключ від палати-одиночки. Всі пошуки виявилися марними: очевидно, його змінила хвиля.

«...У поезії Петра Перебийніса домінує віра у прекрасну суть української національної ідеї, у перемогу діалектики буття, себто — розвиток естетики українського призначення, що збагачує загальнолюдські цінності. Авіатор і журналіст, редактор і поет, батько й меломан, закоханий у світову класику, він виростає з рідних подільських глибин, щоб возвістити світові про високе покликання українського слова, мистецтво українського мовлення та музику його поетичного звучання. Філософія цієї поезики — у живому народному слові. У тій тасмниці, що її мусить розгадати кожен поет.

Це саме той випадок, який дає змогу розпізнати у слові красу самого життя. Коли під янгольським крилом потаємно перемовляються квіти й зорі, трави і хмари, дерева та коні, а ми вчимося не тільки сприймати, а й розуміти ту мову — не все ще втрачено. Ще світ цей б'ється в наших серцях, ще відлунює невитравним болем...»

Петро ПЕРЕБИЙНІС

Стаю урбаністом.
Не можу без міста.
Кляну вже село те,
Калюжі, болото.

Зітхаю і марю
Сухим тротуаром.
А врешті вертаю
З немилого раю
До рідного пекла.
І дихає спека
Хмільною, живую
Журою—травою...

Ах, місто химерне!
Тобі не до мене.
Ти косиш газони.
Ти просиш озону.
Ах, місто!..
Стаю урбаністом.

ЧОЛОМ ТОБІ, ЛЮБОВЕ!

На степових просторах давнини
Краса твоя козацтво полонила.
Від сивини, від нашої вини —
Чолом тобі, жіноча половино!

Шумить вода. Вертається весна.
Крило фати біліє лебедино.
Любов одна. Від Господа вона.
Чолом тобі, жіноча половино!

Літа летять. І тануть холоди.
Не треба сліз, матусю і дружино.
Несе дитя лелека молодий.
Чолом тобі, жіноча половино!

Кружляє світ на крузі гончара.
Парує хліб. Синіє полонина.
І лине спів до сивого Дніпра.
Чолом тобі, жіноча половино!
Чолом тобі,
прекрасна половино!

А що цвіте без коріння?
Мальва осіння.
Врятована від холоду і голоду,
Рожевіє на моєму столі
І спрагло п'є воду.
Зірвана, не куплена,
Ловить сонечко п'яне.
Пуп'янок за пуп'янком —
Квітне і в'яне,
Квітне і в'яне...
Десь у далеких світах
Над розлуками
Душі заблукані
Згадують мальву,
Сестронуку рідну.

А мальва ось на столі,
За сім небес від землі —
Вперто цвіте.
Смертно цвіте.
Ой цвіте
без коріння.

О речники лукавої хвали!
Ви хором Україну закликали,
Защебетали, забалакали
І кинули, заплакану,
під ноги...
П'яні солов'ї!
Не Україну, а свої
Неситі вола, свій цебер
ви любите.
Ви все проїли!
Ви проспівали Україну
І возвеличили себе.
О мідногруді солов'ї!

Відступає п'їтма
І хлюпоче річками.
Світять пальці п'яттяма
Полохкими свічками.

Видно кільця річні
За туманом ранковим.
Та не рвуться нічні
Загадкові окуви.

Білий сон
ще дивлюсь.
Виринаю і тону.
І на сонце молюсь,
Мов свічка
на ікону.

Вольниця
нещасна
засмутилася.
Болю наш,
Тарасе,
Є в нас ти —
і все!

Вітер часолету
мчить у засвіти.
Віщий наш Поете,
свічку засвіти!

Зблисни над знімілим
Словом з-під поли.
Злісного зоїла
Гнівом підпали.

І скажи оспалим
Пасинкам доби,
Щоб не посипали
Попелом чуби.

Щоб не зашивали
Дратвою роти.
Щоб не забували
Грати і дроти.

Слово непогасне
Наймів трясє.
Воленька, Тарасе!
З нами ти —
і все!

Небо ще курличе,
Марево димить.
Що нам таємниче
Хмарище зими!

Поки ми здорові,
Злу наперекір, —
Вір моїй любові,
А зимі не вір.

Зблискує імліста
Смужечка слюди.
Облітає листя,
Та стоять сади.

Поспішали стежки,
і хмелів зоресій.
Ми ішли навпрошки
По коліна в росі.

Нам з вишневих ночей
Рокотали громи.
Наше небо дощем
Юний травень омив.

Загуло за селом,
Сполоснуло сади.
Замело, замело
Пелюстками сади.

Я — дитя планети голубої.
Вся вона — у сонячному дні,
у зірках нічних над головою —
дорога однаково мені.

Але є місцина лиш єдина,
лиш одна, у кожного своя.
Є вона у мене — та місцина,
де почув я вперше солов'я.

Тут мені судилося померти
у зелену днину грозову.
Тут великим іменем планети
я найменшу грудочку зову.

Моєї осені заграва
уже допалює гілля.
Пропадла юність кучерява
повинну голову схили.

А вітер мідною струною
співуче серце протина.
Стіною пам'яті сумною
темніє пуца дротяна.

Хмеліє слово. Подивися:
шумує воленьки вино.
Зліта червоне падолистя
на синьо-жовте полотно.

Дивні часи настали,
і спливає каламуть.
Лізуть грішники повсталі
на порожні п'єдестали,
перед Богом страху не імуть.

Грішникам у райській мушлі
Сниться злото на блосі,
Грішник грішника там душить.
Господи, спаси їх душі,
опусти нечистих з небесі!

Ні, непросто жити в цьому світі.
Тужить вік за чимось дорогим.
Он ставочок між димами світить,
сріблом тиші повнить береги.

Он чутливо спить очеретина
і шепоче вітру: «Не буди!»
Мерехтить рибина сиротлива
під слюдою тихої води.

Відпочину в зелені хоч трохи.
Видно, вдачу маю вже таку:
крізь дроти залізної епохи
бачу плесо тиші у ставку.

Я знаю цей душевний стан,
коли усе, усе ти можеш,
коли шумить святий майдан
і прозирає слово Боже.

У черешневій вишині
бринить веселка семиструнна.
Минають грози весняні —
приходить літо многотрудне.

Приходить літо, як і слід,
і серцю хочеться сказати
усе, що з молодості літ
не відкладається на завтра.

Чорніють обпалені дати,
і пам'ять землю стає.
На світі вже нікому ждати,
відплакали вдови своє.

Лиш небо гуде реактивно
над вічним вогнем сивини.
Наш вік за полин самотини
багато вдові завинив.

Життя в самотині немиле.
Зозуле, в літа не зови...
Сумує солдатська могила,
а поруч — могила вдови.

ДІД ВИПАЛЮЄ ВАПНО

За селом, у білій ямі,
дід випалює вапно.
Бродить піна полум'яна,
мов настояне вино.

Над вапняркою обрусом
висне білий небозвід.
Посміхається у вуса
Біля ватри білий дід.

Передзвонює спросоння
затинькована трава.
На гарячому осонні
Жовтий зайчик вигрива.

Новосілля сніяться дітям,
Зорять вікна з духоти.
І спливають перед дідом
білим видом хати.

Я тільки гість у цьому полі,
що не забуло ще мене.
Колише роси прихололі
суцвіття літа запашне.

У травах дихає стежина,
і я шепочу: «Прихисти!».
На подорожнику стожильнім
душа не чує духоти.

Парує гречка запашна,
пилек до пальців липня.

Волошка. Воля. Вишина.
Душа в зеніті липня.

Мене билинка будь-яка
чарує дивиною.
Червона шапка будяка
царює наді мною.

Колише тіні змитих літ
сухий вітрець-низинець.
Зелена бабка-вертоліт
сідлає мій мізинець.

Довкола мене джміль кружля,
сідлає в ніжну жменяю.
Я доторкаюсь до джмеля.
Добридень, брате джмелю!

СИНІЦЯ У ЖМЕНИ

Ми тримали в жменях по синиці,
Бідолашні випали з гнізда.
Треба ж так незручно
поселиться:
у синиці-матері біда!

Вполювала дзьобиком чимало —
Черв'ячок попався їй цілий.
Ще дітей вона не годувала

(жовтоквіттом дзьобики цвіли).
А доквіл ревли вітри скажені,
а доквіл хиталася земля.
Ну, навіщо нам синиця в жмені?
Ви летіть, пташата, звідцїля!

Прощаються і линуть зозулята,
і стогне українська самота —
на всі чотири обрії закляті,
на всі чотири сторони хреста.

Веселочка підкови золотої
згасає за Дунаєм крижаним.
Стоїть порожня хата сиротою,
пророка виглядає з чужини.

Озвися, нерозкаяний Мойсею,
і лихо від незрячих відведи!..
Ні звуку у покинутій оселі,
неначе у криниці без води.

Набрюкає калина сльозами,
синьооко сумує ожина.
Непомітно з-під ніг вислизає
ця планета, неначе крижина.

Оглушає у тиші захмарній
таємнича хвороба висотна,
і спливають видіння примарні
над горою земної гризоти.

Позолота горить на престолі,
прилипає віночок до лоба...
Не змани в небеса мене, доле,
вбережи від лихої хвороби!

Озирнись, моя кохана,
тїнь осмути прожени.
Не кажи, що безталанна
жінка в образі жони.

У безсонній тиші ночі
дух черешні ожива.
Гілка в інеї тріскоче
і ворущиться трава.

Мліє хата в колиханні,
і холонуть подушки.

Ти засни, моє кохання,
над коліскою руки!

За байраки відступає
довга ниточка п'їтми.
Над морозними степами
коні крешуть копитми.

Поспішають за димами
несподівані свати.
І коса твоя дрімає
під хмариною фати.

Життя мене ніколи не щадило,
але козацький подих не заляк.
Відступнику, не дмухай
на кадило!
Я вистою. Я впертий подоляк.

Бувало, клявся ти переді мною,
сурмив, що я тримаюсь на коні,
а зараз кишеньковим сатаною
всі лишенька нашіптущ мені.

Я знаю вашу капосну породу,
стрічав я перекинчиків-чортів.
Луцифере, плутяго двобородий,
ти землю на мізинець навертів.

Ти ловиш на словечка задушевні
і в погляді тамуєш переляк.
Відступнику, не шикай
із кишені!
Я вистою, я впертий подоляк.

Кохаю!
А що в цьому слові — не знаю.
Буває, побачу: царівна!
В очах пустота чарівна.
Буває — спливає...
Кохаю!

А що в цьому слові — не знаю.
Можливо, це вам лиш відомо,
братове мої солов'ї.
Кохаю!
Чужою красою засліплений,
бачу очі твої.

До яблуні підкралась, як мана,
і знітилась у місячному листі.
Зарошені зірничі вишина
витушувала в кучері вогнисті.

Від подиху німого вітерця
дрімливо райська яблуня рипіла.
Над обрієм небесного лица
поблискувало яблуко доспіле.

Все нижче нахилилося воно
і чарами нічними полонило.
Крізь місячне прозоре полотно
висвчували перса полохливі.

Щось віддалено і глухо
нагадало про минуле,
і важким туманом туги
несподівано війнуло.

Тільки жити б і радіти:
в небо дивиться ожина,
креслить колесо орбіти
золотава тїнь осини.

Розполохане осою,
літо бабине тріпоче.
Будячину на осонні
обліта бджола робоча.

Що це з літом? Чи здорове?
Листя попелом припало.
На чоло, на чорні брови
впав туман. І все пропало...

На фото (зліва направо): поет Олексій Озеров, Петро Перебийніс та його син Євген у Севастополі. 1983 р.

ЯК МИ В ШКОЛІ ВЕСНУ ЗАКЛИКАЛИ

У Штормівській школі-гімназії пройшло фольклорне свято «Зустріч весни», підготовлене учнями 1-А та 2-А класів з українською мовою навчання під керівництвом вчителів Вікторії Валеріївни Білоусової та Світлани Геннадіївни Бухаріної.

На сцені відбулося справжнє старовинне обрядове дійство. Веселими піснями-веснянками та народними іграми маленькі артисти закликали весну та проганяли зиму.

Напередодні свята учні у кабінеті трудового навчання влас-

норуч ліпили з тіста птахів і випікали їх. Скільки щастя й радості світилося в дитячих очах, коли кожен побачив результат своєї праці!

Наприкінці виступу діти-артисти пригостили глядачів випеченими смачними жайворонками — символами весни.

Дуже важливо те, що учні вихо-

вуються в культурі і традиціях нашого народу. Творчі ініціативи вчителів завжди підтримують Богдан Олександрович Яковець, директор Штормівської школи-гімназії, та Олександр Володимирович Абраменко, голова сільської ради, за що ми їм щиро вдячні.

Вікторія БУРЦЕВА,
секретар Штормівської школи
Сакський р-н, АР Крим

УКРАЇНСЬКА ГІМНАЗІЯ — «ЗА ЗЕЛЕНУ ПЛАНЕТУ»!

В «Українській гімназії» розпочалась нова навчальна чверть, а з нею й нова акція! Назва цієї акції — «За зелену планету». В цьому конкурсі нема переможців та переможених, а умови такі: учні та вчителі гімназії приносять насіння або паростки квітів, які згодом будуть посаджені на шкільній клумбі. Я поцікавився у вчителів та учнів, що вони думають про цю акцію. Вчитель німецької мови Станіслав Михайлович зазначив: «Мені подобається ідея цього починання, адже якщо ми не допомагатимемо планеті бути зеленою, то ніхто більше не зможе допомогти». А учень шостого класу Микола вважає так: «Мені цікаво, адже це моя планета, тут я буду рости, жити та навчатися, набагато приємніше це робити біля квітів, ніж біля сміття». Ця акція є прекрасною, адже заради однієї мети — зробити світ красивішим та чистішим — стільки людей докладають зусиль, об'єднуються та впевнено крокують до своєї мрії!

Еміль ІБРАГІМОВ,
учень 8-А класу НВК «Українська школа-гімназія»
м. Сімферополь

ВЧИМОСЬ ВІТЧИЗНУ ЗАХИЩАТИ!

У Керченському батальйоні берегової оборони, де командиром підполковник Олександр Саєнко, пройшли військово-польові збори з учнями місцевих шкіл. Школярі були у захопленні від бойової підготовки «чорних беретів».

— Такі збори дають практичне уявлення та закріплюють навички в рамках вивчення шкільного предмета «Захист Вітчизни». За три дні військово-підготовку пройшли 270 школярів, — повідомив заступник командира батальйону з виховної роботи Олексій Нікіфоров. — Як бачимо, військово-патріотичному вихованню молоді у Керчі завжди приділяється серйозна увага.

На чотирьох навчальних місцях зі школярами працювали військові та викладачі предмета «Захист Вітчизни». «Чорні берети» продемонстрували учням стрілецьке озброєння та броньовану техніку. Учні потренувалися в розбиранні-збиранні автомата Калашникова, навчилися правильно цілитися і виконали стрільби.

Від зброї масового ураження учні захищалися за допомогою протигазів та загальновійськових захисних комплектів, які вчилися одягати на швидкість. Розвідники старшого лейтенанта Олександра Люльченка продемонстрували хлопцям та дівчатам подолання психологічної смуги перешкод.

Руслан СЕМЕНЮК
Фото Олексія Нікіфорова

МОВА МОЯ БАРВІНКОВА!

Усе життя людини пов'язане з мовою. Завжди ми шукаємо найточнішого вираження думок або почуттів словом. Можливості людського пізнання безмежні, тож невечерні можливості розвитку мови. Тому, як і про здоров'я людини, треба постійно піклуватися про здоров'я нашого слова, оберігати й плекати його. Тоді наша мова завжди залишатиметься колоритною, багатогою і співучою, сповненою музики й чар, правдивості й поетичності, як неодноразово на цьому наголошував письменник Олесь Гончар.

Далекого 1916 року, коли Галичина належала до Австрії, сталася ця історія. У купе швидкого поїзда «Львів-Відень» їхали англійець, німець, італієць та відомий львівський юрист. Заговорили про мови, і кожен почав вихвалити свою. Англійець стверджував, що Англія — країна великих завойовників і мореплавців, які по всьому світу рознесли славу англійської мови. Англійською творили Шекспір, Байрон, Дікенс та багато інших великих літераторів й учених. Він вважав, що саме англійській мові належить світове панування.

— В жодному разі, — заперечив німець. — Німецька мова — це мова двох великих імперій, які займають половину Європи. Це мова армії, філософії, медицини. І тому саме німецька мова має світове значення.

Італієць зауважив, що обидва вони помиляються. Італійська мова — це мелодійна мова сонячної країни, мова музики. Італійською мовою написані кращі твори епохи Відродження. Тому їй належить бути поширеною на весь світ.

Українець уважно вислухав їх і відповів, що не вірить у світову мову. Його хвилює не те, яка мова панівна у світі, а те, яке місце відводиться його рідній українській мові поміж названих мов. Далі він сказав, що міг би також вихвалитися, що його рідна мова — це мова

неперевершеного сміхотворця І. Котляревського, геніального Тараса Шевченка, однієї з кращих поетес світу Лесі Українки, Івана Франка. Українець зауважив, що його співрозмовники нічого не сказали про багатство і можливості своїх мов, і запитав, чи змогли б вони кожен своєю мовою написати невелике оповідання, в якому мусіть слова починалися б з однієї букви?

І українець склав таке оповідання, йому заплодували, і всі визнали: мелодійна і багата українська мова вічно посідатиме гідне місце серед інших мов світу.

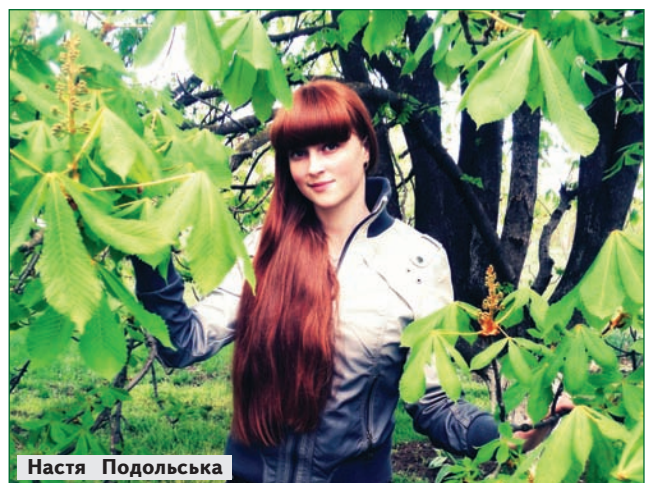
Наша мова — запашна, співуча, гнучка, милозвучна, сповнена музики і квіткових пахощів. Вона багата у висловах, порівняннях, ме-

«КРИМЧАНОЧКА»

тафорах, гіперболах! У кожному художньому творі ми знаходимо золоті зерна добра, барвистої краси слова. Українською можна висловити найскладніші думки, найтонші почуття і переживання, передати враження про побачене, почуте, прочитане.

Отже, я вважаю, українська мова — дар Божий. Вона багата, ніжна й ласкава, мудра, доброзичлива, глибокодумна, чиста, правдива. Ми нізко вклоняємося нашим пращурам за воїстину солов'їну мову! І нам — тим, хто живе нині на Землі, треба багато зробити, щоб усі українці зрозуміли велич та красу своєї мови.

Настя ПОДОЛЬСЬКА,
учениця 10 класу
Прудівської ЗОШ
Советський р-н, АР Крим

Настя Подольська

Упродовж 2013 року в «Кримській світлиці» (і «Джерельці») проходиться конкурс духовної краси «Кримчаночка» на кращі фотороботи про кращу половину людства!

У конкурсі можуть взяти участь представниці прекрасної статі з усієї України (а раптом «Світлиця» допоможе дівчатам знайти собі парубків у Криму і справді стати кримчаночками?). Надсилайте нам ваші фотознімки з короткими розповідями про себе, а також творчі доробки, які підкреслюють вашу духовну красу (вірші, пісні, малюнки, вишивки тощо). Найвдаліші роботи будуть відзначені спеціальними призами, а серед десяти кращих красунь, яких визначать самі читачі, наприкінці року буде проведено очний турнір на звання «Кримчаночка-2013». Голосувати за претенденток можна за допомогою SMS на номер (099) 966-66-50; e-mail: kr_svit@meta.ua або листами на адресу редакції з поміткою «Кримчаночка» на конверті. Пам'ятайте: чим більше голосів набере ваша обраниця, тим вагоміші її шанси стати фіналісткою.

Запрошуємо наших юних читачів взяти участь у новому конкурсі — «МІЙ УЛЮБЛЕНИЙ ВЧИТЕЛЬ». Напишіть до «Джерельця»: за що ви шануєте своїх учитель-наставників, чому хочете бути схожими на них, чи впливає ваше ставлення до вчителя на оцінку з того предмета, який він викладає? Це можуть бути прозові або поетичні твори обсягом до двох друкованих аркушів. Ілюстрації (фото, малюнки) — тільки вітаються! Надсилайте ваші твори звичайною чи електронною поштою на адресу редакції!

Путі Господні несповідимі. І людські також. Це повною мірою стосується і Героя Радянського Союзу Чупилка Михайла Купріяновича. Народився Михайло Купріянович 2 (15) серпня 1913 року в селі Горобіївка (зараз Канівського району) Черкаської області, в сім'ї українського селянина. Закінчив 7 класів сільської школи, в якій вчився лише на відмінно. 1933 року під час Голодомору разом з батьками переїхав в Ярославську область, Даниловський район, село Макарово. Був робочим радгоспу «Горушка», продавцем у Данилово. Потім переїхав до Криму. Працював трактористом і комбайнером у радгоспі «Бій-Су-Ковче» (після війни — «Семенній», тобто «Насінній») однойменного села Бій-Су-Ковче Тельманівського району АРСР. Зараз це село Ярке Джанкойського району АР Крим. Створив свою сім'ю. Перед війною з'явився первісток Володимир. Потім молодша сестра Ольга Андріївна. — Середнього зросту, світло-русий, він легко танцював і пісні любив українські і російські. Ми з ним у самодіяльності разом брали участь. Не терпів він тих, хто випивав, і сам не пив. Михайло Купріянович готовий був допомогти товаришеві. Жили ми душа в душу, синочка ростили. Він все казав: «Буде наш син механіком!».

22 червня 1941 року тракторист М. К. Чупилко готувався причепити до трактора комбайн (тоді самохідних комбайнів не було, вони були причіпними, і їх тягали тракторами). Розраховували після полудня почати жнива. І у цей момент він побачив Ольгу, що бігла в поле з хлопчиком на руках. Ойкнуло серце у тракториста. Звідси, з села Борлак (зараз — Краснодарське Джанкойського району), у грізному 1941 році Михайло Купріянович був терміново викликаний у військкомат. Посильний за ним прибіг прямо в поле.

— На ранок я проводила Мішу в Тельманівський райвійськкомат. А через три роки... — так згадувала про розставання Ольга Андріївна.

У військкоматі був призваний у Червону Армію і направлений на фронт захищати Батьківщину від гітлерівських поневолювачів. Людина мирної професії, хлібороб, почав війну на Кавказькому фронті. Закінчивши курси санінструкторів, виносив з поля бою поранених солдатів і офіцерів. Врятував десятки поранених. У 1941 році був тяжко поранений. Через рік, в 1942-му, був поранений повторно. Після третього поранення в 1943 році отримав місячну відпустку. Відпочивав у селі Макарово Ярославської області, де жила мати і сестра. Трохи окріпнувши, він пішов у військкомат і попросився на курси танкістів. Потім вчився в танковій школі в місті Кіров. І незабаром знову фронт. Лише тепер колишній механізатор пересів на «самохідку».

З довідки Центрального архіву Міністерства оборони СРСР у місті Подольськ відомо, що старшина Чупилко М. К. з 19 січня 1944 року до 16 травня 1944 року воював на Другому Українському фронті. З 16.05.44 — на Першому Білоруському фронті. Був механіком-водієм СУ-76 у складі 713-го самохідно-артилерійського полку 29-го стрілецького корпусу 48-ї армії 1-го Білоруського фронту. Старшина Чупилко Михайло Купріянович брав участь у звільненні України, у тому числі і Черкаської області. Громив окупантів у знаменитій Корсунь-Шевченківській битві. Так довелось воювати на історичній малій батьківщині. У Корсунь-Шевченківській битві за умлі ді в бою і захоплення 12 полонених був представлений до нагороди. Там же в жаркому бою його танк був підбитий. З екіпажу в живих залишився лише він. У той час вдалося побувати в рідному селі Горобіївка, де виріс і вчився. Писав додому про те, як його впізнали односельці. Зустріч з ними дуже обрадувала бійця і тих, кого він звільняв від фашистів. За бої в Корсунь-Шевченківській битві 713-му самохідно-артилерійському полку була присвоєна назва «Уманський». У цьому була чимала заслуга і Михайла Чупилка. У листах голові Джанкойського райвиконкому і сім'ї з частини, де воював Михайло Купріянович, направлених командуванням частини за місцем призову, повідомлялося, що «Тов. Чупилко разом з нами пройшов з боями майже всю Україну, Бессарабію, ...дійшов до державного кордону — річки Прут, звільняючи з-під ярма німецьких поневолювачів український народ, ...побував у Румунії і був перекинтий разом з нами на Білоруський фронт. ...Тут, при прориві оборони противника в районі ст. Черемха, в жарких боях, що розгорілися, ...тов. Чупилко загинув смертю хоробрих за нашу священну землю 24.07.44 р.».

Старшина Чупилко 24 червня 1944 року відзначився в боях за населені пункти Колоди, Колотівка, Скачки, Поболово Рогачевського району Гомельської області при ліквідації німецьких військ у Бобруйському «ка-

зані» на південному сході від Бобруйська.

Архівна довідка повідомляє: «...В момент захоплення села Поболово тов. Чупилко під вогнем противника форсував річку Добисну (Добосну), чим забезпечив плацдарм для переправи останнім частинам, не давши можливості противникові висадити переправу. Після поранення командира гармати товариш Чупилко, маневруючи на полі бою, гусеницями дав вогневі точки противника, що заважали просуванню нашої піхоти».

Як воював Михайло Чупилко на білоруській землі відомо і з розповідей очевидців. «...Багатостраждальна білоруська земля... видніються шеренги наших солдатів у білястих від поту гімнастерках. Вони квапляться на вихідний рубіж. Безшумно і вперто, шеренга за шеренгою розсипаються по заболоченій заплаві невеликої, але непрохідної річки Добисна (Добосна). За річкою — Поболово, де всього кілька ледве помітних будиночків, через село лежить тракт на Бобруйськ.

ГЕРОЙ ЧУПИЛКО

М. Чупилко з дружиною

Скільки таких сіл вже залишилося позаду! До «самохідки» підійшов командир полку, гвардії полковник Васильєв.

— Бачите міст? — вказав він екіпажу сталевій машини. — Бачиш, механік-водій?

— Так точно! — відповів Чупилко.

— Захопити і утримати! Будь-якою ціною! Треба підтримати піхоту.

Міст неширокий і неміцний. Дерев'яний настил з перилами, що покосилися. Єдине місце переправи на цій ділянці фронту. Зарезав мотор, і «самохідка», набравши швидкість, вирвалася з кущів і покотилася по мосту. Назустріч біжать фашисти в «мишачих» мундирах, тягнуть ящики з вибухівкою. Михайло Купріянович, трохи повернувши машину праворуч, гусеницями розчавив трюх. Вирвалися на правий берег. По броні раз і вдруге дзвякнули болванки, а потім ще удар, вибух. Гармата «самохідки» безсило повисла. Командир, весь в крові, осів на дніщі. Але працював мотор. Чупилко кидає «самохідку» на ворожу батарею, що вивергає вогонь, розтерзав її гусеницями. Швидкість і метал були його зброєю. І ще мужність, помножена на невгамовану ненависть до загарбників, на відстані Батьківщині. Машина підім'яла під себе один, потім інший кулемет з обслугою, повільно поповзла на дряпанні загорода, прямо на вогонь ворожих гармат. Роздавила дріт, за нею під гусеницями хруснув німецький міномет. Слід за «самохідкою» рвонулася піхота».

Наступного дня сутічка продовжилася.

«25 червня старшина М. К. Чупилко почув у навушниках шолома: — «Чупилко, праворуч на узвишші — супротивник. Напрямо — окремих сарай. Повний вперед!»

— Повний вперед! — відповів механік-водій. Маневруючи гусеницями на полі бою, Чупилко вискочив на протитанкову гармату, пролунав постріл. І на місці чорного ствола гармати запалахотів вогненний смерч, а частини гармати разом з обслугою розлетілися в різні боки. Уцілілі гітлерівці були знищені кулеметним вогнем і гусеницями «самохідки». Знижуючи фашистів, які втікали, Чупилко вискочив на висоту, звідки вела вогонь ворожа мінометна батарея. Не роздумуючи, старшина направив свою «самохідку» на мінометну батарею і впродовж лічених хвилин розправився з нею. А «самохідка», поранена як і її водій, задиміла і зупинилася».

У цих боях Михайло Чупилко знищив шість ворожих протитанкових гармат, 12 кулеметів, три мінометні батареї і до шістдесяти солдатів і офіцерів. Удосвіта 28 червня 1944 року полк Чупилка вийшов до річки Березина, відрізкаючи тим самим шляхи відступу фашистам на північ і північний захід. Саме за ці бої старшина Чупилко М. К. був представлений до звання Героя Радянського Союзу.

Незабаром він отримав нову «самохідку» і вів її на захід. Після ліквідації бобруйського угруповання німців старшина Чупилко продовжував громити ворога на білоруській землі. Чим далі просувалися наші війська на захід, тим більше запекло чинив опір ворог. З боями полк Чупилка звільняв Борисов, Мінськ, Барановичі, Брест. Фронт наблизився до Наревы, правої притоки Західного Бугу.

«На Наревському плацдармі зав'язався жорстокий бій. Рівно через місяць після боїв біля села Поболово, 24 липня 1944 року, в жорстокому бою біля села Кузава, поблизу залізничної станції Черемха Брестської області, солдатська доля знов схрестила екіпаж «самохідки» з фашистськими гарматами, які зосередили на ній вогонь величезної сили. Адаже «самохідка» загрозувала ворожим позиціям і прикривала наступ піхоти. Майстер маневру старшина М. К. Чупилко пропрашував гусеницями мінометну батарею. Він вів свою поранену машину по ворожих окопах і во-

невих точках противника, розчищаючи дорогу для бійців, що наступали. Вони упевнено йшли за машиною. Захопившись боем і знищенням вогневих точок противника, старшина Чупилко не помічав, як довкола його «самохідки» бушують смертоносні вибухи. Одним з осколків снаряда заклонило люк, іншим відірвало опорний каток. З інших позицій градом сипалися міни. Одна влучила точно. «Самохідка» зупинилася. У машині стало жарко. Земля здавалася помаранчевою. Уцілілі члени екіпажу через донний люк вийшли з палаючої «самохідки». Водій (Чупилко) її не покинув. Попереду ще одна гармата ворога. Одна думка не залишала його свідомість: що б не сталося, дотягнути ось до тієї розлучено печучої артилерійської батареї, роздавити її, відкрити дорогу піхоті. Він направляє «самохідку», що горить, на протитанкову гармату. «Самохідка» горіла, а старшина вів машину, згораючи у її вогні. І він дотяг, змішав із землею гармати, і тоді «самохідка» вибухнула. Фашисти з прокльонами розбіглися в різні боки, але їх зупинили автоматні черги нашої піхоти, яка бігла поряд з самохідною установкою з громовим «Ура!».

Можливо, останнє, що побачив герой-водій — це піхота, що нестримно рвонулася вперед. На останках розвернутої «самохідки» його бойові побратими знайшли лише розплавлений метал. За одними даними тіла героя не знайшли, він згорів разом із «самохідкою», у братській могилі його праху просто немає. Однополчани присягнулися помститися ненависним фашистам за відважного механіка-водія. За іншими відомостями останки Михайла Чупилка були поховані в різних місцях. За однією версією — на кладовищі села Кузава, біля залізничної станції Черемха Брестської області, де і проходив останній бій. За іншою версією після війни останки Михайла Чупилка і інших радянських воїнів були перенесені в село Мілейчице Білостокського воеводства в Польщі, на братське кладовище радянських воїнів. Ще за однією версією останки героя поховані в місті Береза Брестської області. Хоч це маловірогідно — адже найкоротша відстань від Наревського плацдарму до Берези близько ста кілометрів. Але герой живий! Він — в колосі жита, в польових квітах, в деревах, що виростили на місцях боїв, у небі Білорусі, за яку віддав своє молоде, прекрасне життя український юнак з героїчним характером.

Указом Президії Верховної Ради СРСР від 23 серпня 1944 року старшині механіку-водієві Чупилку Михайлу Купріяновичу за мужність, відвагу і героїзм, проявлені в боротьбі з німецько-фашистськими загарбниками, посмертно присвоєно звання Героя Радянського Союзу. Опубліковано Указ в газеті «Правда» від 24 серпня 1944 року.

У зв'язку із загибеллю Михайла Чупилка і присвоєнням йому високого звання Героя Радянського Союзу, як повідомляла газета «За Батьківщину», орган Тельманівського РК ВКП(б) і виконком райради депутатів трудящих в № 21 від 21 жовтня 1944 року, в статті «Вірний син народу», з підзаголовком «На батьківщині Героя Радянського Союзу Михайла Чупилка», «...в колосі ім. 10 років Радянського Криму відбулися збори членів артілі, присвячені пам'яті Героя Радянського Союзу тов. Чупилка Михайла Купріяновича. На зборах присутні секретар РК ВКП(б) т. Левицький, заст. голови виконкому райради депутатів трудящих т. Чепурний, райподнаркомзаг т. Вісовін.

— Товариші колгоспники! Вашому землякові Михайлу Чупилку урядом присвоєно високе звання Героя Радянського Союзу, — повідомляє секретар райкому ВКП(б) т. Левицький». І далі на зборах було прочитано лист з частини героя, де повідомлялося про його подвиг і бойовий шлях його підрозділу.

«Частина, в якій служив ваш земляк, за бойові подвиги з розгрому німецьких загарбників нагороджена урядом двома орденами Червоного Прапора, орденом «Олександра Невського», і їй присвоєно назву «Уманська». Бійці і командири частини, де служив тов. Чупилко, біля його могили дали клятву про те, що вони жорстоко мститимуть ворогові, не складуть зброї до тих пір, поки не виженуть з нашої землі всіх німецьких окупантів і доб'ють німецького звіра в його лігві». У листі однополчанина героя говорилося: «Благородний син нашої Батьківщини, він всі свої сили і життя віддав для її захисту. На його рахунок немало знищених ним злих ворогів нашої Батьківщини — німецьких недолудків. Дуже велика втрата для вас, для нас і для нашої Великої Батьківщини — втрата вашого земляка Героя Радянського Союзу тов. Чупилка. Ми про нього не забудемо! Ми біля його труни дали священну клятву — помститися ворогові за вашого земляка, а нашого прекрасного бойового товариша, який віддав своє життя за нашу щасливу Батьківщину». Далі в статті говорилося: «Ви тут у тилу повинні допомагати всіма силами нашій героїчній Червоній Армії. Колгоспники повинні працювати по-фронтовому. Виконати план зі здачі продукції державі, зразково провести осінню сіявку і поточні сільськогосподарські роботи». Голова колгоспу тов. Чупилко Марта Адамівна розповіла усім присутнім про Михайла Купріяновича Чупилка.

— Він разом з мною працював в одному радгоспі, — говорить вона, — він був енергійним, передовим робітником. Будь-яку справу, за яку брався Михайло, він доводив до кінця. Він мав великий авторитет і повагу у робітників радгоспу.

Заступник голови виконкому райради депутатів трудящих тов. Чепурний повідомив, що виконком прийняв рішення клопотати перед урядом про перейменування села Вакуф-Карджау в село Чупилка — на честь полеглого Героя Радянського Союзу. Тов. Чепурний закликав колгоспників артілі до самовідданого праці в пам'ять Героя Радянського Союзу. Збори членів колгоспу прийняли рішення надати матеріальну допомогу сім'ї тов. Чупилка, — виділити одну корову і 200 кг хліба». Дружина Михайла Купріяновича — Чупилко (Астапенко) Ольга Андріївна згадувала: «3 колгоспу «10 років Радянського Криму» мені незабаром довелось виїхати, тому що маленьке село, назване ім'ям мого чоловіка, поступово стерлося із лиця землі. Пожила недовго в Калініно (де є вулиця Чупилка), а потім повернулася в Краснодарське, де провела мої кращі з Михайлом Купріяновичем роки. Виростила сина (Володимира), гідного батька-героя. Працює шофером... одні подяки йому. Внучка і внук у Михайла (старшого сина, внука героя)». (Всього у Володимира Михайловича троє дітей — Михайло, Світлана та Володимир). Пізніше Ольга Андріївна переїхала в Джанкой і жила на вулиці імені Крупської, а син побудувався на північній околиці, за Карлеутом, на вулиці Драгоміровій. Син героя, Чупилко Володимир Михайлович, служив у Радянській Армії, працював на будівництві Північно-Кримського каналу, а потім у райсільгосптехніці і водоканалі. Зараз — приватний підприємець. Внуки героя — Михайло, Світлана і Володимир вчилися в школі № 7. Зараз Михайло Володимирович живе і займається приватним підприємництвом у селищі Коктебель (Планерське) під Феодосією, виховав двох дітей.

Світлана Володимирівна, за чоловіком — Болсун, за прикладом діда вчилася на відмінно і закінчила школу із золотою медаллю. Потім вчилася в медичному інституті, живе в Москві і працює в кремлівській лікарні. Виховає трьох дітей. Наймолодший — Володимир Володимирович, живе в Джанкойі і працює разом з батьком. Його син, правнук героя, робить перші кроки у спорті, займаючись в секції настільного тенісу «Торнадо» при Джанкойському будинку школяра (при школі-комплексі № 2).

Ім'ям Михайла Чупилка названі школи в селі Макарово Данилівського району Ярославської області Російської Федерації; в селі Горобіївка Черкаської області в Україні, і в населеному пункті Мілейчице, на південь від міста Біла-Підляська в Польщі (50 км на захід від Бреста). Ім'ям Чупилка названа вулиця в селі Калініно Красногвардійського району Автономної Республіки Крим. У селі Ярке Джанкойського району встановлений пам'ятник загиблим воїнам-землякам. На ньому викарбувано прізвище — Чупилко М. К.

Михайло Купріянович Чупилко пішов у безсмертя тридцятирічним. Він навіки увійшов до списку імен, які на військових перевірках називають першими, нагадуючи тим, хто нині живе, і тим, хто житиме після нас: справжні сини Батьківщини не вмирають і вічно закликають нащадків на подвиг, на вірність рідній землі і її народу.

Віктор ТУРЧИН, краснавець

м. Джанкой

ВТРАТИ...

НЕ СТАЛО ВІКТОРА ЛІСОВОЛА...

Печально обізвалася струна в бандурі. 5 квітня 2013 року на 82 році життя, не пересиливши муки хвороби, пішов за світи відомий кобзар, заслужений працівник культури України, автор музики славетної пісні зі словами: «Наливаймо, браття, кришталеві чаші, щоб шаблі не брали, щоб кулі минали голівонькі наші», яка стала воїстину народною, — Віктор Іванович Лісовол.

Син полтавської землі, він з дитинства був залюблений в отче слово і спів рідного краю. І хоча мав диплом інженера-механіка, однак найбільшою його любов'ю і притягальною силою була бандура, українські пісні та думи. Саме вони його вели дорогами життя. В його творчому літописі — праця в Національній капелі бандуристів України та в багатьох хорохорих колективах. Віктор Лісовол — незаперечний авторитет коб-

зарського гурту. Його спів та гра на бандурі зачаровували не одну аудиторію, та ще композиторський хист — написав багато пісень на слова Т. Шевченка та сучасних поетів і блискуче їх виконував.

Найбільшу славу В. Лісоволу принесла пісня «Наливайте, браття, кришталеві чаші», яку створив із поетом Вадимом Крищенком. Під звуки цієї пісні крокує українське військо, вона — в репертуарах сотень виконавців, ансамблів, хорохорих колективів, озвучувалася і в кінофільмах. Лісовол був активним і постійним учасником творчих заходів, які проводилися Всеукраїнським фондом культури України та Всеукраїнським товариством «Провіт» імені Тараса Шевченка.

В. Лісовол ніколи не зраджував українській мові, українському духові, був істинним патріотом отчого краю. Схиливши в зажурі голови, кажемо: «Дякуємо тобі,

Вікторе, за твій талант, за патріотичний дух, за натхненну працю в ім'я матері-України. Прощай, наш друже і побратиме! Ми тебе не забудемо!».

Борис Олійник, Павло Мовчан, Вадим Крищенко, Микола Луків, Віктор Жадко, Віктор Женченко, Валерій Ясиновський, Андрій Мельничук

27 БЕРЕЗНЯ НА 79-МУ РОЦІ ЖИТТЯ В ЛІКАРНІ «ШВИДКОЇ ДОПОМОГИ» ПІСЛЯ ОПЕРАЦІЇ ПОМЕР МИКОЛА СОМ

Микола Данилович Сом (5 січня 1935 р., с. Требухів Броварського району Київської області) — український поет, письменник. Лауреат літературної премії ім. Володимира Сосюри й Остапа Вишні. Член Спілки письменників України (з 1958 р.).

Працював у газетах «Нафтовик Борислава», «Вечірній Київ», «Друг читача», «Слово Провіти», в журналі «Ранок», у видавництві «Музична Україна», в Кабінеті молодого автора Спілки письменників України. Був завідувачем відділу поезії журналу «Зміна», завідувачем літературної частини Укрконцерту.

Учителював у рідному селі та в київських школах. Працював завідувачем сектора пропаганди книжки в Київській публічній бібліотеці імені Лесі Українки. Дружив із Василем Симоненком.

Микола Сом — автор багатьох поетичних книжок: «Йду на побачення», «Хроніка воєнного дитинства», «Присвяти і послання», «Сто епітафій», книжок прози «З матір'ю на самоті» та «Як я Сталіна хоронив», а також відомих ліричних пісень. Пісні, написані на вірші поета, звучали в кінофільмах: «Коли починається юність», «Хлопчики», «Артист із Коханівки», «Чорноморочка», «Місяць травень», «Іхали ми, їхали» та інших. А його мелодійною колісковою «Рученьки, ніженьки...» майже два десятиліття поспіль завершувалася популярна телепередача «На добраніч, діти»...

МИСТЕЦЬКИЙ ЗАПОВІТ

РЕЦЕНЗІЯ НА ДРУГЕ, ДОПОВНЕНЕ ВИДАННЯ КНИГИ ВІРИ РОЙК «МЕЛОДІЇ НА ПОЛОТНІ. СПОГАДИ. ВИШИВКИ. ВІДГУКИ»

Перше видання цієї книги побачило світ у 2003 році й одразу викликало значний інтерес серед шанувальників сучасного народного мистецтва. Перш за все, інтригувало авторське бачення відомої української вишивальниці сучасних мистецтв процесів у поєднанні зі збереженням віковичних традицій. По-друге, автору книги вдалося своєрідно розповісти про свою родину, розкриваючи широкий спектр питань, пов'язаних із філософією сприйняття та художнього відображення світу, вихованням дітей на основі глибокої народної традиційної естетичної системи із залученням європейського досвіду. По-третє, оригінальність видання була зумовлена також його структурою, яка поєднала біографічні спогади Віри Ройк із вступними статтями відомих мистецтвознавців Дмитра Степовика та Рудольфа Подуфалія. Владимир вирішенням внутрішньої організації матеріалу в книзі було продовження авторського аналітичного опису власного життєвого і творчого шляху статтею її сина Вадима Ройка, що послужила оригінальним поглядом зсередини однієї з дієвих осіб на вищенаписане. Органічним доповненням художнього портрета мисткині послужили відгуки мистецтвознавців, журналістів і її учениць. Своєрідним заповітом на закінчення звучить «Звернення до чита-

чів» Віри Ройк. Надзвичайно цікавим і корисним матеріалом для мистецтвознавців та науковців служить скрупульозно підібраний з енциклопедичною точністю та універсальністю блок, у якому подано список персональних і групових виставок Віри Ройк, перелік музеїв, які мають у власності її творчі роботи, отримані звання та нагороди, а також бібліографія. Необхідно також звернути особливу увагу на добре підібраний ілюстративний матеріал, який складається із документальних фотографій та власне творчих робіт вишивальниці Віри Ройк. Її вишивки надзвичайно сучасні за своєю орнаментальною композицією та колористичним вирішенням і, разом з тим, вони пронизані глибокою історією та українською народною традицією. Творчий доробок автора книги послужить для наступних поколінь вишивальників взірцем гармонійного поєднання минулого і сучасного з метою пошуку і творення оригінального українського мистецького стилю у майбутньому. З цієї точки зору вважаємо творчість пані Віри Ройк — єдиного Героя України, яка отримала найвищу державну нагороду за значний внесок у розвиток української вишивки та народного мистецтва загалом, — вагомим мистецьким явищем на зламі ХХ-ХХІ століть.

Рецензована книга — це правдива, позбавлена ідео-

логічних і політичних впливів історія життя і творчості однієї з найвидатніших українських майстринь вишивки другої половини ХХ — початку ХХІ століть. У автобіографічній розповіді «Мій життєвий шлях» Віра Ройк шире, просто і, разом з тим, мудро розповідає історію свого роду, а водночас і свого народу, своєї країни. Неординарність родинної ситуації полягає у гармонійному поєднанні в її батьків двох начал: благородного, високо інтелегентного, шляхетського та народного, селянського, глибоко традиційного. Симбіоз високої естетики та давньої традиції вплинув значною мірою на формування мистецького таланту Віри Ройк, який в оригінальний спосіб відобразився у її творчих роботах. Через історію однієї родини читач зможе прослідкувати історію України протягом найбільш жорстокого і дуже важливого в контексті творення української нації ХХ століття з його двома світовими війнами, кількарізовою зміною геополітичного устрою Європи та суспільно-політичного ладу на території нашої держави. Віра Ройк разом із своїми близькими пройшла через усі ці випробування долі та горе від передчасної втрати близьких, а водночас зуміла зберегти у своєму серці любов до рідних людей, своєї землі, мистецтва української вишивки.

Вважаємо, що нове видання книги Героя України Віри Ройк «Мелодії на полотні», доповнене найновішими матеріалами про її творчість і життєвий шлях в останні роки життя, буде надзвичайно цікавим і корисним для майстрів народної творчості, професійних митців і аматорів, мистецтвознавців, науковців, студентів гуманітарних спеціальностей та широкого кола читачів, які цікавляться мистецтвом, культурою, історією України ХХ століття та часів її незалежності.

Роман ЧМЕЛИК,
кандидат історичних наук,
директор Музею етнографії
та художнього промислу
Інституту народознавства
Національної академії
наук України
м. Львів

АНОНС!

Презентація у Сімферополі другого, доповненого видання книги «Мелодії на полотні» відбувається:

18 квітня 2013 р. — в бібліотеці ім. О. Пушкіна, поч. о 14.00.

24 квітня 2013 р. — в бібліотеці ім. І. Франка, поч. о 14.00.

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

КВІТЕНЬ
12

1651 р. — Богдан Хмельницький уклав союз з Оттоманською Портою (Туреччиною).

1908 р. — галицький студент Мирослав Січинський на знак протесту проти шовінізму польських урядовців убив намісника Галичини графа Анджеея Потоцького.

1912 р. — відбулася перша присяга пластового гуртка при Академічній гімназії у Львові, заснованого доктором Олександром Тисовським. Цей день вважається офіційним початком «Пласту». Найперші пластові гуртки засновані 1911 р. Петром Франком та Іваном Чмолою. Незабаром відділи «Пласту» були організовані по всіх українських і багатьох польських (серед українських студентів) гімназіях Галичини. На короткий час діяльність «Пласту» була припинена під час першої більшовицької окупації України у 1939 р. і повністю ліквідована під час другої окупації у 1944 р. «Пласт» продовжував свою діяльність лише в еміграції і лише на початку 1990-х років він відродився в Україні.

Померли:
1920 р. — загинув Василь Чучупак, отаман полку гайдамаків Холодного Яру.

2002 р. — Юрій Шевельов, славіст-мовознавець, історик української літератури.

13

1616 р. — у результаті походу запорозьких козаків на Очаків, яких очолював Петро Сагайдачний, флотилія козаків захопила і знищила турецький гарнізон чисельністю 14 тис., спалила флот і звільнила велику кількість полонених.

1722 р. — у Російській імперії заснована Малоросійська колегія для керування справами в Україні.

1928 р. — у Києві відбулася прем'єра фільму Олександра Довженка «Звенигора».

1944 р. — війська 4-го Українського фронту взяли Сімферополь і Феодосію.

Померли:
1933 р. — Степан Ерастов, український діяч Кубані, письменник, член Центральної Ради.

1943 р. — Іван Шовгенів, перший ректор Української господарської академії в Подєбрадах, батько Олени Теліги.

1985 р. — Надія Суровцева, відома громадська діячка, журналістка, багатолітня каторжанка сталінських таборів.

14

1722 р. — складено Лизогубівський козацький літопис.

1768 р. — розпочалося найбільше в Україні гайдамацьке повстання проти польського панування під проводом запорожця Максима Залізняка і сотника Івана Гонти (Колішчина).

1863 р. — у Петербурзі відбулась прем'єра опери С. С. Гулака-Артемівського «Запорожець за Дунаєм», яка була першим твором цього жанру на лібрето українською мовою.

Помер:
1888 р. — відомий український вчений і мандрівник Микола Миклухо-Маклай.

15

1657 р. — Козацька Рада в Чигирині затвердила спадковість при передачі гетьманського звання від Богдана Хмельницького до його сина Юрія.

1893 р. — Соломія Крушельницька дебютувала на оперній сцені у виставі італійського композитора Гаєтано Доніцетті «Фаворитка».

1940 р. — у Кракові організується Українське національне об'єднання на чолі з Володимиром Кубійовичем, з 9.06.1940 р. діяло як Український центральний комітет — централь-

ний орган українських допомогівих комітетів.

1944 р. — передові частини 4-го Українського фронту вийшли до Севастополя.

1949 р. — видано сталінський указ про довічне заслання в спецпоселення у Сибір, на Крайню Північ та на Далекий Схід членів ОУН і бійців УПА.

Народився:
1917 р. — Дмитро Вітюк, севастопольський прозаїк і поет, автор роману «Ледерінові теки», поеми «Мазепа». Помер 2002 р.

Померли:
1132 р. — Мстислав Великий, великий князь Київський, онук Володимира Мономаха. Переміг половецькі орди і загнав їх за Волгу.

1918 р. — Іван Нечуй-Левицький, український прозаїк, перекладач. Увійшов в історію української літератури як видатний майстер художньої прози. Створивши ряд високохудожніх соціально-побутових оповідань та повістей, відобразивши в них тяжке життя українського народу другої половини ХІХ століття, показавши життя селянства й заробітчани, злиднями гнаних з рідних осель на фабрики та рибні промисли, І. Нечуй-Левицький увів в українську літературу нові теми й мотиви, змалював їх яскравими художніми засобами.

1968 р. — Борис Лятошинський, український композитор.

16

1710 р. — у Бендерах гетьманом України обрано Пилипа Орлика, генерального писаря при гетьмані Мазепі. Пилип Орлик уклав «Пакти й Конституції прав і вольностей Війська Запорозького» («Pacta et Constitutiones legum libertatumque Exercitus Zaporoviensis») — першу конституцію в світі, яка випередила американську на 77 років. Згідно з нею Україна проголошувалася гетьманською державою парламентського типу.

1946 р. — розпочався Перший Конгрес АБН — Антибільшовицького блоку народів.

2000 р. — на референдумі більшість жителів України підтримали ідею скорочення Верховної Ради, позбавлення депутатів недоторканності і право президента на розпуск парламенту.

Помер:
1956 р. — Петро Карманський, український поет, перекладач «Божественної комедії» Данте.

17

988 р. — великий князь Київський Володимир Великий захопив Корсунь (Херсонес), де, прийнявши нову віру, охрестився.

1920 р. — уряд Української Народної Республіки призначив контр-адмірала Михайла Остроградського Головним начальником Чорноморського флоту та заступником військового міністра у справах військового та торговельного мореплавання.

1970 р. — у Києві відкрито палац «Україна».

1991 р. — Верховна Рада УРСР ухвалила закон про реабілітацію жертв політичних репресій.

Помер:
1873 р. — Семен Гулак-Артемівський, український композитор, співак, артист.

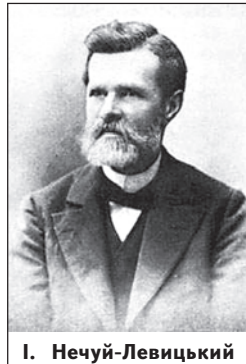
18

Міжнародний день пам'яток та історичних місць.

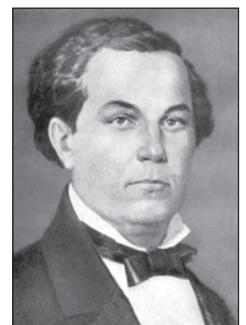
1631 р. — київський митрополит Петро Могила відкрив у Києві лаврську школу, яка з часом стала Києво-Могилянською академією.

1648 р. — Богдан Хмельницький прибув у Запорозьку Січ із закликом до повстання проти шляхти.

1930 р. — у Харкові завершився судовий процес над членами вигаданої «Спілки визволення України».

І. Нечуй-Левицький

С. Гулак-Артемівський

ВЕЛИКДЕНЬ У КОСМАЧІ

Підготовка до Великодніх свят на Гуцульщині, зокрема в Космачі, розпочинається від середопістя. Акурат в цей час беруться гуцули за писання пасанок. Першою починають писати пасанку «безконечник», пояснюючи це тим, щоби так тримався рід хати, як безконечник яйця, бо віддавна ведеться на Гуцульщині, що на Великодні свята збирається до хати весь рід з ближніх і дальніх теренів. У Космачі писанню пасанок надають особливого значення, на що звернули увагу дослідники писанкарства Володимир Шухевич, Одарка Онишук, Олександра Цегельська, Зенон Єлий, Олександр Соломченко... Львівська дослідниця української

писанки пані Віра Манько, на жаль, поминає космацькі писанки, даючи їм загальну назву гуцульські.

Опісля пишуть пасанки з такими символами, як «сорок клинців», «церковці», «хрестата», «монастирі», які приберігають писанкарі для себе, аби їх освятити на Великдень, а вже згодом виводять на яйцях інші пасанкові символи. Ці пасанки готують гуцули «на продаж», а за вилучені від них гроші купують всяку «скором», насамперед, намагаються придбати смаченської ковбаски, буженини, і, звісно, прикрашений паленою різьбою пасківець, який є невід'ємним атрибутом Великодня в Космачі.

Впродовж багатьох років чудові пасковики в Космачі виготовляли в минулому столітті Василь Топузяк, Гриць Зизатчук, Микола Пожоджук, Анна Палійчук (1896-1978), Настуня Поляк (1910-1988), Микита Зизатчук (1907-2009), а зараз – Григорій Івасюк. Пасковики роботи космацьких боднарів є особливо популярними і в жителів Жаб'ївського та Надвірнянського районів, які сусідують з Космачем. В пасковик накладають гуцули на спід паску, нарізану кавалками, або кладуть невелику перепічку, довкола її оперізують ковбаскою, а всередину накладають куски сире, вареної або вудженої солонини, вареного або вудженого м'яса, і, звичайно, варені яйця та пасанки. В маленькій пугарчик набирає газдиня цвітлів (варені бурячки із тертим хроном) і вміщує його в пасківці. Полюбляють гуцулки святити і почищені корінці хрому та стебельця зеленого часнику або окремі зубочки часнику.

Обов'язково в Космачі брали, а старші газдині і зараз беруть, топки солі, звареної з космацьких соляних джерел і сформованої в спеціальних більших пугачиках. Зрештою, топки солі зображено і на гербі Космача. Пасківці виготовляють у Космачі майстри із смерекової гінтини, чергуючи її із сливовою гінтиною, яка дає темний колір. Обручі для пасківця роблять ясенюви, а ручку – із верби. Коли виріб уже готовий, то прикрашають його різними символами, здебільшого солярними знаками, які випікають за допомогою спеціальних металевих писаків, розжарених у вогні. На жаль, тепер, коли в Космачі залишилось дуже мало боднарів, а по гуцульських теренах вони вже повмирили, замість пасківців широко використовують гуцули плетені з лози кошики, якими перед Великоднем забезпечують усю Україну майстри із Закарпаття. В ці кошики укладають гуцули все для освячення в той самий спосіб, що й у пасківець, тільки накривають його ще вишиваним рушником з церковною атрибутикою (хрестом, гілочками верби, ангеліками та написом «Христос Воскрес»). З жалем маю констатувати, що

нерідко такі рушнички вишиті без смаку, з порушенням канонів гуцульської вишивки та кольоровою гамою, не притаманною для гуцульського краю. Помімо того в Космачі, Ясінях, Микуличині, Розтоках бувають і надзвичайно вишукані великодні рушнички, які відповідають усім вимогам гуцульської традиційної вишивки. Особливо гарні великодні рушнички в українському стилі вишивають міщанки Львова, Тернополя, Коломиї, Галича...

Ще одним головним атрибутом Великодня у Космачі є бесаги, які беруть гуцули до церкви, наповнюючи їх всякою всячиною. Перед тим, як самим скуштувати священого, космачани спочатку мусять пошанувати своїх предків і дати «за простиби» одні одним за їхні душі. Акурат оте «за простиби» і заповнює цілі бесаги (дві торби по через плече). За душі померлих, як тільки священик освятить паску, дають гуцули одні одним по перепічці. А до перепічки всякої скоромі: кавальчик сиру, ковбаски, м'яса, солонини, яйце або сирного коника чи качечку і обов'язково писанку чи галунку. Таких перепічок «за простиби» дає біля церкви кожна сім'я по одній за померлих батька жінки і батька чоловіка, маму жінки і маму чоловіка, а також за дітей, якщо вони у них помирали. Отже, виходить шість-вісім. І до цих перепічок – всякої всячини.

Якщо в родині протягом року хтось помер, то за нього «за простиби» дають гуцули в Космачі один такий прикрашений пасківець або кошик і кажуть: «Полагночко! Най циє Бог приймає за Сеньчину душу!». Тоді та людина, що бере, мовить: «Простиби! Най Бог приймає і даст Сеньці царство небесне, а вам, Настуню, дай Боже здоров'я!». Такий кошик або пасківець дає мати дочці або синові, які впродовж року виїхали заміж чи одружилися і пішли жити набік (до батьків князя чи княгині).

Обов'язково беруть гуцули святити й одну велику паску. Наприклад, коли вигорне господина грань з печі, то кидає в піч пучками кукурудзяного борошна і каже: «Не муку палю, а всі негли на світі, аби вони не множилися в мойй гражді ні взими, ні вліті...». Або бере з клочі (ляного прядива) мотуз і зав'язує ним ножиці, промовляючи: «Не ножиці зав'язую, а руки мому чоловікови, аби він не мав моци мене руками збиткувати так як ці ножиці тепер не мають моци нічо урубати...». Такі ножиці кладе в хаті під джергу (ліжник) на пріч, де вони сплять, і там ці ножиці мають перебути усі Великодні свята.

Всадивши в піч паску, робить газдиня лопатою різні хрести на комині, дверях, стелі, а газда тим часом стріляє перед хати з пістоля, що

в Брустурах – Марія Матійчук, в Прокураві – Одарка Бойцуняк... Паску зверху прикрашають різними «косиціми» (квітами) з тіста. Печуть її у формі круга, що є образом безконечної Божої любові. Доокруж оперізують пасочком у вигляді кола, що символізує безсмертність й майбутнє небесне існування. Довкола від цього пасочка відходять невеликі зубчики, що нагадують промені сходячого сонця. Відтак посередині ставить газдиня навхрест закручені у формі спіралі пасочки (смужечки) з тіста, в центрі яких примосує закручену спіралю ружу або шишку. Спіраль – це

знак плодючості, знак сонця, це символ порядку містєрїї літургійного року. Поміж усім цим розставляє маленькі калачики, зроблені з тіста, або невеликих пташок-жайворонків. У селах Криворівня, Голови, Ільці гуцулки оперізують верх паски плетеним тістом, немовби вінком.

Випікання паски вимагає особливої майстерності і терпіння. Треба вміти натопити піч, дати до міри в тісто цукру, сметани, масла, яєць, вдало розчинити паску. При цьому космацькі гуцулки мають багато секретів, і кожна намагається, аби в неї вийшла паска найкраща. Коли готується паска до випікання, ніхто в хату не повинен заходити. У цей час здійснюють молодичі різні ворожіння. Наприклад, коли вигорне господина грань з печі, то кидає в піч пучками кукурудзяного борошна і каже: «Не муку палю, а всі негли на світі, аби вони не множилися в мойй гражді ні взими, ні вліті...». Або бере з клочі (ляного прядива) мотуз і зав'язує ним ножиці, промовляючи: «Не ножиці зав'язую, а руки мому чоловікови, аби він не мав моци мене руками збиткувати так як ці ножиці тепер не мають моци нічо урубати...». Такі ножиці кладе в хаті під джергу (ліжник) на пріч, де вони сплять, і там ці ножиці мають перебути усі Великодні свята.

Всадивши в піч паску, робить газдиня лопатою різні хрести на комині, дверях, стелі, а газда тим часом стріляє перед хати з пістоля, що

означає, що в цій гражді печеться паска і ніхто не має до хати заходити, бо якби відчинив двері і в хату зайшло холодне повітря, то паска би могла потріскати, що віщує смерть газді або газдині чи комусь із їхніх дітей. Треба зауважити, що коли пече молодича паску, то має взяти з кожної паски по кавальчиків тіста і з того тіста спекти калачик, який дають горяні маржині їсти на Юрія. До цього тіста додає жінка трохи червоточини з вулика або й мертві бджоли, порошок з мурашника і все це разом вимішуючи, говорять: «Абис була, маржинко, увечір і в днинку така старлива та плідна, така легка, як бджола і моршок. Як бджола та моршок сиде при купі і вертаються, хоть би куди пішли і одна другу не лиши, а вертає в улий ці морашинце, так аби моя маржинка цілий рік вертала в свою кошару і аби си плодила, як си плоді бджоли і моршки...»

Перед Великоднем гуцули особливо ретельно доглядають за своїм обійстям: чистять в стайнях, замітають подвір'я, білять в хатах, стараються собі нову ношу або оновлюють стару, купуючи в Космачі на ярмарку постолі з нісками і постолі капельовані, запаски і сорочки, гачі і портки, кресані і капелюхи, кептарі, сардаки, кожухи, згарди і слянки, гердани і череси, дзьобеньки і табівки, попружки і хустки, аби виглядати на Великдень святково і урочисто. Не забувають космачани і про свій спільний дім – рідну церкву, до якої на Великдень прагнуть купити також яку обношу: або пару рушників, або килими чи ліжники, або ще взимку замовити нові хоругви чи хрести, аби їх пожертвувати на храм.

Перед Великодніми святами гуцули цілими родинами їдуть до церкви і сповідаються, аби очиститися від гріхів. Намагаються ні з ким не сваритися, бути люб'язними в спілкуванні з іншими. Суворо дотримуються посту, уникають будь-яких забав і музики, співають хіба що церковних пісень або похоронних на похоронах.

Вербна неділя в Космачі називається шутковою неділею, бо акурат в цей день горяні посвячують в церкві гілочку шутки (лози). Зараз ці гілочки прикрашають стухоквітами та барвінком і створюють справжні обереги.

Повертаючись із Богослужіння, космачани радо спілкуються одні з одними, а коли стрінуть кого-небудь, то побивають його гілочками шутки і кажуть: «Не я б'ю, шутка б'є, віднині за тиждень Великодень». Повернувшись додому, побивають шуткою тих, хто залишався

вдома і не відвідував храму. Відтак ставлять шутку в полицю (мисник) і перетримують її до наступного року, використовуючи при різних слабостях, відвертанні бурі і граду тощо.

В космацьких храмах святих апостолів Петра і Павла, святої Трійці, святого Миколая в цей день найбільше сповідалиників. Після шуткової неділі космацькі гуцули, як і горяні інших теренів, минають у церквах, вішають рушнички і килими та ліжники, які на піст знімали, готують храми до найбільшого свята, яке святкують напровесні.

Допоки не минуло Благовіщення, етикет гуцулів вимагає не орати землю і нічого не садити, бо кажуть гуцули, що на Благовіщення вкладає Бог свою голову в землю, аби її розігріти. Саме в цей день вилазять з мурашників мурашки, а з нір і щілин – всякі плазуни. «Як Благовіщення випаде в середу, то кожда наступна середа буде благовісна днина, – стверджував Микита Зизатчук (1907-2009). – У благовісні дні не можна веснувати, бо не буде врожаю, або буря знищить посіяне чи посаджене. Перед Благовіщенням увечері в Космачі палить кожна родина діда (велике вогнище), аби викурити із свого городу Юду, який може на Благовіщення витесати кіл і забити в город тому чи іншому газді, а це втому лиху в рід. Юда як уздрит спузу (попіл) на горі, то вже там кіл не забиває, бо то земляця Божа».

Як та ватра догорає, то треба пильнувати, аби не лишилось ні одної головні, бо могла би вночі прийти вільма і забрати, а відтак впродовж року чередувати корів. Уже вдосвіта на Благовіщення космацькі гуцули відшукують отаву, яку приберегли ще від Свят-Вечора, перемішують її з грисом, сіллю та залишками хліба від Різдяних свят і дають їсти маржині, вірячи, що їхню худібку не буде кусати гадина, бити плюта, а чередінниця не буде мати моци відібрати манну.

В живний четвер у Космачі відбуваються вогники. У селах Жаб'ївського краю щось подібне відбувається в середу. Напередодні печуть гуцулки кокуци або зозулі чи жайворонки. У Космачі ввечері в середу палять діда, а в Жаб'ї діда палять в середу. Дітлахи ходять від хати до хати і під вікнами кричать: «Грійте діда! Дайте хліба!», допоки з гражди не відгукнуться: «Гріємо, гріємо! Дамо...». Тоді газдиня виносить з хати кокуци і роздає малечі, а дівочкам ще й писанку прихопить. Отримавши бажане, діти в один голос кричать: «Аби вам овечки,

аби вам ягнички, аби вам телечки множилися і здоров'їчко на многі літа!»

У Космачі діти ходять у четвер зранку, заходячи до тої чи іншої хати, і господиня дає їм «за простиби» за своїх померлих дітей, а коли діти не вмирали, то за померлих родичів перепічку або зозулю та писанку чи галунку. Протягом останніх років додають ще й горіхи, яблука, цукерки. Діти гречно кажуть «простиби» і їдуть втішено до іншої хати.

У великодню п'ятницю гуцули їдуть гуртами до церкви, постять, окремі – їдять уже аж на Великдень. У цей день не можна виконувати ніякої роботи, навіть хліб нарізають горяні в четвер.

До церкви газди поважного віку збираються в суботу ввечері і там ночують, бо кажуть, що годиться переночувати в храмі у Великодню ніч, тоді їх оминатимуть всякі слабості. А вже вдосвіта до космацьких храмів вирушає всенький люд. Хто живе на віддалених присілках, то ставить приготвлені бесаги з паскою та іншим на коня, сам сідає зверху і їде до церкви. Багатші газди їдуть машинами цілими родинами. Треба зауважити, що бесаги здебільшого несуть чоловіки, а жінки – пасківці чи коблїки. Біля церкви довкола формують два великі кола, в які стають родами. Наприклад, в одному місці стоїть рід Марійчукових. Біля них – рід Будзюкових, далі – рід Ребеджїних, ще далі – рід Ганджілюкових. І так з діда-прадіда.

Гуцули вибираються у свою традиційну ношу, і тоді те чи інше село розцвітає барвистим вбранням. Зараз до Космача приїжджає багато туристів з різних теренів українських земель та зарубіжних держав, які бажають зобачити цю красу та посмакувати великодніми стравами. Василь Образ відзняв двосерійний фільм «Великдень у Космачі», який не має аналогів в Україні. Щороку в Космачі проводяться і міжнародні етнографічні фестивалі «Великдень у Космачі» та «Міжнародні з'їзди писанкарів, на які з'їжджаються народні майстри та фольклорні колективи і науковці з усіх областей України та Польщі, Італії, Великобританії, Франції, Канади, Словаччини, Росії, Румунії, США, Канади, Нідерландів... Беруть участь у таких дійствах і Президент України та послы зарубіжних держав, яких завжди зустрічають запашною космацькою паскою на вишиваному рушнику.

Дмитро ПОЖОДЖУК,
Космацький
сільський голова

ОФОРМИТИ ПЕРЕДПЛАТУ на всеукраїнську загальнополітичну і літературно-художню газету «Кримська світлиця» та інші культурологічні видання ДП «Національне газетно-журнальне видавництво» (газету «Культура і життя», журнали «Українська культура», «Український театр», «Театральний концертний Київ», «Музика», «Пам'ятки України: історія та культура») можна в будь-якому поштовому відділенні зв'язку України. У країнах далекого зарубіжжя оформити передплату на ці видання можна через сайт www.presa.ua на сторінці «Передплата On-Line». Передплатити та придбати окремі примірники видань в електронній версії можна за адресою – <http://presspoint.ua/>. Така послуга доступна в будь-якій країні світу. Довідки за тел.: (044) 498-23-64; e-mail: nvu.kultura.porhun@gmail.com